

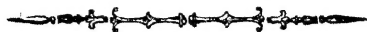
పీఠిక.

మొనటినుండియు భాషాసేవ చేయు నభిలాష నాకు ముగియ, మన వాఙ్మయమున విమర్శనభాగము తక్కువగ నుండుటచే నాకొంత తీర్పుటకై సారస్వతపరిశోధనము గావించి నా నేర్పుకొలది విమర్శనముల న్నాయుచుండెడివాడను. ఇటీవల నేత్రములు జబ్బుగ నుండుటచే గ్రంథపరిశోధనమునకును విమర్శనచనమునకును నవకాశము చిక్కన స్వతంత్ర గ్రంథరచనమునకై పూనుకొనవలసినవాడ నైతిని. మనలో సాంఘికస్థితిగతులఁ జత్కించు రూపకములు తక్కువగ నున్నవి. కాన వాని వ్యక్తకరించు రూపకము వ్రాయఁ దల్లచితిని. మన సంఘమును బీల్చి పిప్పిచేయుచున్న దుర్వ్యసనములలో నగ్రిగణ్య మైనది వేశ్యాటనము. ఈ వేశ్యాసాంగత్యమునందలి కష్టములను సువ్యక్తముచేయ నెంచి విలాసికమును నీ రూపకవిశేషమును విరచించితిని. ఇదివఱకు నుండితులగువారి వేశ్యాలోలతం గూర్చి ముచ్చటించు నాటకములు కొన్ని కలవుగాని వండితుల గణికాలోలుకత్వమును నిరూపించు రూపకములులేవు. కావున విద్వాంసుల వేశ్యాప్రయత్నమును వర్ణింప దీని వ్రాసితిని. ఇది విబుధలోకమున కెట్లు రుచించునో చూడవలసి యున్నది.

గీతములు పాడవలసివచ్చినప్పుడు నటులసౌకర్యార్థమై వాని యెన్నిక వారికే విడిచి వేసితిని.

కాశీకట్ట హిస్సాయ్యశాస్త్రి.

ఇందువచ్చు పాత్రములు

పురుషులు.

శృంగారశీఖరుడు — కథానాయకుడు.
రసికశీఖరుడు — ఉపనాయకుడు. శృంగారశీఖరుని శిష్యుడు.

షిష్ట్ (వరాహనరసింహం) — ఉపనాయకుడు. పాశ్చాత్యవేషధారియగు నవనాగరకుడు.

వసంతకుడు — నర్తకసచివుడు.

హాడ్ — ఆరక్షక బాధ్యుడును నౌకపాశ్చాత్యుడు.

మునిస్వామి నాయుడు — ఒకవిటుడు.

మాడ్రింగుడు } గానసభలో వచ్చువారు
“స్టడెంట్” }

కవి — శృంగారశీఖరుని మిత్రుడు.

కలికాలమహర్షి — శృంగారశీఖరుని నవాకారి.

పిండినోలు నుహరాజు — కలికాలమహర్షి శిష్యుడు.

కృష్ణరావు } మంగతాయి యింటి
నారాయణరావు } పెండ్లి పెద్దలు.
గోపాలరావు }

వైద్యాచార్యులు — వైద్యశాలాధికారి.

గంగారావు — ఒక విటుడు.

సభావాగ్దాహులు ఇద్దఱు.

ఇద్దఱు వీధి నూడ్చువాండు.

దొప్పకొట్టువాడు.

విద్యార్థులు.

సంఘసంస్కారప్రియులు.

సభ్యులు.

ఉపపానశాలవాండు.

ఉపపానము చేయువాండు.

తాపీపనివాడు.

కావటివాడు.

మంగలిరంగడు.

“నోడా”బుడ బండివాడు.

దాక్షిణాత్యుడు — (పెండ్లికొడుకు)

స్త్రీలు.

మంగతాయి — కథానాయిక.

చకోరాక్షి } మంగతాయి చెలికత్తెలు.
సరసియహాక్షి }

నేత్యమాత — మంగతాయి తల్లి.

పుల్లెటనప్పమ్మమ్మ — ఒక నేత్య.

(పెండ్లికూతురు)

సభ్యురాండు.

నా యనుమతి ముందు తీసెకొనక యెవ్వరును దీని బ్రదర్స్ పరచదు.

కా॥ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి.

శ్రీ రఘు మంగతాయి

—————

నాంది

శ్రీ మీలంగను నాగ్యభూమి భవల + శ్రీ పూజ్యనివాసతి
శ్యామ భామం పై తిమతాలవాల మయి వే + దసాన పై ముండియన్
 సామాన్యాకృతి నంది వృత్తి చెడే నా + నాదుగతుల్ చెంద నా
 సామాన్యశ్రీ మాన్యులగానుక్కినా + శ్వభావై నెగ్గించుతిన్. 1

(అని నాంద్యంతమున నూత్రిధానండు పుష్పంబలి చల్లి సునుగలయఁజూచి) సర్వంగ
 విశోభితం దైన యీ నిండోల్లగముం గన నిండుజేడుక యగుచున్నది. మా పృథ్వి
 తేజపడునట్లుగా నేడే చేదేని నూత్నరూపమును బ్రదికర్పించి యీ సభాజనుల
 సన్మాజనులఁ గావించ నుట్లం బుల్లుసంబు నొందుచున్నది. (తెరవైపు తిరిగి) ఓ
 యస్మత్సామాజకులారా ! సభాసదులు రూపక సందర్శనాయత్తచిత్తులై వేచి
 యున్నారు. రంగము రూపక ప్రదర్శనమునకు సంసిద్ధముగా నున్న యెడలఁ దత్సూ
 చకముగా నేదేని గీతిముఁ బాడి వీనుల విందొనరింపుఁడు.

(తెరలోనుండి గీతము వినఁబడును.)

నూత్రి—ఈ గీతము చాల వనోరంజకమై సభ్యుల యుల్లుములఁ బల్లవించఁ జేయు
 మున్నది. ఇంక నేడే హాడఁ దగిన రూపకనిరూపణముఁ గావించుకొందుముగాక.
 ఓసీ ! నటి యిటు రమ్మ.

నటి—నాధా ! ఇది వచ్చితి నేమి సెలవు ?

నూత్రి—పీయురాభా ! (అని సభ్యులవైపు చూపి)

కం. పండిత కవి మండిత ప్తు, చండ విమర్శక సుతఁగణ + సాంద్రీ మయి కళా

కొండ విరాజిత మగునీ, నిండోల్లగ మెట్లు తనువ + నేర్పుము సుదతి ? 2

నటి—ఇందుల కింత యాలాచన మేల ? సుప్రసిద్ధమహానాటకము దేని నైన
 నాడఁగూడదా ?

నూత్రి—కటకటా ! ఇదియా నీ లోకభాసము ! సుప్రసిద్ధమహానాటకము లని
 లోక మంతయు నంగీకరించిన కాకుంఠలాదుల నాడువా రెవరు ? ఒక వేళ నే
 నాటక సమాజమువారైనను దష్టుదానిఁబడి ప్రదర్శించినను నాచూచా రెవరు ?

నటి—(అశ్వశ్రవము నభినయించుచు) అవును; ఆ మహానాటకముల నెవ్వరు నాడరమి?

సూత్ర—నికటమగు కవితృతత్వ మేదో లోకము గ్రహింపఁ జాలక దుగ్ధోహవృత్తి నయి యున్నది. ఆపాత మధురము లగుసామాన్యోక్తులే లోకసామాన్యమునకు నచ్చును గాని, యున్నతి చస భావ గుంఠితములగు విబుధోక్తులు నచ్చవు.

చం. మృదువగు శయ్యసంపుటఁ గని • మెత్తని మాటల తేట లెంచియున్

బరములఁ దెట్టు నీటుగొని • బంధ పేశము కట్టఁ జూచియున్

బాదలు సువర్ణభూషణము • పోడిమి గాంచియు మాహితాత్మ్యమై

ఁదితికవితృ మిగిలిన • వేశ్యను బోలె నరింపు భూజనుల్.

3

నటి—అట్లైన సభ్యుల తదియిట్లు మో నగును నిట్లయింతులె ? వారివే యడిగి తెలిసి కొనుడు.

సూత్ర—అవును. అట్లు చేయుదుముగాక. (నగవలకఁ జూచి) ఓ సభ్యమహారా !

ఏ రూపకప్రదర్శనము గావించ మీ కిష్ట మగునో నెలవిండు. చెవియుగ్గి యా లించి నవ్వుచు, నేటి సభవారి కోరికకు నిండవో ? కవి గానినూతఁడు విరచించిన కనుప్రదర్శనము వాకికి గావలెనట !

నటి—(అశ్వశ్రవముతో) ఏము నూతఁడ ! వా రెండుల క్కొ కోరికను గోరుచున్నారో కనుగొనుడు.

సూత్ర—ఓ సభ్యమహారా ! కవి యన నింత యరుచి మీ కేల కలిగె ? ఆలించి అడియ ! నేటి వా రెట్లు నెలవిచ్చుచున్నాను.

న. “కవయుఁ దిచ్చి యుత్తరవాడఁ గాముకుండ, లేని వ్రున్నట్లు లున్న విలేనియట్లుఁ పలుకుఁగుని కవిందులేఁ తెలిపినారు, కవితయన వ్యుఁడునువాచకలదుకూడ.”

కావ మారుఁ గవితృముతోఁ బనిలేదు. యథార్థ కథనముగల యభినవరూపకమునందు మా కభిరుచి నొడమనది. కవిస్పృష్టి మా కిష్టము లేదు,” అని. సభవారి కోరిక చాల వింతను బుట్టించుచున్నది. ఇట్టి రూపక మెచ్చటినుండి లేగలము ?

నటి—ఎంతగ నే యున్నది. కవిస్పృష్టి గాక బ్రహ్మస్పృష్టిగల రూపక మెచ్చటినుండి లేగలము ?

సూత్ర—నటి ! నీవు బాగుగ రూపకము చేసినావు. బ్రహ్మస్పృష్టిగల రూపక మొకటి గలదు.

నటి—నాథా, అది యెద్ది ?

సూత్ర—చంద్ర తాయ్ యను కేతుల విలాసికము. అది సర్వవిధముల నభినవమే.

నటి—ఇందుఁ గవితృము లేనే లేదా ?

సూత్ర—ఇం దున్న దున్నట్లు చెప్పటానీ గాని కవిత్యము లేదు.

నటి—ఎంత బ్రహ్మసృష్టియైనను ఒక్కరి కవిత్యము లేమన్న వ్యావహారిక కానా దము నూర్చు చెట్లు ? ఈ వింతకోరికను గోరిన వస్తువుల నడము నొంది తొయిని బ్రేదర్శించిన దుద కన్పట్టలగుదులేమో యమన యము నానుం బుగుచున్నది.
సూత్ర—నిపుణురాళ్లా! ఈ కాశీకి యేల ?

గీ. రసము లేమన్న వస్తువి + ర్మలని లేన, యున్నఁ బైకి యుంబుల నేత్ర + నోవ్వఁజీక
లోకరంగమున రసిక + లోకమునకుఁ, దీర్ఘింపఁబుచ్చుచు పుండుట + పిదగ మేకద! 5
అది యట్లుండనియ్యి. కవిత్యము కవిత్య యనుచున్నావు. గాని విషయమనినను నరులు తుణకుణమునను మాటి పోవుచున్నది.

ఉ. కొందఱు గ్రాహ్యభావ వతి + కొందఱు గ్రాహ్యసూక్ష్మావా రుంక
గొందఱు మాటలాడు నుడి + కొందఱు కన్త్రునిశ్చిలోక్తులుక
గొందఱు బెండుపల్కులును + గొందఱు కన్త్రునే నిర్వ వాక్కులున
గొంద అవార్థవాక్యములు + గొందఱు కేశ్యము పెండు లేదునక. 6
కవిత్య మిట్టి గనుల పొలగుచున్న పక్షము బాని నాధోము చేసికొని లోకమును గు
రింపఁజేయుటయు నన్నమే!

నటి—ఈ యభినవసూక్ష్మప్రయోజన మేమి ?

సూత్ర—జనానిధ ప్రయోజనములు 3 లవు. అవి కర్మల ముద్దేశము కనబోయి
యందును.

నటి—అట్లుండువా ?

సూత్ర—ఏల యుండదు ?

గీ. జాలరులకును జలము + స్థాన వర్ధి, వణిజులకు నెల్ల కత్తుల + వనం బలగ
నాకనాంధ్రోకు నకు న + ననిధి వనధి. ఘననిలములకు నుత్తి + పుట్టి నుదధి. 7

నటి—విలాసిక నునుని మొచ్చుననో మూలంబుని నున్న నూపకంపముగాఁ
గాన్నించుచున్నది. అట్టివానిని వ్రాసినవలయు నని బ్రహ్మచర్యము బుద్ధి నేరని
వొడమిందో ?

సూత్ర—కాలముంబట్టి యదుగునఁ బడియున్న విలాసికము కైకిఁ దేయవలసి వచ్చెను.
ఇప్పటి విద్యాభ్యాసపక్షలో నుచిత నీతి మతాచార బోధము లేమింజేసి యి
క్కాలమున విద్యాంసుల యనుకొనువారుహాడఁ బెదతోనలఁ పోక్కుచు
న్నారు. మొత్తమువీడ నీతి నడలుచున్నది. రసాభాసము. సామ్యగ నున్నది.
రసికతా విషయములొ గుర్చిను సాన్నికది. ఆ భగ్గును నివారించి, నీతికై రసి

మంగళతాయి.

కుల మనముల ఘరల్పుటకై ధీరోదాత్తతాద్యుత్తమగుణములు లేని యిప్పటి విద్వాంసుల చగ్గలు లోకమునకుఁ జాపు నవసరము తటస్థించినది, ఇట్టి నాయకులు గలది విలాసిక మగును గాని యుత్తమనాటకము గానేరదు. కాన నియ్యది వ్రాయుటకును బ్రదిర్పించుటకును నవసరము కలిగినది.

నటి—నేను లోనికిఁ జని మంగళతాయి మనము ప్రదిర్పింపవలెననియు, నందులకు సరి సిద్ధు లగుఁడనియు మన సామాజికులకుఁ దెల్పుదునా ?

నూత్రి—(తెరలోనికిఁ జూచి) మన ప్రసంగము నంతను వినియున్న సామాజికు లప్పుడే యీ రూపకమును నాడుటకుఁ దగిన వేషములను భరించుకొనుచున్నారు. వారు సిద్ధమగులోపల సభ్యుల కింపు గూర్చుటకై నీ మనోహరకోకిలస్వరముతో నిప్పుడు లోకములోని మోడులంగూడఁ జిగిరింపఁ జేసియున్న యీ వసంతముం గూర్చి నాతో గానము చేసి సభ్యుల హృదయములలో నానంద మిరుగొంతునట్లు చేయుము.

నటి—అట్లే యగుఁగాక! (అని యిద్దఱును గలిసి పాడుచున్నారు.)

ద్విపద. చల్లఁగ నేలేంచి + సమయవిటుండు

మొగ్గ గిలిగింత + వెట్టివ కళఁ

మొల్ల నవ్వఁగఁ బలు + మొగ్గ లేర్పడఁగఁ

జల్లని గొడ్డంగి + జలముల నాడి

యల్లస ముప్పొంగ + నోయ్యారముగను

ఫల్లపద్మిని యను + భోగినిఁ గూడి

వల్లరీ శయ్యవై + వసియించి యద్ది

వెల్లడి యగునను + భీతిచే సిగ్గు

మల్లడి గొనుచుండ + మలయానిలుండు

మొల్ల మొల్లని గతి + మెలఁగుచు నుండ

మొల్లక సభయందు + నలోగాన మెలమి

సల్లలితంబు + సాగించుచుండఁ

బల్లవ రసమద్య + పాయయై పికము

మొల్లంబు గాఁగను + మొనసి కూయంగ

నల్ల భాస్కరదీప్తి + యను ప్రాఙ్గణిక

యల్లన నాట్యంబు + హాయిగా నలిపి

1

యెల్లసరసుల సా + రింతిలో లాగ

నిల్లిదే మాధవుం + డింపు గూర్చేడును.

నూత్రి—ఇంకను నీవు ప్రత్యేకముగ నొకింత సామము.

నకి—చిత్తము. (ఇట్లు సామమున్నది.)

కం. పల్లవ పరిసోభిత మై, తొల్లంగ నవక్తి నలరుం + గొమ్మలు చూపక

తెల్లబ్బు రసిక కేఖరు, ల్లంగ బొందక వసంత + కాగప మొప్పుక.

9.

నూత్రి—తెన్నంగ బాడితిని. నీ పాట కావ్యాధిగూచనముం గూడ జేయుచున్నది.

“వసంత కాగప మొప్పున” అని నీవనంగనే వాడుకో! రూపకములోని వసంత

నామక విరూపకుండు రంగస్థలమున గురరాజవీధిం బ్రసేకించి యున్నాడు.

నన మింక నిటు నిలువజనదు. పోవుదము. రమ్మ. (ఇట్లు నిష్క్రమించుచున్నారే.)

ఇది హాసన.

శ్రీ రస్తు మంగళాయ.

మొదటి గానము.

పురి రాజవీధి.

[వివిధ నేత వేష సమ్మేళనముతోఁ గూడిన వేషమును ధరించి
వసంతకుండు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వసంతకుండు—(ప్రవేశించి ప్రేరణ సంఘన నొక చిట్టిమట్టఁ బెట్టికొని నవ్వుచు) ఇది
వెండి మేఘపుఁ బిట్టిమట్ట. (అని పిల్చి వైకూడి) శ్రీరామ రామ ! భక్తులఁ దెల్లవాటి
పోయినది. (నలుదిక్కులఁ గలయుఁ జూచి)

స్వప్న. పూనిక మీఱంగఁ + పోడిమి వెలయు

భానుడక్క సోన్నారి + బ్రహ్మాండభాండ

మంతయుఁ గరముల + నమలయి చేసి

విలసిల్లు నాకాశ + వీధిని గాఁచి

నీల యొప్పానీంగ + లేచుండ యానెను

మేలిమి బంగారు + మేల్పూఁత లిడంగఁ

గన్నులపండు వై + కనకంపురుచులఁ

బన్నుగ నగవెల్లి + భాసిల్లు నిపుడు.

10

అబ్బా ! మునుపటికింటె నిప్పువే యీ కర్మభూమిపై నిత్యకర్మజాల మెక్కుడై
పోయినది.

సీ. తెల్లనాణక మున్నె + తెల్వొంది వే లేచి, యగ్ని పరోత్సరియిల + వాచించి
శ్రీధ నుష్మావ్రుఁపా + శన మొనరిచి నిత్య, కర్మముల్ చెడకుండఁ + గాఁ త్రాగి
కర్మమండై వేసి + కారపుకీర్తిని, భక్తితో నగ్నంపు + పట్టు వీల్చి
వీక్షతోడ నతను + దేవతార్చన చేసి, వీడియు నిగరాట్టు + వీల్చి నుడిచి

సీ. నిద్ర యొక్కింత కావించి + నెమ్మి లేచి

అని నియతి వోడఁ తేనూకు + తీగముఁ గొని

నృత్తి యగుచును బతుక్కులు + వరపురాణ

మరసి భవనారి నేవించి + యడరవలయు.

11

ఇవి నిత్యకర్మములు. కావ్యములు నైమిత్తికములు నంతయులు. సాగ్రచీనులు తెలుపు నిత్యకర్మము లానంతరంపకుండినఁ బ్రత్యవాయ మిహమున లేదు. నవీనులు తెలుపు నీ నిత్యకర్మము లన్ని నో యథా కాలముగ నొనరింపకుండిన నిచ్చటనే వెంటనే హాని వాటిల్లును. కాలమునకుఁ గడుపులోఁ గాఁ పరకున్నఁ దలనొప్పి వచ్చును. కాలునేతులు జాగును. మతి చెడిపోవును. దేహ మంతయు దుర్బలమగును. ఈ దుర్బట నిత్యకర్మముల నన్ని నెట్లు సరిగ నడుపుకొనఁ గలుగుదును ? సంస్కృతి ములో జేరిలు పెట్టితిని. అంగమునఁ గాలు పెట్టితిని. అంగ్రమునఁ గలు పెట్టితిని. కాని, పాత్యమున శ్రద్ధలేమి నేమియుఁ బట్టునడిపని కావు. తెలివి యెంతయైన గలదు. ఏకసంఖ్యాగ్రాహిని. అయిన నేమిప్రయోజనము ? చిన్న నాటినుండియు సోదరికము మొందు. అందుచేఁ జదువు గుండు నున్నవగునది. ఇంక డెట్టిక్కడ నుండి వచ్చును ? ఏనేవకవృత్తినైనఁ బ్రసంగించు మన్న స్వతంత్రేచ్ఛ యత్యధి కమై దానిని సాగనిచ్చినది కాదు. నోటి గురును పోచ్చు. ఏకటికిఁ బోయినను నున్న పుర కీమతి యదును. ఇట్టి నే నెట్లు సంసారసాగరము న్దీర్చగలను. (ఒక నవ్వు నవ్వి) వైకృత్యపడే నీ విమానుకత్వ మొకటి నాకు లభించినది. ఈ పేషముతో నేర్వచ్చుఁ దిరుగవచ్చును. మాట్లాడవచ్చును. వాడె నెవ్వరుఁ గోపింపరు. నా వంటివాని కిది సర్వవిధముల దగిన యుద్యోగము. (అత్యాహులలో) శృంగార శేఖరులు, రసిక శేఖరులు, వేశ్యావాక్కులు పొగుగ నున్నంత కాలము హాయిగఁ గాలము గడచుటకు యన కభ్యంతరము లేదు. అయ్యో! ఆలస్యము చేయుచున్నాను. శృంగార శేఖరులతో కలాపి నేళము చేయకున్న నాకు కాఫియూష మెట్లు లభించును ? స్నిగ్ధఁ గాఁగఁ బులునకుఁ బోవలయును. (అని ముందువరు చూచి) అదిగో, కాఫిసాల. అల్లదిగో! కట్టిగుఱాణం. నానావర్ణములపాదు నానా బాతులవారు కాఫీపుచ్చుకొనుచున్నారు. కావటివాడు, మలతి రంగడు, తమ బరువుల నచటనుంచి కాఫీ పుచ్చుకొనుచున్నారు. తాపీ పనివాఁడొకఁడు కోరపా గానుట్టితాపీ చేతఁబూని “చిన్ని చిన్ని పూలదండ చేర్చి నామెదనిండ అపనాతనా మనామాకోరి డైరనా” అని పాడుకొనుచు వచ్చి కాఫీ పుచ్చుకొనవచ్చుచు న్నాడు. ఒకఁడు పాత్రియము మాన్చి కాఫీ యెక్కింత చల్లార్చి తాగి నిచ్చుచు న్నాడు. ఒకఁడు తుడుముల చుట్టుముక్క డిప్పించి యాకులలోఁ బెట్టి వచ్చువారి కిచ్చుచున్నాడు. అట్టికిఁ బోవుదునుగాక. (ప్రక్షావణము నూచించును.)

రెండవ రంగము.

[యథానిర్దిష్టముగ నుపపానశాలాది ప్రదర్శనము]

వసం—(ప్ర)వేశించి ఉపపానశాలకడకుఁ జని కటకటా ! ఈ కాఫీసాలలో నెంగిలి హేయము ననునవి లేవుగదా !

అ. శ్రీ. వేశ్య కావిమోవి * వెలయిచ్చు వాడల్ల
పంటఁ బట్టి పీల్చు * భంగిగానె
యేక పాత్రముననె * యెంగిలి నాకయే
కాఫీ త్రాగుమంద్రు * కలసి జనులు.

12

ఇది శ్వేతస్విపవానులగు నిబుఘలద్వారముగా వచ్చిన యపరామృత మగుటచే దీని కెంగిలి లేదు కాఁబోలు. ఆహా ! దీనిని బుచ్చుకొననివారే కాన్పింపరు. ఎంతలో దేశమునందంతటను నీ యపూర్వపదార్థము వ్యాపించినది !

ఉపపానము చేయువారు—దీనికిఁ గారణ మేమై యుండును !

వసం—ఒకటి కావలెను.

గీ. యజ్ఞ యాగము లిక్కటి * నడఁగి యుంటు
సోమవల్లిక తపియించి * సోమఁ గూర్చి
కాఫీ రూపము తుదకును * గాంచఁబోలుఁ
గాన సర్వజనులు దీని * గారవింతు.

13

ఇక్కాలమున సోమలత గాన్పింపకుండుటచే నా యూహ సరియైనదే యని మీరును నంగీకరించెదఁని తలఁచెదను.

ఉపపా—అట్లే కావచ్చును. కాని, మిత్రమా ! నీ వేషము వింతను బుట్టించుచున్నది. నానాజాతివేషసాంకర్య మిందుఁ బొడకట్టుచున్నది. హిందువుల తలగుడ్డ, మహమ్మదీయుల టోపి, యెరోపియుల హేటు, నీ కిరోవేష్టవమైనవి. చొక్కా చేతులలో నొక్కటి చీనావారి పద్ధతి నున్నది. మఱియొక్కటి యాంగ్లేయుల పద్ధతి నున్నది. అధిక కాయాచ్ఛాదనము మహమ్మదీయుల మాదిరి నున్నది. ఇన్ని భేదము లుండటకుఁ గారణ మేమి ?

వసం—మిత్రాల్లారా ! నా వేష రహస్యముం దెలిపెద వినుండు. ఇప్పుడు లోకము నాక్రమించుచున్నది సార్వభౌమిక సౌభ్రాత్ర్యము. లోకాభివృద్ధి గోరువా రెల్లరు నీ సార్వభౌమిక సౌభ్రాత్ర్యము భివృద్ధిలోనికిఁ దీసికొనిరావలెను. ఇదియే మొదటి పని. ఈ సార్వభౌమిక సౌభ్రాత్ర్యమును లోకయజకు బోధించుటకై పలువురు పలు

మాగ్గములఁ దొంగ్కుచున్నారు. ఒక్కరు తమ మందిరముల విరించుటలో సర్వ జాతుల మందిరముల పొందికను దీసికొనుచున్నారు. కొందఱు టీ సార్వభౌమిక సామ్రాజ్యమును బోధించుటకై సర్వజాతుల వంటకముల ననుభవించుచున్నారు. నేను వేషములో దీనిని లోకమునకుఁ జూపుచున్నాను. సార్వభౌమిక సామ్రాజ్య బోధకై నే నీ వేషమును వేసినాను. ప్రకృతి వైభవప్రధానమగు నిక్కాలమున సాంకర్యమే శోభించును గాని, మఱియు శోభింపదని యోచించుకొనుఁడు.

ఉపపా—మేలు ! నీయూహ చాల గంభీరమైనది.

వసం—మీ రెల్లు తలఁచుటచే ధన్యుడ నైతిని. ఇచ్చటికి శృంగారశేఖరుఁడుగారు దయచేసి, కాఫీ పానము చేసి వేంచేసినారా ?

ఉపపా—నేడు వా రింకను రాలేదు. కాని మిత్రీమా ! శృంగారశేఖరుఁడుగారి వర్తనాదికము పూర్తిగఁ జెడినట్లు వినవచ్చుచున్నది. అది సత్యమా ?

వసం—(తనలో) ఆహా ! ఇట్టి తావుల నెట్టి రహస్యములైన నిట్టే బట్టబయలుగును గదా ! (నైకి) ఆ!-స-త్య-మే-య-న-వ-చ్చు-ను.

ఉపపా—ఎంత గంభీరుఁ డెట్లు బయల్పడిపోవుచున్నాఁడు. ఈతని వంశ మెంతటి దనుకొనినారు. వీ రింట్రి పేరివారిలోఁ బూర్వము సంస్థానాధిపతులఁ గూడ నుండెడి వారు. వీరిపూర్వులను సంస్థానములలోఁ జేరి మంచిస్థితి గలిగి వెలింగిరి. కాన వీరు సంస్థానాధిపతులవంటివారే. ఇట్టివా రింతలోఁ జెడుట యెట్లు కలిగినది ?

వసం—అది వేశ్యాలోలతవలని ఫలము.

గీ. పణ్యభామినిచేఁ బడ్డ + పుణ్యశాలి, పుడమి గాంభీర్య హీనుడై + చెడకయున్నె జలజలత యుట్రినంతన + సరకు లొగిని, నమిత గాంభీర్యహీనత + నందినట్లు. 14

ఉపపా—ఏమి ! నీతివాచస్పతి యని పేరుపెట్టుకొనిన శృంగారశేఖరుఁడుగారు తుదికు ముండలమిండఁడై యశస్సునంతను బాడుచేపికొనెనా ?

వసం—ఆ—తుద కట్టే యాయెను.

ఉపపా—ఆమె యెవరె ? అది యెట్లు తెలిపినది ?

వసం—(మెల్లగ) ఒకతెయ్యా ? పల్వరయిరి. అగుచున్నారు. ప్రస్తుతమున మన నీతి వాచస్పతిగారి యశోధనహరణ మొనరించుచున్నది వంగతాయి. ఒహూకాలము వీరి తగులాటము రహస్యముగానే సాగిపోయినది. కాని, తుద కీ ముదివెట్లుఁడు మోహితశయపరవశుడై యామెను గూర్చుండఁ జెట్టుకొని ప్రతిబింబపటమును దీయించుకొనియె. తద్వారముగా రహస్య వంశయు బయల్పడినది.

ఉపపా—వన నీతిబోధకు లిప్పుడు తాయి నుంచుకొనిరా ?

వసం—వా రుంచుకొనువారు కారు. అచట నతనధర్మము సాగించు నాచార్యులై యిష్టానిది నందుచుందురు.

ఉపపా—వేశ్యల నామములు డాబు గలిగియుండును గదా. మంగళ కీ వింత పేరెట్లు వచ్చినది ?

వసం—దానికి పెద్ద కారణము కలదు. ఈమె బాల్యమునుండియు మంచిరూపము, తెలి వితేటలు కలది యగుటచే తల్లి కధిక ప్రేమాస్పదురాలుగ నుండెడిది. ఇట్లుండ దైవయోగముచే స్వస్థ పోయి యాపు చెడి బ్రతుకునను నాశమై లేకుండు దురవస్థ చిన్న నాట కలుగ యామె బ్రదికి బాగుపడి బట్ట కట్టినచో, నీ భార్య పేరు పెట్టెద ననియు, నీకు ముడుపులు చెల్లెంతు ననియు వేంకటనాయకునకుఁ దల్లి మొక్కు కొన్న వెంటనే యాతని కటాక్షముచే నామె బాగుపడినది. తాన నామెకు మంగ యను పేరు తల్లిచేఁ బెట్టఁబడినదట.

ఉపపా—అట్లుగనునా? బాగుగ నేయున్న. (తమలోలాము) నేడు సినిమా, సర్క్సు, నాటకము చాల బాగుగ నుండనట, పోయి చూడవలెను.

(అనుకొనుచు వెళ్ళిపోవుచున్నారు.)

వసం—(ముందుకుఁ జూచి) వారుగో ! శృంగార కేళిరుల వారు వీధిని వచ్చుచున్నారు. నేను బోయి యాతనిఁ గలిసికొనియెదను. (అని నడచుచు) ఇతని మందగమ నంబు గనఁ దెందున నేదో యలోచన మున్నట్లు తోచుచున్నది. తోచుచు న్నదననేల ? మనస్సు కార్యాలోచన మందు నిమగ్న మైపోవఁ ద్రెవారు విందులేమో యన్న నాలోచనము లేక తన యూహలఁ దైకి వెల్లడి చేయుచున్నాఁడు. ఏమి పలుకుచున్నాఁడో విని యానై నతనితో ముచ్చటించును గాక !

(వసంతకుండు ముందునకు రాగ)

శృంగ—(ప్రవేశించి తనలోఁ దైకి వినఁబడఁగట్లు) ఆహా ! లోకచర్యం గన నద్భుత మగుచున్నది. నైమండి యీ లోకపాలన మేనున్నున్న పృథుండగు నాజగ న్నాటక సూత్రోధారుఁడు మాయ యను నట్టిగూడి యీ లోకరంగమున జీవులచేఁ జెల్పినిచిత్రములగు నాటకము లాడించుచున్నాఁడు. ఈ నాటకము లనంత భేద ములు కలవి. ఏ పాత్రమున నేవము రుశించునో యా పాత్రమున కా నేవము నీయక యా వహనసూత్రోధారుఁడు తన యచ్చవచ్చినట్టిగాఁ జలవంతివెట్టి జీవులచే నేవముల వేయించుచుండును. కావున నీ లోకరంగమునఁ గొంత రసాభాగము గూడఁ దట్టఁగలచున్నది. అట్లు కాదా ? అవును. నే ననిది నిజమే.

వసం—ఈతఁడు పెడతోరక బడుచున్నాఁడు, నేను మాగ్గమునకు దెచ్చెదను. (అని శృంగారశేఖరుని సమీపించి) మిత్రీమా ! నీ పలుకులు సత్యములు కావు. నీవులు వేయు వివిధవేషములకు నా నీవులే కారణము గాని దేవుఁడు కాఁడు.

శృంగ—(వసంతకుని వైపు చూచి) నా యనుంగుమిత్రుఁ డగు వసంతకుఁడా! నీకు నా పల్కులు వినబడినవా ? నీ రాక రాకవలె నా శోభనరములను వింగుం గూర్చుచున్నది. వయస్య ! ముం దుపపానములు చేసి యెదుట నున్న మా ప్రియ కారిణీపాతశాలాభవనమున గూర్చుండి వలయు ప్రసంగము కావించుకొందము. నేఁడు సెలవుదినము కావునఁ బాతశాలలో నెవ్వరు నుండరు.

వసం—అట్లే చేయుదము. రమ్మ. (అని పోయి పానము చేసి నిడియము వేసికొని టిఫణసులు పద్దులు వ్రాసికొనుచుండఁగ యీవలకు వచ్చును.)

(తెర పడును.)

వసం—మిత్రీమా ! నేఁడు సెలవుదినకుటచే మీ పాతశాలాభవనము మూసివేయబడి యుండువేమో ?

శృంగ—మూసివేయబడి యుండలేదు. నే నచటినుండియే యిటుకు వచ్చినాను. నేఁటి మధ్యాహ్నముకొక సభ యచట జరుపబడును. తత్సన్నాహమునకై పాతశాలాభవ నము తెరువబడియే యున్నది. ఇదిగో సమీపించినాము. లోపలికిఁ బోవుదము రమ్మ.

[తెర యెత్తఁబడును.]

మూడవ రంగము.

పాతశాలాభవనప్రవేశము.

[ఉభయయులును భవనములోఁ బ్రవేశించి కుర్చీలలోఁ బూర్వస్థులును.]

శృంగ—మిత్రీమా ! ఇక మన ప్రసంగములోనికిఁ బోవుదము. ఏమి ? నేఁ డిప్పు నది సత్యము కాదందువా ? నీవు లోకచర్యం గని పలుకలేదు. నా యుదాహరణ మునే తీసికొందము. నే నాదినుండియు నీతియం దత్యాదరము గలవాఁడను. నీతి వాచస్పతులకు హూణవిద్యాగురువుల బోధామృతదౌశిత్యబుద్ధివైభవము గలవాఁ డను. సంఘసంస్కారప్రియుఁడను. కవివరుండును. ఇట్టి నేను ముండలమార్పినై గండు మిగిలియున్నా నను సంగతి లోకమునకుఁ దెలియవచ్చును నీకు విశదము. దీనికిఁ గారణ మేమందువు ?

వసం—నీ వేశ్యాప్రియత్వమునకు నీవే కారణము గానా? నీతివికారముడ నని చెప్పుకొను నీ కీ యదృష్టమెట్లు పట్టినది?

శృంగా—ఎట్లు పట్టినదో చెప్పెను, సావధానముగ వినుము.

వసం—అవహీతుడనై యున్నాను.

శృంగా—దైవశక్తమున బాల్యమునందే దుర్వృత్తులు గల బాలకుఁ డొకఁడు తోడివయస్కువాఁడు చెలికాఁడైనాఁడు. ఆతని కాటపాటలయందుఁ గల శ్రద్ధ విద్యాబుద్ధులలో లేదు. అట్టి వాని ప్రవాసము బాల్యమునందే లభించుటచే వాని మూలముగా నామను జీట్లాటయందుఁ గొంత యభిరుచి కలిగినది. చినికి చినికి గాలివాన యైనదన్నట్లు చీట్లాట డబ్బు పెట్టి యాడు జాదముక్రింద మాటినది. మొదటఁ జింతగించుటతోనే ప్రారంభించితిమి గాని గింజలు గవ్వలై, గవ్వలు డబ్బులై, డబ్బులు బేడలై దినది నాభివృద్ధి నందినవి.

వసం—అంతవఱకు వచ్చినదా? అవును. జాదముయొక్క గమనిక యట్టిదే.

శృంగా—అంతటితోఁ బోలేదు. నాకుఁ జీట్లాటలో రుచి హెచ్చినతరువాత నా యాటకు వాటమగు చోటునకే నా మిత్రుఁడు నన్నుఁ దీసికొనిపోయినాఁడు.

వసం—ఏది యాచోటు?

శృంగా—నీ వెఱుంగని దేమున్నది? చీట్లాటకు వాటమగుచోటు వేశ్యవాటముకాదా?

గీ. ఆటవెలదుల యిండ్లును + నమ్మవారి

గుడులు గాలి గోపురములు + గోవెలును

దోటలు పురమందిరములు + పూటకూటి

యిండ్లు జాదంబునకుఁ దగు + నిక్క లరయ.

15

వానిలో,

గీ. ఆటదేవత యనఁ దగు + నాటవెలది

యాడుచుండును దాను పృ + త్యక్ష మగుచుఁ

గాన బయలును జాటును + గామి నాట

కాటవెలదుల వాటమే + వాట మగును.

16

వసం—అవు నది యందులకు న్యాయస్థానమే వైన?

శృంగా—మా చీట్లాటయందలి రక్తి ముదిరి కృమముగాఁ బ్రణాపాటలాధరలతోడి చీట్లాటలోనికి దింపినది. కీలికి గాలి తోడైన ట్లి దుస్సుచావాసమునకుఁ బొందిత్యము సంపాదించుకొనువారి కనివార్యమైన శృంగారగ్రంథపఠనము తోడైనది. అంతకు వచ్చినతరువాత నావైనఁ జెప్పెడి దేమి?

వసం—అంతకు వచ్చినను నీతివాదస్వతులు వారసారి బారినుండి యీవలఁ బడినవారు లేకపోలేదు.

శృంగా—అట్టి శుకతుల్యు లెవరైన నుండిన నుందురేమో. వాడైనను వేశ్యవాటికిఁ బోయినతరువాత నిజముచేతఁ దప్పించుకొని రాజాలరు. దైవానుగ్రహముచే శుకుఁడు వేశ్యవాటికిఁ బోఁ గా తడలేదు. కాని యా భాగ్యమే పట్టిన నా శుకుఁడు చీలొగురుఁడు గారుండునా ? కలపెలందుల కలలం బడి ఋశ్యశృంగు నంతటి యమాయనం దేమాయెనో యెఱుంగవా ? అని యటుండ నిమ్మ. ఈ విధముగా దుష్టసహవాసము వలన నేను వేశ్యవాటికొవారులం దగులుకొనిన పక్షి నైనాను. వేశ్యసంఘసంస్కారము చేయుదు నను మిషమీద నొక్కతె నొక్కతెనే క్రిను క్రినుముగాఁ జూచుచున్నాను. ఇది యంతయు దైవవశము గాదా ? నా తప్పేమున్నది ? ఇందులకు నా బాల్యన్నేహితుఁడు నిందార్తుఁడు కాని నేను కాను. ఇట్లు బాల్యమునుండియు వేశ్యావీర్యుండ నైనను నా గుట్టు చెడకుండ లోకము కనుకప్పి శుకతుల్యుఁ డనుభ్యాతి నందుచున్నాను. నీ వెఱుంగని దేమున్నది ?

వసం—ఆహా !

గీ. ధారుణి స్వయంకృతాపరా • ధముల బుద్ధి, హీనులు పొరలించి తిరులఁపైన నెత్తుడు
వైఁగ నిందఁగావిల్చుటై • మఱుఁ గూడఁ, గాని, యెన్నఁడు స్వయమతిఁ కారణమని.
మిత్రమా ! నీ యట్టి ఘనవిద్వాంసు లెవ్వఁడు నీవత వెలయాండ్రు ? ఘోషంబునఁ
దగులుకొని యపకీర్తి పాలు కా లేదు. నీ గుప్పివర్తన మెవరికిఁ దెలియ దనుకొ
నుచున్నావు. అది వైకిఁ బోకినది. విశ్వవ్యరేణ్యులగు నీ మిత్రులెల్లఁగును నిమ్మఁ
బరిపరివిధములఁ బరిహాషించుచున్నారు.

శృంగా—అవును. నేనును నట్లే విన్నాను. వారు మంగతాయితోడి పరిచయము లేక పోవుటచే నట్టి యవివేకోక్తులు పలుకుచున్నారు. వా రొక్కసారి మంగతాయుం దర్శించిరా వారి మాధత యంతయు వాతూలమాతి తూటమున కేగితి తెచ్చునో యాగతి నందును.

వసం—అట్లుంటు ధర్మము కాదు. వా రెల్లరు దిట్టలు. వా రెల్లు లొంగిపోవువారు కారు.

శృంగా—నీ వాలోచింపకయె మాట్లాడుచున్నావు. నీ లొకింత సాహాయ్యమిడిన వారి నందఱును మంగతాయు యింట నాట్యమాడించెదను. చూడుము.

వసం—(తనలో) ఇతఁడు చెబుటయే గాక స్వరక్షణార్థమని తోడివారిం గూడఁ జెఱుపఁ దలంచుచున్నాఁడు. ఇది సాపక్ష్యత్యమే కాని, యీ ద్వారముగా

వీనితో నేదో యొక పని కల్పించుకొనక యుండిన నాకు డబ్బు చేపడు. కావున వీనికి దోడయ్యెదను. (వైకి) మిత్రమా ! నే నేమి చేయవలెను ?

శృంగా—చెలికాదా! నన్ను వేశ్యాలంపటుడని పరిహసించుచున్న వారిలో నగ్రిగ బ్బుడు నా శిష్యుడే యగు రసికశేఖరుడని వినియున్నాను. వానిని మంగ తాయి యింటి బంటుం జేయవలెను. అతడు నీకును మిత్రుడే కాన నిందులో నీ సాహాయ్య మత్యవసరము.

వసం—అది యెటులు సాధ్యమగును? అతడు పామరుడు కాడు. నాగరకుడు. విశేషించి హూణవిద్యావిద్వాంసుడు. ద్విగుణీకృతకళానాథుడు. అంతకుఁ బైఁగా సంఘసంస్కార ప్రియుడు. 'అన్ ట్రి నాచ్ పార్టీ' లోఁ జేరినవాడుగా నున్నాడు. పైఁగా సంస్థానాధిపతి. కలికాలముపుల బోధలు తల కెక్కియున్నవి.

శృంగా—వాని సంఘసంస్కారప్రియత్వము మనకే యనుకూలించును. నేను మాత్రము వేశ్యానిషేధకసంఘములోనివాడను గానా? ఎందుఁ జేరినను నలుని యందుఁ గల యొక స్వల్పవశాశము నాధారముగాఁ దీసికొని కలి యాతనియందుఁబ్రేవేశించి నట్లే మన రసిక శేఖరునందు వేశ్యాప్రియత్వముఁ బ్రేవేశపెట్టుట కొక చిన్న యవకాశము గలదు.

వసం—అది యేది ?

శృంగా—వాని గానకళాప్రియత్వమే. దాని నాధారము చేసికొని మనము మంగ తాయి యింటి కాతని లాగవచ్చును. ఆమె గానకళాతుశల యని నీ వెఱుఁగుదువు కదా. రసికశేఖరుడు గానమనినఁ జెవి కోసికొనును. ఈ నడుమ శ్రీవణానందకరమగు గానము వినఁబడమిఁ బిచ్చివానివలెఁ దిరుగుచున్నాడు. వాని నెట్లయినఁ బట్టి తెచ్చితివా సంగీతమివ.పై వానిని మంగతాయి యింటికిఁ దీసికొనిపోవచ్చును.

వసం—నీ యూహ బాగుగ నే యున్నది. వానికి గానకళాప్రియత్వము మితిమీరి యున్న దనుమాట సత్యము. లలితకళ లభివృద్ధి గావలెనని యాతడు సమయాసమయములు విచారింపక సదా యవస్థాసములు గొట్టుచుండును. నేను పోయి యాతని నిప్పుడే యిటకుఁ దీసికొని వచ్చెదను. (దృష్టి నిగుడించి చూచి) మిత్రమా ! నీవు సిద్ధసంకల్పుడవు. అతడుగో ! రసికశేఖరుడు 'ఆర్ యర్ ఆండ్ సన్స్' (R. L. & Sons) షాపులో నుండి యిదే వచ్చుచున్నాడు. అతనిఁ గలిసికొని మాట్లాడుదము.

శృంగా—అవును. అడఁబోయిన తీర్థ మెరుచైనది. (తనలో) కట్కటా ! నాకుంల విద్యాబుగ్గుల మంటఁగలిపి తుదకు తార్చుడుగుల్ల నగుచుంటిని గదా ! (అలోచించి) అవును. అయిన నేమి ? స్వకార్యాధ్యమై యింద్రాదు లంతటివారే యూయికులగు ఋషివర్ణుల తపోవిఘ్న మొనరించుటకై వేశ్యలం దార్చుపనిలో నిమగ్నులైనప్పుడు నా యిట్టివారు గర్వాంధు లగువారి గర్వభంగ మొనర్చుటకై యిట్టిపని నొనర్చుట గౌరవలోప మెంతమాత్రమును గాదు.

గీ. నిర్మలం బైన యింద్రియ • నిగ్రహణు

సాధుశీలంబుఁ గల బ్రహ్మ • చారుల ఘన

తపము చెలువంగ ముండలఁ • దార్చు పనుల

విబుధనాథుండు మెలఁగుట • విశదమే కద.

18

(వైకి, మెల్లగ) విత్తిమా, వీనిని బుట్టిలో నేనెదను. చూడుము.

వసం—చూతును గాక !

శృంగా—రసికశేఖరుండు సమీపమునకు వచ్చుచున్నాఁడు. మనము పోయి యాతనిఁ గలిసికొందము రమ్మ. (ఉభయులు ముందుకు వచ్చుచున్నారు)

(వీధి తెర పడును.)

[రసికశేఖరుని ప్రవేశము.]

రసిక—(చేతులు మోడ్చి) ఇదిగో ! బహుకాలమునకు మీ దర్శన మైనది. మీరు షేమముగా నున్నారా ?

శృంగా—శిష్యా ! దైవకృపచే మేము షేమముగనే యున్నాము. నీకుఁ గుళలమా ?

రసిక—(తనలో) ఈతఁడు గురువే యైనను ముండలమిండఁ దైనాఁడని విన నా యొడలు మండుచున్నది. ఈతనితో నీ విషయమై గట్టిగ మాట్లాడవలెను. (వైకి) గురువర్ణులారా ! మీతోఁ గొంత ముచ్చటించవలసి యున్నది. ఎచ్చట ముచ్చటించుకొందము ?

శృంగా—ఏమి ? మన మిచ్చట మాట్లాడుకొనఁ గూడదా ?

రసిక—ఇచ్చట నడువీధిలో ముచ్చటించుకొనఁ దగినది కాదు. కొంత రహస్యముగఁ బ్రసంగించుకొనవలయును.

శృంగా—అదిగో ! మన పార్శ్వనమందిరము. దాని ముంగిటఁ జేరి మన మెంతసేపే విషయమై మాట్లాడుకొనినను నట్లు చేయవచ్చును. ఆ యావరణములోని కెవరును రారు.

రసిక—అట్లు చేయుదము రండు.

వసంత—నేను నెలపు తీసికొనెదను.

రసిక—అదేమి మిత్రమా ?

వసంత—మీ కేవల రహస్యవిషయములం గూర్చి ముచ్చటించుకొందురు గదా !

రసిక—నీకుఁ దెలియని రహస్యము కాదు. వే నుడువఁదలంచినది నడువీధిలో నుడువఁ దగినది కాదు. కాన రహస్యస్థలమునకుఁ బోవున మంజుని. మనము మువ్వరముఁ బోయి యా ప్రాగ్ధనమందిరప్రాంగణమున నిలిచి ముచ్చటించుకొందము. రండు.

నాలుగవ రంగము.

[ప్రదేశము: ప్రాగ్ధనమందిరపు ముంగిలి.

రసిక—(కోపావేశముతో) గురువర్యులారా ! వందనములు. (అని చేతులు జోడించి) నీతివాచస్పతులై లోకమునకు నీతిపాఠముఁ జెప్ప నాచార్యవర్యులగు మీరే తుదకు తుచ్చ వేశ్యాలంపటత్వములోఁ దగుల్కొనుట ధర్మమా ?

శృంగా—(తనలో) ఆహా ! ఇతఁ డెంత చుండుడునుఁదనము గలిగి యున్నాఁడు. అయిన నితఁడు ప్రభువుకావే. కృత్యముగాఁ గోపము తగ్గి సౌమ్యతలోఁ బడును. (ఆశ్చర్యముతోఁ జెడి) రసిక కేఖరా ! అట్లునుచుంటావేమి ? నీ నోట రాఁగూడని మాటలు వచ్చుచున్నవే ! నేను తుచ్చవేశ్యాలంపటత్వ మొందితి నని నీ కెవ్వరు చెప్పిరి ? నీ వది యెట్లు నమ్మితివి ?

వసంత—(ఆత్మగతముగా) ముంజేతి కంకణమున కర్ణవేల ? (చెడి) నీ కిష్టమిది నీతి యం దవతిమితాదరము గలవాఁడగుటచేఁ గోపాత్తులు బల్కినాఁడు.

రసిక—(చేతులు జోడించి) గురువర్యులారా ! ధర్మవిషయములో గురువుతో నైనను గుర్తింబలాడవచ్చు నని మీరు నెలవిచ్చియున్నారు. కాన నే నింత తీవ్రముగా ముచ్చటించుచున్నాను. ఎక్కడ నేయక్రియము కనబడినను నాది సహించి యూరకుండెడి స్వభావము కాదు. అందులో నీతివిషయమున బోత్తుగ సహింపఁ జాలను. మీరు మంగళతాయి యను వేశ్యయింటికిఁ జనుట లేదా ?

శృంగా—రసిక కేఖరా ! నీవు భ్రమకాంతిచిత్తుడవై సత్యమును గనుఁగొనఁజాలక యట్లు పనికితివి. నేను మంగళతాయి యను వేశ్యయింటికిఁ జనుచుగఁ బోవుచున్న మాట సత్యము. కాని, యా పెమోహములోఁ బడి పోవుట లేదు. ఆ విద్వాంసురాలికిఁ దగు బోధము చేసి తద్వారముగా వేశ్యలోకములో నీతిని వ్యాపింపఁ జేయుటకై పోవుచున్నాను.

రసిక—కలికాలమహర్షి గారును మీరీతినే సేలవిచ్చుచున్నారట! ఈ సమాధానము నా కంత తృప్తి కరముగాఁ జాన్పించుట లేదు.

శృంగా—దుర్వృత్తుల బతు నవలె నుద్ధరించుటయును దస్సా ? అనియుంగాక మంగళాయి సామాన్యవేశ్య కాదు. ఆమెను వేశ్యలునటయే భర్తయు కాదు.

రసిక—ఏమి, యామె వేశ్యాకులజాతియే కాదా ?

వసు—కాదు. ఆ మాటను నే నొక్క చెప్పగలను. మంశపంపరగా వచ్చు జాతి యెక్కడ? వేశ్య లెక్కడ?

గీ. బయటి పురుషుల దాఁ దెచ్చి • భీమర నుట్టి

గూటిలోఁ బెట్టి నిజకుల • కీటులుగ

మార్చునట్లుల పగుల కు • మానికలను

బడపుండఁతులఁ గావించు • పణ్యసతులు.

19

శృంగా—రసిక కేఖరా! నా పలికినవానిని యధాక్షరముగాఁ దీసికొనుట న్యాయమా? ఆమె వేశ్య కాదనిన వేశ్యాకులసంఘాతయే కాదని నా తిలంపు గాదు. ఆమె యా కులగుందుఁ దప్పి పుట్టినది. కులముచే వేశ్యయైనను గుణముచే నట్టిది కాదు. సాశీల్యాదిగుణముల కామె ఖని యని చెప్పవచ్చును.

రసిక—అహ! ఏమి యీ వింత ! పరమంచనమే స్వభావముగాఁ గల వేశ్యలందు సాశీల్యాదిగుణములు గూడ నుండునా ?

ఉ. పిల్లికి శీలముకొ బులికిఁ • బేళలకాంతగుణానురక్తి వె

బుల్లికిఁ బారుసారభము • నుత్త మభివము నీచబాతికికొ

గల్గిన కార్యకాంతి నడఁ • గల్గెడిలక్షణ ముండు నేర్పునే

కల్ల నయంబుఁ జూపు గణి • కామణికా గుణ ముండు పూజ్యుడా? 20

శృంగా—వేశ్యాకులమందుఁ దప్పి పుట్టినదని చెప్పియుంటిని గదా.

గీ. దైత్యులందఱి వలె బలి • దలఁపఁ దగునె

హీనభులును బలె కేషు • నెన్న నగునె

అనురతతి యందునను బలి • యాద్యుడాయె

మరగులందున కేషహి • యోగ్యుడాయె.

21

గీ. భీకరాంబుధి రత్నముల్ • వెలసినట్లు

బురదలోపలఁ బద్మముల్ • పుట్టినట్లు

గలుగుచుందురు దుర్మార్గ • కులములందు

యోగ్యు లగువార లరుదుగా • నుర్వియందు.

22

కులమును బట్టియే గుణనిరూపణము చేయరాదు.

వసం—అవునది సత్యమే. యోగ్యకులమందయోగ్యులును నయోగ్యకులమందయోగ్యులును గూడఁ బుట్టుచుందురు.

చ. అమృతముఁ జంద్రుఁడుకొని, ను + రాశ్వము నెచ్చటఁ బుట్టె నట్టి సం
ద్రముననె పుట్టెఁ గాదె ? యతి + దారుణమైన విషంబు మిత్రమా !
కుమతులు పంక్తికంఠుడును + గూరతరాత్ముఁడు కుంభకర్ణుఁడకొ
సముదయమైన యింట నుత + జన్మముఁ గాంచఁడె వారి తమ్ముఁడుకొ ? 23

రసిక—మీ మాటలు పాటింపఁ దగినవి కావు.

శృంగ—రసిక శేఖరా ! అట్లుంటివేమి ? మాకు యుక్తార్థము కవిచేకము లేదందువా ?
రసిక—(కోపముతో) దుష్కృత్య మభ్యస్తమైన నా యభ్యాస మెంత వివేకినైన
దోషాదోషపరిజ్ఞానకూన్యూనిఁ జేయును గాన నీ విషయమున మీ బుద్ధి సరిగ్గ
నూహించుట లేదు. కావున నిష్పట్టున మీ మాటలు పాటింపఁదగినవి కావు.

గీ, వెలకు మానంబు విలిచెడి + వెలదియంట

విశత సౌశీల్య యుక్తయై + వెలయునంట

కట ! కలవె యిట్టి వింత లే + కడలైన

వాదమేల వీనికిని వి + ద్యాంసులార !

24

శృంగ—శిష్యవర్యా ! ఈ విషయములో మా బుద్ధి సరిగ్గ నూహించుట లేదని నీకెట్లు
తెలిసినది ? మాకు దురభ్యాసమున్నట్లు నీకెట్లు గ్రహించితివి ? నా చెప్పిన జన్మని
యయోగ్యత రూఢిపడినప్పుడు గదా నీ వన్నది సత్యమగును. నీ వని యెఱుంగు
దువా ? సత్యము తెలిసికొనఁ దలచిన యెడల నీ వొకసారి యామె గృహంబునకు
వచ్చి తత్త్వముఁ తెలిసికొనుము.

వసం—తత్త్వము తెలియకయే తత్త్వాలు పొడిగట్లు ఏదో వట్టి మృషావాదము చేసిన
నేమి లాభము ? యథార్థము తెలిసికొని యాపై నుడువవలెను.

రసిక—ఇది యొకటి గూడనా ? తాఁ జెడ్డ కొఱితి వనమెల్లఁ జెఱచిన దనునట్లు
మీరు చెడుచుండుటయే గాక నన్నఁగూడ జెఱుప నెంచుచున్నారా ? కుక్క-
తోఁకకుఁ గొట్టిల్య మెట్లు సహజమో నేశ్వలకు దుర్వృత్తు లట్లు సహజము. దానికి
బుజువు వేఱె యక్కఱలేదు. కాన నే నచటికి రాఁ బనిలేదు.

శృంగ—నీవు చెప్పినది సాధారణధర్మమైన మాట నిజము. అయినను బ్రతి సామాన్య
విధికిని భిక్షేనవిధి రహితుడు ననుట లోకవిదితమే.

వసం—రసిక శేఖరా ! నే నొక పెద్ద ఋజువు నిచ్చెదను. మంగతాయి యోగ్యతను దెలిసికొనుము. అది యేది యన నాపె నన్ను బహువిధముల ధనధాన్యములిచ్చి కాపాడుచున్నది. ఎంత మంచిదియుఁ గావున్న నట్లు చేయునా ?

రసిక—అట్లయిన నీ సాత్త్వికము విలువ కలదియే.

శృంగా—శిష్యవర్యా ! ఇంత యేల. వేశ్యాసాంగత్యమునందుఁ గొంతహాని కలదనియే తలంచుకొందము. అంటిన మంటగలుపు దారుణశక్తి గలది యగు నగ్నిశిఖను సదా వర్జించుచున్నామా ? కడు జాగరూకులమై సర్వదా దాని సంపర్కము నందుచునే యున్నాము. అగ్నిశిఖవంటిదే వేశ్య. దానిని జాగరూకతతో వాడుకొనిన బహువిధముల నిసాగసిద్ధి గలుగును. కావున, మంగతాయి యింటికి వచ్చి, దాని స్థితిగతుల నరసి, యాపై నీ యభిప్రాయము నొసంగుము. జాగరూకుడవయియే యుండుము.

వసం—వేశ్యాగృహములోఁ గాలుపెట్టుటకే యింత జంకనేల ? ఇంత భీతిని వహించుట పురుషలక్షణము గాదు. నాల్గు మూలలుఁ జూచిత వాఁ డెవఁడో వాఁడే పురుషుఁడు. ఒకవేళ నచట్రకిఁ బోయిన దొంగగు పొంగు జాడలు కాన్పించినచోఁ దత్క్షణమే మానుకొన వచ్చును గాదా ?

రసిక—అడుగు తొక్కిననేల ? కాలు కడుగనేల ?

శృంగా—ప్రియశిష్యా ! నీ వట్లు పలుకరుము. చెండు కారణములచే నిన్ను కృడకు రమ్మనుచుంటిని.

రసిక—అదియేవి ?

శృంగా—నేను వేశ్యామోహపంకములోఁ దగులుకొంటి నని గదా నీవు తలంచుచున్నావు !

రసిక—ముమ్మాటికిని నట్లు తలంచుచున్నాను.

శృంగా—నేను నీ కాపుడనే కదా !

రసిక—అవును. మీరు నా కాపులగు గురువరులు.

శృంగా—గీ. అడుగులోనఁ బడిన పర + మాపుఁ డైకిఁ

దీయకుండఁగ నెట్టులఁ + దీరునయ్య

అడుగులోఁ గాలుపెట్టచుం + చనెడు నెడల

నదగించుట యెట్లు ను + మ్మొయి శిష్య ?

25

వసం—అడుగులోఁ జిక్కిన మిక్కిల లేవదీయక పై నుండి పకపకలాడుట మిత్రభర్తము కాదు.

గీ. తమ మనెడు పడకమున రాత్రిఁ జరిగియుండు

జీవరాసులఁ గరములఁ లేవదీయు

బుద్ధితోఁ బూర్వపరిణామం బోధింపండి

మిత్రుఁ డుదయించు నెప్పుడు బుద్ధివర్య !

26

రసిక—గురువర్యా, మీ ముద్ధరించుటకు నే నెంతవాఁడను.

శృంగా—అట్లనకుము. మేధావులగు శిష్యులు గురువుల లోపములను దిద్ది వారి సుద్ధరింపవలసిన సమయములును దట్టఁజేయుచుండును. మేధావి యను విప్రబాలుఁడు తన గురుఁడగు జనకుని నుద్ధరించిన సంగతి భారతమునందలి సితాపుత్రసంవాదము వలన మనము వినమే ? అదిగాక నేను నా గురువుల దోషముల దిద్దు వ్యాపారము నందే నిమగ్నఁడనై యున్నవాఁడను. అట్టి నేను మేధావంతుఁడవును నా ప్రియ శిష్యుఁడవును నగు నీ వలన దిద్దఁబడటకు సర్వవిధముల సిద్ధపడక పోను. ముందు నాయందు దోష మన్నదియు లేనిదియును నిర్ధారణము చేసికొనుము. మూఢులొకాపవాదమును నమ్మకము. నీవు తాయి యింటికి స్వయముగ వచ్చి చూచిన సత్యము బోధపడ గలదు. సత్యము తెలిసికొని నాయందు లోపములఁ జూపిన నటుపై నీ హితోపదేశమును నేను విని తీరుదును. తాయిని దిద్దుము. వేశ్యాకులము నుద్ధరింపుము. నా యీ పాపనకార్యమున నీవు నాకుఁ దోడ్పడెన నా కది యశస్కరము కాదా ?

రసిక—గురువర్యా, మీరు చెప్పఁగలచిన దంతయుఁ జెప్పఁడు. రెండవ కారణ మేది ?

శృంగా—నీవు రసిక శేఖరుఁడవు గదా ! నీ పేరు సాగ్ధము చేసికొనవలయు ననిన నా రసికురాలి రసికత్వము రుచిచూచుట యవసరము.

వసం—అత్యవసరము. వేశ్యాసాంగత్యము లేనివాఁడు రసికుఁ డెట్లు కాఁగలఁడు ?

రసిక—ఓహో ! రసికత్వవన నిదియా ?

వసం— గీ. తొసరి చెంపకాయ యెవనిఁ బొట్టు వేశ్య

యతఁడే రసికుఁడని నగును బండ్లు భువి

ఎవఁడు వేశ్యాగృహమునందె పొట్టు వాని

రసిక శేఖరుఁ డందురు పొట్టులెల్ల.

27

రసిక—మాయామోహవాగులఁ బన్ని యవకమ్మగంబుల వలలందుఁ దగుల్కానఁ జేసి మాఁపొల్లముల వారిండు వేశ్యాకిరాతీపాళులా, రసమున మనిసిపట్టులు ? రసము నునది మిక్కిలి పరిత్యజింపఁగి పరాత్పరుఁడు రసస్వరూపుఁడు. “రసోఽవై” అని

జేదము ఘోషించుచున్నది. అది రొక్కమిచ్చి చిక్కించుకొనఁ దలచినఁ జిక్కునది కారు. .

క. వేశ్యాసంగంబెప్పు డ, వశ్యంబుగ మతిని జేఱచి • వ్యర్థునిఁ జేయఁక
వశ్యమై మతిహీనువకును, కాశ్యపి సదృశవిశేష • గతిమ ? వయస్యా ! 28

శృంగా—శిష్యవర్యా, నేను వేశ్యాసంగప్రశంస చేయుటలేదు. వారలందుఁ గల లలితకళావిశేషములం గూర్చి ముచ్చటంపఁబోవుచున్నాను. నీవు గానరసలోలుడవు. వారు గానకళాధురీణులు. కాన లలితకళాగౌరవాగ్ధమై, తదనుభవాగ్ధమైయును నీయట్టి యుత్తమరసిత లవశ్య మా వేశ్యాగృహమునకు రాఁ దగినవై యున్నది. మంగతాయి లోకప్రసిద్ధి నందిన గాయనీమణి. ఈ కారణముచేఁ గూడ నీ వొక్కసారి యామె గృహము పావనము చేయఁదగును.

రసిక—(తనలో) ఆమె గానకళాకుశల యని నేనును వినియున్నాను. అయినను నీ విషయమై యింకను దెలిసికొనవలెను. (పైకి) ఏమీ ! మంగతాయి యంత గానకళాకుశలయా ?

శృంగా—సందేహమేమి ? ఈ తాయి బహు రాజాధిరాజుల మెప్పించి బహుమతుల నవలీలగాఁ బొందియున్నది.

సీ. వీణియఁ జేకొని • వెలది వాయించుచో, నారదతుంబురులో • నానఁగాంతు
కలగళమె త్తి కో • కిలవలె లలిత బాడఁ, గిన్నరీబృందంపుఁ • గీర్తి చెడును
మురళి చేఁ గీలించి • తరభాషీ యూఁడుచో, గోపాలకృష్ణ • గోడు తగ్గు
మద్దిలఁ జేఁ బట్టి • ముద్దియ వాయంప, వాణీశుగ్ధంబు • స్మయింపగును

గీ. యవనవాద్యము వాయంప • యవన గాయ
కాలి యవనతానతన • నందుచుండు
శిశు, పశూరగములు వేడ్కఁ • జెవుల నొగ్గు
హయమిఱంగ నల మంగ • తాయి పాడ.

29

పసం—

సీ. హోమోనియముఁ బట్టి • హోయిగో వాయించు, జలరంగుణిమందుఁ • బాల బాణ
గోటువాద్యమునందుఁ • బాటనం బదిహెచ్చు, చెలఁగు సారంగ లోఁ • దెలివిమెండు
రుద్రవీణ పయి ను • రుచిరంపుఁబనిసేయు, స్వరబతు వాయి • ము • సరసముగను
కిన్నరీఁ బలికించు • నెన్ని కమిఱంగ, సోంపు ఫలూనలలో • జూపు మిగుల
గీ. ఘటము వాయించుకెక్తి యు • గణ్య మరయ
వనపమ లయాధిదేవత • యనగ వచ్చుఁ

గానేనీ గాణ నరి జాణఁ ♦ గాన గాన

కళను నీయుగాన జగాన ♦ గానబోల.

30

రసిక—అతిశయోక్తికి మన భారతవద్ద మాలవాలము. కావున గానకర్తావ్యక్తి కరణము నకు నెన్ని యుపకరణములు గలవో యన్నిట మంగతాయి జాణ యని చెప్పితిరి. అది సంభవము కాగలదా ?

శృంగ—ఏల కాగూడదు ? కొన్ని వ్యక్తుల శక్తి యతిమానముగ నుండును. ఆ నిరుపమానశక్తిని పర్లిగమటలో స్వభావావృత్తి కూడ లోఁతెఱుంగనివారికి నతిశయోక్తి గాఁ గాన్పించును. పనిబాలుడగు నాచార్యునోహరబర్హి బహువిధ గాన వాద్యములందు నేర్పరియైయున్న సంగతి యెఱుంగమా ? వానిని బ్రత్యక్షముగాఁ జూచితిమి గాన వాని కాశల్యమునందు నమ్మకము ఘట్టుచున్నది. ఆమె సంగీత సాహిత్యములకై తన చివితము నంతయు ధారపోయుచున్నది. గానకళాకుశలత్వము సంపాదించుటయే ప్రధానముగాఁ జేసికొనినది. తల్లి పిట్టల వంచించి ధనము లంకించుకొనుమని యంత చెప్పినను, బోధించునను వివస్వల్లము. గాననిద్యాసాధన సర్వదా చేయుచుండును.

నీ. శ్రీరాగ సాధన ♦ చేయమా యనఁ దల్లి, శ్రీరాగ సాధన ♦ చేయుఁ బడఁతి
భూపాల రాగంబు ♦ పాసఁగింపు మన నమ్మ, భూపాలరాగంబు ♦ మొనసి హామి
దివ్యమణ్యాస్తికై ♦ దివులుమా యన మాత, దివ్యమణిరాగ ♦ ఏతఁ బూను
భేనుకాపాస్తికై ♦ పూనుమా యన నంబ, భేనుకారాగంబుఁ ♦ చెల్వించాడు

గీ. అతివ ! యేరూపకంబున ♦ నలరుతు విట, గామకావళినని యాయి ♦ కడకు పలక
నింతి రూపకతాళనం ♦ దేవు చూపుఁ, గామ మింతయు మదిలోనఁ ♦ గలుగనీడు.

వసం—అంతయును గానము !

గీ. ఆమె హృదయధబునను లేదు ♦ కామ మింత, నేనియందును గాగడ ♦ వెట్టిచూడ
పరగ లక్ష్మీననాథు స ♦ పర్య చేసి, పడయ సర్వాస్థినిధి ♦ పడఁతి కోరు. 32

శృంగ—అవే లలితకళాస క్తయై యుండుటయే గాదు. రక్తిప్రధానముగు లలితకళ లందే కాక ముక్తిప్రధానముగు భక్తిమార్గమునందును నామెకు నాసక్తి మొండు. భక్తియందు రక్తి, రక్తియందు భక్తి గల విమలచరిత. సదా నియమములందు నిష్ఠులందుఁ బూజలందు నిష్ఠులై యుండును. భగవదారాధనపరాయణ.

నీ. కాంచనాంబురంగాని ♦ గానంబు నేయదు, శ్రీనాథునకె గాని ♦ నేన లిడదు
భూతిభాసితుఁగాని ♦ భూషింప నొల్లదు, రజితాద్రివరుఁగాని ♦ రహిఁ బొగడదు.

భగ్యగర్భుని గాని • భాషింప నొల్లను, శ్రీపతిసుతు గాని • చేర్చబోదు
భగవంతునే గాని • ఛార్చిరింపనొల్లను, భూవక్త్రపతి గాని • బొందబోదు
గీ. ముక్తిమాన్దంబునందు నే • రక్షియూపు, సలుపుల బాధివపూజలు • సంకటంబు
నామె సాగత్య పుట్టిన • యుటలోనఁ, బాను సంసారసాగర • బాధ తొలఁగు.
వసం— గీ. పొలుతి నడకలు పాపహం • సలనుబోలు

కలికి పలుకు ను కాలాప • ఘనమఁ గాంచు

గరితవ్యావయంబు నానంద • గిరిని మించు

శెప్పనేటికి ! కామిని • చేన్చ లింక.

84

రసిక—అయ్యలారా, ద్వర్వర్ధిగా మోగొనుచున్నట్లున్నారే ? మీ పలుకులందు సూది
తో దారము వలె రుద్రవ యగ్రముఁ గూడ వచ్చుచున్నది. ఏది నిజము?

వసం—ఎన్ని యగ్రములైన నామె శరంపఁ గలను.

శృంగ—రసిక శేఖరా! అనుమానముచేచోలాయమానమా ననుండ వైకతనగీతుఁ డేట
మాటలందు ద్వర్వర్ధి గానించుచున్నది.

రసిక—ఉద్దేశింపకున్న ద్వర్వర్ధి ఫట్రునా ?

శృంగ—ఫట్రును. కవు లుద్దేశింపని శ్లోకల వ్యాఖ్యాత లేన్ని తమ సేర్పుచేఁ బుట్టిం
చుచున్నారు కారు ? సేను ధాగాశయుఁడే మోగొనుచున్నాను. ఆమె నిక్క
ముగ గానకళాకుశల. సర్వేశ్వ భక్తురాలు. ఆమాట నలుండనివల్ల. కళకొఱకుఁ
గళయని భావించి యామె లలితకళానైపుణిం గనుటకైన నీ వవటికి రాఁదగినది.
ఆమె చేష్టలజోలి నీకేల ? అని చెడ్డవేయవలసివచ్చు,

గీ. కంటకములున్నను గులాబి • కడకుఁ బోయి

చారు పుష్పంబుచే గొను • గరణిగానె

కుట్రలవేశ్యలు : ల వేశ్య • కూటములకు

సరససంగీతలోలతఁ • ననఁగవచ్చు.

85

వసం—ఎచట నున్నను గళను గ్రహింపవలసినదే.

రసిక—ఎచట నున్నను గళను గ్రహింపవలసినదే కాని, యా ముఱికిగొంపలకు
నన్ను రమ్మనెదరా ?

శృంగ—ఏమి ? యామె మందిరము ముఱికిగొంపయా ? ఆనుభవము లేకపోవుటచేఁ
బిచ్చిమాటలాడుచున్నావు. ఆమె సుందరమందిరముఁబోలు మందిరము బృందారక
పురంబునఁగూడ లేదు. దానిని వర్షింప నలువకైన నలవి గాదు.

గీ. ఆ ఘృ సాధంబు సస్మాగ్గఁ ♦ మడ్డగించు
 నున్న తస్థితిఁ; గల్మితే ♦ నొప్పు మిగిలి
 దేవమందిరానీకంబు ♦ ధిక్కురించు;
 గదులు నుమనఃప్రబంధసం ♦ కలితములగు.

86

మతియును,

సీ. వరసు గాతయమని ♦ పాక్షిణులు భావించు, రచటి వైభవముల ♦ నరసిరేని
 ధర్మాలయంబని ♦ తత్త్వజ్ఞు లూహించు, రచ్చటి సుఖరీతి ♦ నరసిరేని
 వారినివాసంబని ♦ యారాల్గి తలఁచును, నచటి వారి గతుల ♦ నరసెనేని
 నాగవాసంబని ♦ నయవిడులెన్నడు, రచటి భోగమహిమ ♦ నరసిరేని

గీ. స్వస్థతను గూర్చు విద్యా ప్ర ♦ చార మచట
 వఱలుచుండును గన్నుల ♦ పండు వగుచు
 నచటఁ జేరిన వారల ♦ కందఱకును

స్వర్గసుఖమెన్న నతి సమీ ♦ పంబు గాదె ?

87

ఆ వైభవముఁ గన్నులారఁ జూచితీరవలెఁ గాని వినఁదీరదు. నీ వనుభవము లేని మాటలు
 పలికిన నే నేమి చెప్పఁగలను ?

రసిక—నాకు వేద్యాగృహముల సరిచయము లేనిమాట సత్యము. ఒకవేళ నవి సుందర
 మందిరములే కావచ్చును. అయినను నపాయకరములగు తావులకుఁ బోవుట యుపా
 యము గాదు.

గీ. కుటిలభోగవక్త్రగమన ♦ గూఢపాద

భీకరభుజంగశేఖర ♦ వ్యాకులంబు

నకలరోగద కామినీ ♦ సంకులంబు

నఘ విడువకులంబు వే ♦ శ్యాకులంబు.

88

మంగళతాయి పాట వినఁదగినదే గాని యామె మందిరమునకు మనము చనుట కంటె
 నామెను మన యిండ్లకు రప్పింపఁజనదా ?

శృంగా—ధీరుడా! మనము తృణింపవలసినది వేశ్యమా, వేశ్యాగృహమా? వేశ్య
 వాటికలో మనము చేరరా దనుటకుఁ గారణము దుష్టయగు వేశ్య యందుండుటను
 గదా! మనదేహము పోయి నిప్పును సోకినను నిప్పు వచ్చి మన దేహమును సోకి
 నను రెండును సమానానర్థములే. వేశ్యయింటికిఁ జన నభ్యంతర మున్న పుడు వేశ్య
 నింటికి రప్పించుకొనుటకును నభ్యంతర ముండవలసినదే. అది య ట్లుండనిమ్ము.
 వేశ్యాగృహమునకే మనము పోయిన, నేవాద్యగానము కలయు ననిన నది మనము

వివచ్చును. వేశ్యాగృహ మెట్లుండునో గనవచ్చును. వారికి, నీతిబోధ గావింప వచ్చును. ఎద్దఱు పెద్దలు నీతిబోధ చేయుటకయి వేశ్యాగృహములకుఁ బోవు చున్నవారు కారు? వా రెల్లరును జెడుచున్నారా? నీయట్టి దిట్ట కేల యీ లేని పోని భయము? అనియుఁగాక గానసభకుఁ గావలసిన సామగ్రి యంతయు నచట సంసిద్ధముగా నున్నది. కావున మన మచటికిఁబోవుటయే యుచితము.

వసం—భయము వలదు. గానము వినుటకుమాత్రీమే పోవుదము రమ్మ. వేశ్య నింటికి రప్పించుకొనిన బహువిధరసాభాసములు సంఘటల్లవచ్చును.

రసిక—(తనలో) శృంగార కేళిరులు గానకళానిపుణులు. నా పూజ్య గురుపాదులు. కాన వీరిమాటల నా మనసు నమ్మి యా గాయనీగానవిశేష మారయ నిచ్చును బ్రేరేపించు చున్నది. (వైకి) అచటికిఁ బోయిన నా చెత్తలంజలు నన్ను మోహముద్రమునందుఁ బడవేయుదు రను జం కేశోశమునందును లేదు. వేశ్యలకు జంకనుగాని యపవాద ములకు జంకెదను. అచటికిఁ జనినయెడల నాబాడ తెలిసి మన సంఘసంస్కార పీఠము లేమందురో? ఏమందురో యననేల? పరిహాసింపక మానరు.

వసం—ధర్మశూరులు మూఢాపవాదమునకు జంకవచ్చునా?

రసిక—(తలవైకెత్తి కొంత యాలోచించి) ఏవిధమునఁ జూచినను నే నటకుఁబోవు టయే ధర్మము. లలిత కళాకుశల యన నాయొడ లుబ్బుచున్నది. అట్టి విద్వాంసు రాలు పడవుఁబడఁతి యగుట శోచనీయము. ఆమె నడతను బాగుచేసికొనుటకై నేనును దగు బోధచేసి యామెను సత్ప్రవర్తనము గలదానిగఁ జేయుట నాప్రధమ కర్తవ్యము. ఆ పాటలగంధి పాట విని యామెకు నీతిపాఠముచెప్పి బాగుచేయుదును గాక! (ప్రకాశముగా) ఆర్యవర్య! యామె గానకళాకుశల యని నే నిదివఱకు వినియే యున్నాను. మీరు చెప్పినది దానిని రూఢిచేసినది. నాకు గానమునందుఁ బిచ్చిమోహము కలదని మీ రెఱిగియే యున్నారు. అదిగాక, మీరు తాయి యోగ్యురాలనియు, భక్తురాలనియుఁ గూడఁ జెప్పుచున్నారు. కాన నే నచ్చటికి వచ్చి, యామె గానము నా లించి, నీతులు బోధించి, పడపుడనమునుండి యామెను దప్పింపఁదలచుకొనినాను. అలంకృతమోహములో నేను బడిపోవుదునని జంకుచున్నా నని మీ రెన్నఁడును దలఁపఁబోకుడు. నా మనఃపంజర మంత దుర్బలమైనది కాదు.

వసం—నీ మనఃపంజర మయోమయ మనుసంగతి మాకుఁ దెలియదా? కాననే యటకు రమ్మనుచున్నాము.

రసిక—సరియే. ఎప్పు డచటికిఁ బోవుదము?

వసం—కుభస్య కిఘ్రిమ్మనినాడు. ఇదియే మంచిసమయము.

రసిక—ఇట్టి పగటిపూటనే బోవుదమా? అది యనుమానమున కాస్పదము కాదా?

వసం—అట్లు కాదు. మనము దుర్వృత్తులతో నచటికిఁ బోవుటలేదు. పాపములైన మంచియూహలతోఁ బోవుచున్నాము. కాన నిర్భయముగను బహిరంగముగను నచటికిఁ బోవుటయే యుచితము. రహస్య సమయములందు రహస్యముగఁ బోయినను నెవ్వరికంటును బడకుండుట దుర్ఘటము. ఒక్కరుమాచిన నది యూ రంతయు వ్యాపించును. మఱియు ననుమానమున కాస్పద మగును. కావున నిరాశంకముగ నిప్పుడే పోవుదము. ఇది యుదయసమయము గావున నిప్పుడును ప్రజ లంతగా సంచరించుచుండరు.

రసిక—సరియే. అట్లే పోవుదము. (తెరలోనికిఁ జూపి) నా గుఱ్ఱపుబండి యచ్చట నున్నది. దానిమీఁద బోవుదము రండు.

శృంగ—(తనలో) బెబ్బలి బోనుకడకు వచ్చుచున్నది. (ప్రకాశముగా) శేఖరా! నీ వచటికి రాఁజేసికొనిన సిద్ధాంతము నా కానందము గలిగించుచున్నది. నీయట్టి దిట్టఁ డచటికిఁ బోయిన నేమో మోసము వచ్చునని తలంచుట తగదు. కాన నిశ్శంకముగఁ బోవుదము. ఆపెసాధ మావలీపీధి నున్నది. మీ బండిమీఁదనే పోవు దము రమ్మ. (రహస్యముగా వసంతకునితో) వసంత కా! నేను సంఘసంస్కార పీఠముఁ డను నీ నవనాగరకుని మంగళతాయి యింటికి రప్పించి యితనిచే మెప్పింప నెంచి నవనాగరకులు మెచ్చ నలంకారములతో మందర మంతయును నలంకరింపించితిని. వైభవము లైనట్లు నటంపవలయు నని మంగళతాయితోఁ జెప్పితిని. ఇదంతయు మనము చేయించినట్లు కాన్పింపకుండుటకై కొంత పూర్వాచారపరాయణత్వము చూపు మంటిని. ఆపె యట్లు చేయునుగదా!

వసం—(జనాంతికముగా) అందుకు సందేహ మేమి? మంగళతాయి సమయజ్ఞుల విసేకవతి. నీ శిష్యురాలు. నీ చెప్పినచొప్పున నటించును.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

[తెరలో]

ఇది వేశ్యవాటిక సమాపించినాము. బండి నాపుము. రసిక-శేఖరా! తాయి భవనము సమాపించినాము. బండి యీ చెట్టుక్రింద నాపి మనము వేశ్యవాటికిఁ బోవుదము రమ్మ.

రసిక—గురువర్యా! అట్లే కానిండు.

వివర రంగము:—చేత్యవాటిక.

[వసంతక శృంగారశేఖర రసిక శేఖరుల ప్రవేశము.]

రసిక—(కలయఁజూచి) ఇదియే చేత్యవాటిక ?

సీ. వీధి నెవ్వరు లేని • వేళై యీక్షించి, వేశ్యాశృంగారము నుడి • వెనలు బుఱులు
ముసుగులఁ దాలించి • వెన గణికాంగనా, భవనంబులందుడి • వచ్చు ఘనులు
తమ రసిత జన • తతి గన హోయలొప్ప, వెలయాలి యిల్లు క • దలు కుకవులు
వలపు తీరుట కేసి • కిలమూడి రుజలంటు, లంజకొంప కడఁ గ • లంగు మూగు

గీ. లడర నుదయంబునను వెల • యొండ్రొవాడ

చూడఁదగు వేడుకల బాడఁ • జూపుచుండు

కన్ను గలవారలకు నెల్ల • నన్ని గతుల

నొడలు నీరగుచున్న దీ • కడల నిలువ.

39

శృంగార—ఇట్టి తావుల మనము బాగు చేయవలెను.

వసం—మిత్రులారా, స్థానోన్ముఖు పంచెలు గట్టి, బనియనులు తొడిగి, లెండువందల
సెంటుర కండువాల తలకు కుచ్చుపాగాలుగ చుట్టి హోయలొప్ప పాడుచు
చీపుశృంగారుని యిదే వీధియూత్సవాం డిద్దఱు వచ్చుచున్నారు. కనుఁ డీసినో
దమును.

[వీధియూత్సవాండు ప్రవేశించి వీధి నూత్తుచు నిట్లు పాడుదురు.]

ప్రథముఁడు—కిల్కలొగుంటాది • శిన్ని బోగంలంబి

శిగురు సోగాబుడి • శిట్టి లంబి

ద్వితీయుఁడు—చోర శింతొట్టిరా • దొడ్ల బోగంతొత్తు

శిగరెట్ల కట్టరా • సిడిసి తొత్తు

ప్రథముఁడు—ఉల్లిపాయలపుల్పు • కల్లు గుమాగుమలు

దగ్గిరెల్ల వన్య • దాని కంపు

ద్వితీయుఁడు—శేతిలో దుడ్డుంటె • శేరనిత్తుందోరి

రోగవంత్రిస్తాది • బోగియిస్తె.

40

(అని చివరపాదమునే మరల నిద్దరు పాడుచు నెగురుచు నాడుచు ఉఁహ్లాఁహ్లాఁ !!
ఉఁహ్లాఁహ్లాఁ !! అని యొకఁడును తదనుగుణముగ నీలవేయుచు నొకఁడును గం
తులువేయుదురు.)

వసం—అహా ! ఇంధులూ పెంత మనోహరమైన కవిత్వ మున్నది !

రసిక—కవిత్వమున కేమి గాని యిట్టి మందులకుఁ గూడ వేశ్యాస్వభోగము వలన నుత్పన్నము గలదని తెలియవచ్చుచున్నది.

శృంగ—కావుననే మనము పోయి వేశ్యాకులమును సంస్కరింపఁ బ్రయత్నము చేయవలెను. (అని యందఱును ముందునకు నడచి) ఇటు. ఇటు. ఇదే వచ్చినారము.

(మంగళతాయి యింటి తెర చూపఁబడును.)

శృంగ—(సాధమునుఁ జూపి) ఇదియే మంగళతాయి సాధము.

రసిక—(కలయఁజూచి) ఏమి రామణీయక మేమి రామణీయకము ! ఎంత యెత్తు !

వసం—దీని యెత్తు వల్ల నీయము ! ఎంత యెత్తుపై నీయెత్తు వచ్చిన దనుకొనినావు !

రసిక—తెల్లఁగ వెండికొండ వలెఁ గాన్పించుచున్నది.

వసం—ఈ మహాపట్టణమందలి—పట్టణమననేల ? యీ మండలమునందలి వెండిసంతను నిదియే మిగిలినది. ఇది వెండికొండవలెఁ దోచుట వింతకాదు. ఎందఱెక్కు ర్యవంతులనో యియ్యది భూతిభూషితులఁ గావించుచున్నది.

రసిక—ఈ నివృత్తివనము మా గురువరులే కట్టించిన దయితే !

వసం—ఓ నది సత్యమే గాని యితరుల దృక్పథమును గూడ మ్రొగినది.

శృంగ—భర్తలు లేక యుండు నిట్టికామినుల సంస్కరించి బాగుచేయుటకై యీ మందిరమును గట్టించినాను.

రసిక—(వ్రకించి చూచి) ఈ కనకాక్షరవిలాస మేమీ ? (చేమెలుగు వెట్టుకొని చూచి) ఆనందమందిరమా ? గృహనామము తగియే యున్నది కాని,

గీ. గణిక యను నూగ్ధనాభి య + గణ్యశక్తి, యవక నామకమశకాభి + నోప్పఁబట్టి భువికి నివికిని మోహంపుఁ + బోచ లల్లి, పన్నియున్నట్టి వలవలె + వజరు నిద్రి. 41

వసం—అటు కాదు.

గీ. విటుండనెడు పట్టుపురువి + వేకమెడలి, యాత్మనాశనమునకయి + యాత్మనుండి పుట్టు రమ్యతరంజైన + మోహపాశ, ములను గట్టిన పట్టునాఁ + బొదలు నిద్రి. 42

శృంగ—అట్లును గాదు.

గీ. సరససంగీతపాహిత్య + శాస్త్రకలిత, మర్మమెల్లను బోధింప + మదనుఁ డనెడు కులపతీంద్రుఁడు గట్టింపఁ + గొమరు మిగులు, విమలతరక శౌకాలనాఁ వెలయు నిద్రి.

వసం—కామకళౌశల యనుము.

రసిక—అట్లనిన సుశ్రువునకుఁ గొంతపరీపమున నుండును.

వసం—అదిగో ! సాత్త్వికవిద్యాబోధ గావింపఁబడుచున్నట్లున్నది.

రసిక—ఒక్క నాట్యవిద్యాబోధయే గాదు. వివిధనాదములును గల్గిన మెలసి వినవచ్చు చున్నవి. (వీణ, ఫిడేలు, గాత్రము, మురళి మొదలగు వానినుండి వచ్చు సభ్యాసక నాదము వినబడును.)

శృంగ—వసంతకా ! తలుపు తీయింపుము.

వసం—అట్లే—(సమీపమునకుఁబోయి తలుపుఁ దట్టి) ఓ చీవీశ్వరకోరాక్షీ ! ఓ ముక్కులేని మోహనాంగీ ! (అని పిలుచును.)

[తెరలో] ఎవరది ?

వసం—నేనే.

[తెరలో] నే నన ?

వసం—సర్వనామము.

[తెరలో] ఆత్మనామముం జెప్పినఁ గాని తలుపు రాదు.

వసం—ఆత్మ నామరూపములు లేనిది.

శృంగ—వసంతకా ! వేదాకోశముల తేమి. త్వరగఁ దలుపుఁ దీయింపుము.

వసం—వెదపెద్ద రసికులు చాల రొక్కయు తెచ్చియున్నారు. త్వరగఁ దలుపుఁ దీయుము.

[తెరలో]

వసంతక శృంగారశేఖరులవలె నున్నది. చకోరాక్షీ ! బాగు చేయుక త్వరగఁ దలుపుఁ దీయుము.

[తెర యె తఁబడును.]

ఆటవ రంగము.

[మంగతాయి సభాభవనము]

చకోరాక్షీ—(శృంగారశేఖరులంగని వినయముతో) దయచేయుఁడు, దయచేయుఁడు.

శృంగ—రసికశేఖరా ! లోపలికిఁ బోవుదము రమ్మ.

రసిక—(నవ్వుచు) రమ్మందురా ?

వసం—సందియ మేమి, కుడికాలు ముందు పెట్టుము.

రసిక—(నవ్వుచు) న న్నియింటి పెండ్లికొడుకుగఁ జేయఁదలఁచుకొంటివా ?

వసం—జీవదయాపరుని దయయిండిన.

రసిక—అది యెన్న టికిని సంభవము కాదని తెలిసికొనుము. నీచాతినీచమగు పడపుఁ బడఁగి వలలోఁ బడునంతటి యవివేకిని గాను.

[అందఱు సభాభవనమునఁ బ్రవేశింతురు.]

రసిక—(నలుదిక్కులు చూచి) ఏమి రామణీయక మేమి రామణీయకము !

వసం—రామణీయకమునకు లోలేమి ? దీనిని నానాదేశానీతవస్తు ప్రవర్తనకాల యి
చెప్పవచ్చును. లోకమునందలి ముంగరవస్తువుల నెల్ల నేర్చి కూర్చి విరించి తిలోత్త
మను జేసినట్లుగా నీ మండలమునఁ గల సంపన్న గృహస్థుల సభాభవనముల నుండు
సారమునంతను విటవిశ్వకర్మ యేర్చి కూర్చి యీ సభానిర్మాణముం గావించెను.
ఇది రమణీయముగా నుండకుండైన నిక రమణీయముగానుండునది యెది ?

చకో—దయయుంచి యీ యాసనముల నలంకరింపుఁడు. (అని యాసనములఁ జూపును.
అందఱు నాసనముల నలంకరింతురు.)

రసిక—ఆర్యవర్యా ! మన పని త్వరగఁ దేలునట్లు చేయుఁడు.

శృంగా—అట్లే. (అని చకో రాక్షివైపు చూచి) ఓసీ, మంగళతాయి యేమి చేయు
చున్నది ?

చకో—(తనలో) ఆమె యొక విటునితోఁ గాలక్షేపము చేయుచున్నది. అది రహ
స్యముగ నుంచదగినది కదా ! భక్తిమాగ్గులు తేలునట్లు గదా నేను పలుకవలెను ?
ఇట్లు పలికెదను. (వైకి) ఆర్యా, దేవమందిరమున భుజంగతలపసేవలో నున్నది.

రసిక—(తనలో) గంజాయివనమున దులసిమొక్కవలె వేశ్యాగృహంబున దేవమంది
రము కూడఁ గలదా ?

శృంగా—ఆ సేవ కెంతసేపు పట్టును ?

చకో—పదిపనునైదు నిమిషములలో సేవ పూర్తిచేసికొని యీవలకు వచ్చును.

వసం—తాయిది నిక్కంపుభక్తియే కాని పిచ్చిలోఁ బడుచున్నది.

శృంగా—ఆమెకుఁ దీక్షికయైన వెంటనే మారాక నామెకుఁ దెల్పుము.

చకో—చిత్తము. (అనిలోనికిఁ బోయినచ్చి యథాస్థానమున నిలచినది.)

రసిక—(ముందుకు చూచి) ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్నది.

శృంగా—(అటుచూచి) ఆవచ్చునది వేశ్యమాత.

వసం—విటులపాలిటి యనుదూత.

వేశ్యమాత—(ప్రవేశించి) కొంతఁగ విచ్చేసినవా రెవరు ? (చేపలుఁగుఁ బెట్టుకొని
చూచి) మీరు శృంగారకేఖరులు. ఈతఁడు వసంతకుఁడు. వారెవరు చెపుమా ?

వసం—వారు గొప్పవిద్వాంసులు.

వేశ్యమా—విద్వాంసులా ? (అని పెదవి విఱచుచున్నది.)

వసం—విద్వాంసులే కాదు.

వేశ్యమా—మఁతుమి ?

వసం—నీతివాచస్పతులు.

వేశ్యమా—(రోతతో) నీ- తి- వా- శ- స్ప- తు- లా.

వసం—విశేష విత్త వంతులుఁ గూడ.

వేశ్యమా—(తనలో) నీతివాచస్పతులగుట కేమి ? అది యంచటికి వచ్చిన వెంటనే యదృశ్యమగును. (వైకి యాశందముతో) దయచేసి కూర్చుండుఁడు ! కుట్టని వచ్చు చున్నది.

రసిక—(రోతతో) ఎవ రీ మనవసరవిగ్రహము ?

వసం—అనవసరమే కాదు. అనర్థదాయకముఁగూడ. అమృతమునకై వేచియున్న బుధులకు ముందుగాఁ బెద్దయ్య దర్శన మిచ్చినటుల ముందుగ మాకు నీదర్శనమైనదేమి ?

శృంగ—(నవ్వుచు వేశ్యమాతం గని) నీవు పోయి మీపిల్ల నిటకుఁ ద్వరగఁ బంపుము.

వసం—ఇవిగో ! ఈ చుట్టలు తీసికో. (అని యిచ్చుచు.)

వేశ్య—దానకర్ణులు. (అనందముతోఁ జుట్టలు తీసికొని) చిత్తము (అని వెళ్ళుచుఁ దనలో) మా పిల్ల నన్ని చటికిఁ బోవద్దనియే పలికినది. కొత్త విటుఁడు వచ్చినాఁ డన నాతఁడెట్టివాఁడో చూడవచ్చితిని. కొత్త విటుఁడు చాలడబ్బు గలవానివలె నున్నాఁడు. వానిని మా పిల్ల యెట్లు మోహపాశబద్ధునిఁ జేయునో ! నేఁ బోయి దానికి బోధలఁ గావింపవలెను. అదిగో ! పట్టుబట్ట కట్టుకొని భక్తరాలి వేసము వేసికొని, సభలోనికిఁ బోవుటకు సమయము చూచుచుఁ జుట్టకాల్చుచు నీగదిలో నిలిచియున్నది. (అని దగ్గఱకుఁ బోయి) ప్లీ ! కొత్త వెండ్రొక్కడుకును జూచి వచ్చినాను. ఎట్లు వానిని మాయలోఁ బడవేసెననో.

గీ. బంధుకాస్త్రాదిబోధ య • స్వామిమంగు
కొత్త విటపాలి తనువులఁ • గూడియుండి
విమలకామాగ్నిఁ దగ్గించి • వేసి చెఱచుఁ
గాన, కామాగ్ని హెచ్చించి • మేను నిలుపు
మోహరసమును బల్లవ • దేహమందుఁ
జాపు సూడుల మాఖమునఁ • జొరగఁజేసి
మందు తనుకెల్ల నెక్కంగఁ • బొందు మీలు
చేవ్వులెల్లను వగలాపుఁ • జేసి చేసి
వైటు సవరించు మిషమున • వక్షత్రసిరి
లేటపడునట్లు చేయఁచుఁ • దెల్పిమీఱ

భావగుంఢితహస్యాక్తి + పఱపి నగుచు

మేను మెల్లగ నిమరనా + మెలతమిన్న.

44

ఇది యేమి బైరాగి దాని వేషము వేసినావు. వైరాగ్యమునకును శృంగారమునకును జుక్క యెదురు. మన కురూపములు, చుట్టవాసలు మొదలగు వానిని గప్పు వేషము లుండవలెను.

గీ. చీరె మిసిమిసి తక్కు కం + చెలబెడంగు

చెక్కుల మెలుంగు పొడిసారు + చీకటిదెర

స్వగ్ధభూవలు నత్తరుల్ + వజలు విడెము

గణిక హేయరూపముఁ గప్పి + కాంతిఁ దెచ్చు.

45

చుట్టకాల్చుగనే సభలోనికిఁ బరుగెత్తెదవు నుమా! కంపు, కంపు ; విడెము వేసుక మఱి వెళ్లు.

మంగ—(చుట్టతీసి, నోరు నొక్కుకొని) తల్లీ, పూర్వకాలపుదానవు. నిన్ను చూటికిఁ బోవద్దన నెందుకుఁ బోయితివి ? నీ బోధలు నాకుఁ గొత్త విశావు. పూర్వసంగతు లిప్పుడు పనికిరావు. ఇప్పటి రుచులు వేఱు. పూర్వపు మాయోపాయముల నన్నిటిని గవులు నవలలలోను, నాటకములలోను, గావ్యములలోను బట్టబయలు చేసినారు. కాన నవి యిప్పు డొప్పువు. అదియుఁ గాక దేశములో నవనాగరకత పెచ్చునెరిగి నది. మనవైఁ గలికాలనీతిబోధకుల దాడి హెచ్చయినది. ఇప్పటి వారిని మోహాద్ధిలో ముంచు నుపాయములు వేఱు. వినుము.

ఉ. నీకులు గుర్తిమృరింపవలె + నేమముఁ బెంచుచుఁ బణ్యభామిని

జాతిని దూఱఁగావలెను + బారతఁ దిట్టి పతివ్రతామణి

బాతము మెచ్చఁగావలెను + బారుక రాకుశలత్వమెంతయో

ఖ్యాతిగఁ జూపనా నవ వి + టానిని లాగఁగ వేశ్య లీయెడక .

46

మనము పూర్వపు వేషముల మార్చవలెను. నీ కీ గొడవ యెందుకు ? లోనికిఁ బొమ్ము. నీ కీర్తికిఁ భంగముఁ దీసికొని రాను. దేవపూజ నుండి వచ్చుచున్నట్లు నటించు నేను విడెము వేసికొనుచుండిన బాగుండదు. నోరు శుభ్రముగఁ గడిగికొని, హారతికర్పూరపు పొగమింగి పిమ్మట సభకుఁ బోవుదును.

వేశ్యమా—(తనలో) నేనుమాత్రము నవనాగరకత రుచి యెలుంగనా ? (అని గొణుగుకొనుచు లోనికిఁ బోవును.)

మంగ—(లోనికిఁ గోయి వచ్చి సభకు బోవుటకు సమయముఁ జూచుచున్నది.)

శృంగ—రీసిక శేఖరా ! ఈ వేశ్యామందిర మెట్లున్నది ?

రసిక—చాల రమణీయముగ నున్నది. ఇట్లుండునని నే ననుకొన లేదు.

శృంగా—నీవు మృచ్చకటికములోని వసంతసేవామందిరముఁ గూర్చి యా నాటక రాజమునఁ జదివియుండ లేదా ? దాని ముందర నిదియెంత ?

రసిక—ఇదియు ఘనమైనదే ! (అని యంతటను గలయుఁ జూచి) ఇవిగో ! శ్రీరాజా రామమోహనరాయల యొక్కయు, బరోడా మహారాజాయొక్కయు, దక్షిణహిందూస్థాన విద్యాసాగరుని యొక్కయుఁ జిత్రపటంబులు గూడ నిందుఁ గట్టఁబడినవే. ఇవిగో, శంకర రామానుజాదుల పటములు. ఇది శ్రీ శంకరులవారు శిష్యుల కుపనిషత్తుల బోధించుచున్న పటమా ! ఈ యాశ్రమములో పులియు మేకయు నొక్క చెఱువుననే నీళ్ళు త్రాగుచున్నవియే. ఈ బల్లపై నున్న పుస్తకములేమి ? (అని యొకదానిని బట్టి విప్పి చూచి) భక్తవిజయము ! ఈ చిన్ని పాత్రమో ? (అని చేఁగొని చూచి) భగవద్గీత !!

గీ. ఫణికి శిరమున రత్నంబు • వజ్రముచున్న, జెనఁటి చేతను ఖడ్గంబు • చేరియున్న
హాని హెచ్చగు జగతికి • నట్లు గానె, వేళ్ళకడ నుండు మతవిద్య • వెతలఁ బెంచు
మూలబల్లలపై నున్న యీ బొమ్మలేమి ? (అని చూచి) సీతారామలా ? ఈ విగ్రహము కృష్ణవిగ్రహమా ? ఈ పృథిమ మెడలో ననేకాలంకారములు వేయఁబడి యున్నవి. మీఁదఁ జుప్పములున్నవి. మంగతాయికి శ్రీకృష్ణఁ డిట్టదైవతమా యేమి ?

వసం—అవును. ఆమె యెప్పుడును గీతగోవిందములఁ బాడుచుండును.

రసిక—(వైకి చూచి) అంతయు స్వదేశీయముగాఁ గాన్పించుచున్నది. బల్లపై చేసిన యీ చిత్రవస్త్రములు స్వదేశీయములా యేమి ? (చేతఁబట్టి చూచి, యాశ్చర్యముతో) ఆహా ! స్వదేశీయవస్త్రములే ! ఇందలి లతా, పుష్ప, ఫలాదులు బాగుగఁ గుట్టఁబడియున్నవి. ఇవి కుట్టిన వా రెవరు ?

చకో—మా యక్క మంగతాయి కుట్టినది.

రసిక—నా గురువులు శృంగారశేఖరులు చెప్పినరీతిగా నీమె లలితకళాకుశలగాఁ గాన్పించుచున్నది. ఇది వేద్యాశ్రమామైనను బచ్చిశృంగారమును దెల్పుచిత్రపటాదు లేదియు నిందు లేకుండుట వింతగ నున్నది. శ్రీ పురుషాదుల మోహదులం దెలుపుచిత్రపటాదులు సంసారుల మందిరంబులఁగూడఁ గానవచ్చుచున్నవి. కాని, యిందు లేవు. ఎచ్చటఁ జూచినను దైవభక్తిని దేశభక్తిని నూచించు వస్తువులే గాన్పించుచున్నవి. ఇది షోడ్యమే ! ఈయాదర్శవచన మేమి ? 'అనందోబ్రహ్మ' అనుపదబ్రాహ్మ చక్కఁగ లిఖింపఁబడి పటము గట్టింపఁబడి యున్నది.

శృంగా—మంగళతాయి యోగ్యత నీ వెఱింగియున్నచో నీ కింతవింత పొడమకుండును.

రసిక—ఇవిగో ! గోడల ప్రక్కల పియానో, వీణ, ఫిడెలు, వృద్ధంగములొనుగాఁగల సంగీతోపకరణములు గాఁలుచున్నవి. మందిరమంతయు వర్ణనీయముగ నున్నది. (జేబుగడియారముఁ దీసి చూచుకొని) ఓహో ! ఎనిమిది గంట లైనదే ! శృంగార శేఖరులారా ! మంగళతాయి యింకను వచ్చుటలేదు. కాలయాపన మగుచున్నది.

శృంగా—అవును. (అని చకోరాక్షివైపు మాచి) ఆమె వచ్చుట కింకను నెంత యాలస్య ముండును ?

చకో—అలస్యము లేదు. అదిగో, మా యక్క వచ్చుచున్నది.

శృంగా—

నీ. వెన్ననఁ బెన్నెలుల్ • చెన్నెసలారంగ, శిరమున నక్షతల్ • చెలఁగుచుండ
నుడుట శ్రీహర్షంబుఁపొదలంగ భూమధ్య, మునఁ గుంకుమపుబ్బొట్టుఁపాలుపుగాంచ
గళమునఁ దులసితా • వళములు తరళహా, రములకు నవశోభ • క్రాలఁ జేయ
పసపుఁ బొదములందు • మిసియారుచుండంగ, పట్టుపుట్ట మతను • పృథలఁ బెంప
గీ. శాంతిరస మెల్కు చూడ్కుల • సౌరు మెఱయ
మందయానంబు నెమ్మది • పొందుఁ దెలుప
సొగసు లీన మోమునఁ జిలు • నగపు తనర
మంగళతాయి వచ్చెడు నిదె • రంగు మీఱ.

48

వసం—

గీ. మదనుడను వేటకాఁ డొగి • మాటు గట్టి, రసిక శేఖరులను వృగ • రాజములను
గొట్టవేసిన నునున • గోల యనఁగ, మంగళతాయి వచ్చెడుఁ గంటె • సంగడిఁడ.
నీ. పచ్చరంగీనున • పృథము కోమలి మోము, చక్కెరబిళ్ళలు • చెక్కు తొర
బూరె లతివయ్యాడు • బోధజేసెను జోడు, ఆజ్యంపుకుండ మీ • యతివ బొడ్డు
బొబ్బట్ల ధోంతర్ • పుష్పకోమలి వళుల్, వరకరతలము ల • పుంబు లరయ
మంచిజిలేదీలు • మదవతి కర్ణముల్, మధురమై తగు కాజ • మగువ మోవి
గీ. సన్నదియ్యపు మెదుటలు • చాన పండ్లు, అన్ని వడ్డించిన యనంటి • యాతు వీఁపు
హాయి మీఱంగ నీమెను • ననుభవించు, భాగ్య వచ్చిన వానిదే • భాగ్య మిలను.
రసిక—మేలు.

గీ. కలికి మాపులు పొగ్గిత్య • గరిమఁ దెలుప, మందయానంబు బోధింప • మార్దవంబు
జేష మెఱొ నాగరకత • వెలయఁజేయ, వచ్చునది మంగళతాయియే • మెచ్చవచ్చు.
(తనలో) ఈమె కేహగేహములు గనఁకదగ్గయే కాన్పించుచున్నది. ఊహ లెట్లుం

దుశో ? (రోతతో) పాపము. విగ్రహారాధనమునందు భక్తి హెచ్చుగా నున్నదే. కాఱియ్య. ఆస్తికురాలుగదా. త్వరగ మన మతములోనికిఁ దిద్దవలసిన వచ్చును.

శృంగా—(వసంతకునితో రహస్యముగా) శ్రుతి రాగమునఁ బడుచున్నట్లున్నది.

వసం—(రహస్యముగా) ఎవరితోనరము ? అదిగో మంగతాయి వచ్చినది.

మంగ—(వచ్చి, చేతులు జోడించి) మహాత్ములారా ! దండములు. మీ పవిత్రపాద రజముచే మా కుటీరము పావనమైనది. తొల్లి శబరిని గృతార్థురాలిని జేయుటకై రామలక్ష్మణులు లామె కుటీరమునకు వచ్చినట్లుగా నేడు మా కుటీరమునకు మీరు దయచేయఁ గరుణించినందులకుఁ బాల సంతోషముగా నున్నది.

వసం—నీ యింటికి నేడు వచ్చినవారము మువ్వరము గదా ! రామలక్ష్మణులని యిద్దఱు నే నూచించితి వేమి ?

మంగ—వచ్చిన పురుష సింహు లిద్దఱే కనుక.

వసం—మూడవ వా రెవరు ?

మంగ—వారు శ్రీ తుల్యులు.

వసం—మా మువ్వరిలో నెవరి పౌరుషము హరింపఁ దలఁచినావు ?

మంగ—ఇప్పుడు మాటలాడు వారిదే.

వసం—నన్ను శ్రీని జేసితివా ?

మంగ—నేను చేయలేదు.

వసం—మఱెవరు చేసిరి ?

మంగ—శాస్త్రకారులు.

వసం—అదెట్లు ?

మంగ—శ్రీలను ద్విజబంధులను సమానులఁ జేసి వారికిఁ బ్రాకృతమును శాస్త్రజ్ఞులు విధించిరి. నీవు ద్విజబంధుడవు. కావున శ్రీసముడవే.

రసిక—(తనలో) ఈమె మంచి పోధగాఁ గాన్పించుచున్నది. (వైకి) శృంగారశేఖరులారా ! మనము వచ్చిన పని తేలునట్లు చేయుడు.

శృంగా—అట్లే చేయుదును.

మంగ—అర్యులారా, నేడు మా యింటి విందులైతిరి. కావున మా సపర్యలఁ గొని మమ్ముఁ గృతార్థురండ్రుఁ జేయుడు.

శృంగా—మే మందులకే వచ్చినాము. (రసికశేఖరునివైపు చూచి) వీరెవ్వరో యెఱుంగుదువా ?

మంగ—వీరి దర్శనభాగ్య మింతవఱకు నాకుఁ గలుగలేదు. కనుక వీరెవ్వరో మీరు తెలుపుదు.

శృంగా—మీరు గానకళారహస్యజ్ఞులగు రసికశేఖరు లనుసుప్రసిద్ధవిద్వాంసులు. మా ప్రియశిష్యులు. గొప్ప సంస్థానాధిపతులు.

రసిక—సరి, యది యొకటియో ?

మంగ—వీరి ప్రసిద్ధి విని యున్నాను. ఇదివఱకు దర్శనము చేసికొని యుండలేదు. వేఁడది కలుగుట మహాభాగ్యము. ఇప్పు డీ దాసురాలు చేయవలసిన దాస్యమేమాయానతిండు.

శృంగా—నీవు గానకళారహస్యజ్ఞుని యొరులవలనను మావలనను విని మాకోరిక ననుసరించి నీ గానకళాకాలమును బరికిలింప విచ్చేసి యున్నారు. త్వరగ వారు వచ్చిన పని గొనసాగింతువని నేను వచ్చెదను.

వసం—నీ పాడుకక్తి చూపు సమయము వచ్చినది.

మంగ—(అలోచించి) అ-ట్లా-గు-న-నా.

శృంగా—సందేహించుచుంటివేమి ?

మంగ—అర్జునరాయా! మఱేమియునులేదు. కాని, రసికశేఖరులవంటి ప్రసిద్ధవిద్వాంసుల నీ యవిదగ్గ మెప్పింపఁగలదా యను సందేహము పొడముచున్నది.

రసిక—సరి, సరి, నా పాండిత్య మెంత ?

శృంగా—మంగళాయా, నీ కాసందేహముతోఁబనిలేదు. నీ ప్రజ్ఞ నీ వెఱుంగవు.

కాని, నే నెఱుంగుదును. నీ వీ పండితశేఖరుని మెప్పింపఁ గల సామర్థ్యము గలదా నవు. కావుననే నిన్నా పని నొనర్పఁ గోరియున్నాను.

వసం—హనుమంతునివలె నీ బలము నీ వెఱుంగకున్నావు.

మంగ—చిత్తము. ఏమి నెలవు ? వీణ పలికింపుమనియా ? మురళి మ్రోగింపుమనియా ? ఫిడేలు వాయించుమనియా ? లేక పాట పాడుమనియా ? మఱి యేవాద్యమునైన వినియోగింపుమనియా ? నా యెఱింగిన వన్నియు మీకుఁ దెలియును. నెలవేమి ?

శృంగా—రసికశేఖరా ! ఏమి చెప్పవలయు ?

రసిక—గురువర్యా, మన భారతవర్షములలో గానవిషయమున ననాదినుండియుఁ బూర్వంబునున్నది వీణియ. సంగీత దేవత యగువాణి పాణి నలంకరించినది వీణె.

కావున వీణాగానము మొదటఁ గావించు దగినదని నా తలంపు.

శృంగా—నీ యూహ సమాదరణీయముగ్గా నున్నది. ముందు దేశీయ నైపుణ్యము నేర్పించుకొనినది గదా ?

మంగ—కెద్దల యాజ్ఞ ననుసరించి వీణియనే మొదట వాయించెదను. ఓసీ చకోరాక్షీ!
మోహనాంగీ ! వీణాది సంగీతసాధనముల నన్నిటి నిటుకుఁ దెండు. సభకుఁ గావ
లసిన యుపవాద్యాదికములన్నియు సిద్ధము చేయుఁడు.

(చకోరాక్షీయు మోహనాంగీయు మంచిదని పోయి తెచ్చి వీణాదికముల నచ్చటఁ
బెట్టుచున్నారు. మృదంగాదికముల వాయించుటకుఁ దగిన యేర్పాటులు గావింపఁ
బడినవి.)

మంగ—(వీణియ చేతఁ గీలించి రసికశేఖరునిపై దృష్టి సారించి) ఏమి వాయంప
కలవు ?

వసం—(నవ్వుచు) కొంచెము కాఫి.

చకో—నీకెప్పుడును దిండివీఁదనే దృష్టి.

వసం—ఓసీ ! వెట్టిముఖమా ! కాఫీరంగమును బాడుమనినాను. నీకు దిండి తప్ప
మఱియొకటి తెలియదు కావున మఱియొకలాగున నెంచికొనినావు.

రసిక—అది నీకుఁ దోచినట్లు కానియ్యు. దానిని బాడెడివారి యుత్సాహమునకే విడి
చిపెట్టుట మంచిది. (వీణియ చేతఁ గీలించి మంగతాయి గజాననస్థుల మయినతరువాత
రంగము వాయింపుచున్నది. తన కాశలము వీణపైఁ జూపును.)

వసం—సంగీతసభలో సభ్యుఁడు ముఖ్యముగాఁ జేయఁదగినది తలఁ ద్రిప్పుట. నడుమ
నడుమ 'మేలు' అనుచుండుట. ఇది యెంత హెచ్చుగఁ జేసిన నంత హెచ్చుగు
ప్రవేశము సంగీతమనందున్నట్లు లోకము గ్రహించుకొనును. కావున నేను మొదటి
నుండి తుదివఱకుఁ దలఁద్రొప్పి 'మేలు' 'బాగు' మున్నగు శేకలు హెచ్చుగా చేసి

— గొప్ప పండితుఁ డనిపించుకొనెదను. (అని తలఁ ద్రిప్పుచున్నాఁడు.) (కొంతనే
పైన తరువాత మంగతాయి రంగమును బూరి చేసి తానముఁ బ్రారంభించినది.)

రసిక—మేలు, తానము మిక్కిలి ప్రోహముగా వాయించుచున్నది.

శృంగా—వీణియపై తానము చాల మనోహరముగా నుండును. అదిగో, పల్లది
వాయించుచుఁ గలిపి కంఠమెత్తి కూడఁ బాడుచున్నది.

గీ. గిరికయు వరూధియుఁ దొల్లి + సరసగుతుల

వీణ వాయించు విధముఁ గ + వివరు లెట్లు

పొగడియున్నారో యారీతిఁ + బాలఁగి నేఁడు

వీణ వాయించుచున్నది + వింటె సరిగ.

రసిక—ఈ పల్లవపాణి వీణానాదము మనోహరముగా నున్నది.

ఉ. పోనిములేని కట్టియను * బల్కలగఁ జేయుచుఁ జిల్కపల్కులకొ
 బాణతనంబు మీఱి స్వర * సంపద యెంతయు సొంపు నింపునీ
 గాణ యఖండగానకళ * గానగఁ జేయును నేర్పుమీఱఁగా
 వీణియమీద నేడు కడు * వీనుల విందొనరించుచుకొ బలే. 53
 (అని వేలి రవలయుంగరముఁ దీసి మంగళతాయి మీద విసరుచున్నాఁడు.)

వసం—

ఉ. వీణియ కీవధూమణి న * వీనముగాఁ గనునేర్పుఁ గానముకొ ;
 బాణిని బట్టి సుస్వరము * బాడక యుండిన నొక్కచుకొ జెవికొ
 రాణి దలిర్ప వంగుళుల * రాయిడి పెట్టుచుఁ జెంపఁ గొట్టుచుకొ
 గాణ యనల్ప సుస్వరపు * కల్పన పుట్టగఁ జేయుచుకొ బా. 54
 (అని లెంకాయపెంకుటుంగరము మంగళతాయిపై విసరివేయుచున్నాఁడు) ఆహా !
 ఏమి వింత !

గీ. కట్టె, యిసుముఁ గూడఁ * గడు రమ్యతరమగు
 రాగ మడరఁ బొట * రక్తి పుట్టె,
 బాడఁజొచ్చె గణిక * పాణిపల్లవ మంట
 లోలబుద్ధు లీపె * పాలఁ బడరె ? 55

రసిక—ఆహా ! పల్లవి యెల్లమున కుల్లాసముఁ గలిగించుచున్నది.

ఉ. ఉల్లము పల్లవింప, రసి * కోత్తము లూయ్య శిరంబుఁ ది్రప్ప, రా
 గిల్లి కుక్కిమతల్లికలు * కీరవ మొప్పుగఁ జేయుచుండఁగా
 జల్లగఁ బల్లవాధరము * సొరిడఁ జక్కగఁ బాడుచున్న యీ
 పల్లవి యెల్లవారలను * బామరతకొ బడఁదొయి కుండునే. 56

వీణాగాన మతిమనోహరముగా నున్నది. ఇంక వీణియను విడిచి వేణువుఁ బుచ్చుకొ
 నఁదగు.

శృంగా—అట్లే యగుఁ గాక.

మంగ—(వీణియను విడిచి, మరలిఁ జేకొని పాడుచున్నది.)

శృంగా—హాయ ! హాయ !

గీ. వీణియొడను బాశ్చత్య * వీణ నెంత, పని జేయంగనా నంత * పని మరలి

మీదఁ జేయుచున్న దీ * మీననేత్ర, రసిక కేఖర ! కంటె యీ * రమ్యగతుల?
 రసిక—మ. మురళి జేకొని కావిమోచి నిడి స * మౌఢంబు సంధిల్ల భా
 నురతీలకొ స్వరకల్పనంబు, లయతో * శోభిల్లఁగాఁ జేసి యా

మరవైరిక బురుడించి రాగమడరకొ బూబోడి పాడంగ నా
దశమెప్పొక జనపాల్ మైమఱచి నా * దబ్బివ్యాముక జేరెడికా. 58
(అని మణిబంధమున నున్న బంగరుచేతిగడియారమును దీసి విసరుచున్నాడు.)

వసం—ఈ పాట వర్ణనీయము.

ఆ. వె. మురళి మోవి బూని * మురహరు హరువుగా

ముదిత యెదకు మదము * పొదువఁ బాడ

మనను కరగి కరగి * మాయమై పోయెను

తెలుపలేను పాట * తీపి యెల్ల. 59

(అని పొదుము తీసివేసికొని పొత్తి విసరుచున్నాడు.)

చకో—చెప్పఁ బ్రయత్నింపుము.

వసం—అట్లైనఁ జెప్పెద వినుము.

గీ ఒడలిపైనను బొడమిన * చిడుముమీఁద, నుష్ణతర వారిధారల * నోలిఁబోసి

కాతవఖముల గోకిన * సంభవించు, హాయినిం బోలి నుఖమిడు * తాయిపాట.
మఱియును,

గీ. పొలఁతి యను వింతసాన్నారి * వలపుటగ్గి

రగులఁజేసి వేణువు నూది * సొగసు విటుని

నందులో నునుపఁగ రాగి * యాతఁడగును

కవఁగ నాతనియిల్లు బం * గారమగును. 61

ఇంకను జెప్పెద వినుము.

గీ. మోక్షమిచ్చుచునున్న దీ * మురళిపాట

కొంతసేపైన నో పాడు * కొంపమీఁది

స్మరణముం దోసిరాజని * సానిమీఁది

భక్తి మోచ్చించె సానియె * బ్రహ్మహయె. 62

మంగ—(మురళిఁ గిందఁజెట్టి) వసంతకుండు చెప్పిన దానిలో నొక సత్యము లేక
పోలేదు. సా-రి-గ-మ-ప-ధ-ని యను సప్తస్వరములే ప్రత్యాహరవిధిచే సాని
యైనవి. ఈ సప్తస్వరములే ఓంకారమనియు, సంగీతము మోక్షప్రదమనియు
మోక్షసామ్రాజ్యముం జూఱగొనిన త్యాగరాయలవారి కృతి యిట్లుచెప్పచున్నది.

కృతి.

సారమతిరాగము—అదితాళము.

ప॥ మోక్షము గలదా భువిలో జీవన్ముక్తులు గాని వారలకు॥

అను॥ సాక్షాత్కార నీ సద్భక్తి సంగీతజ్ఞాన విహీనులకు॥ మోక్ష॥

చ॥ పాత్రానల సంయోగము వల్ల ప్రేమవనాదము సప్తస్వరములైపరగంగా ।

వీణావాదనలోలుండొ శివమును విధమెఱుంగరు త్యాగరాజవినుత॥ మోక్ష॥

వసం—అ. వె. వనిత పాడు నేర్పు + వర్ణింపఁ దరహానె

తలలు వేయి గల్లు + చిలువకైన

రాగ మీపె పాడ + రాగంబు విఱుఁ దొందు

రాగ మతని యింటి + రాణి యిడును.

63

రసిక—అఁ-అఁ-ఏమిపాట ! ఏమిసమయస్ఫూర్తి ! ఏమిప్రీతి ! అంతయు నానంద

మయమై యొప్పుచున్నది. ఈ కృతిమీఁదిది సారమతిరాగముకాదా?

శృంగ—అవును. సారమతి మీఁదిదే. అది నటభైరవిజన్యము.

వసం—సంగీతములో నే మోక్షమున్నదని చెప్పుచున్నది.

రసిక—అవును. అందులకు సందేహమేమి ? నిజముగా సంగీతరహస్య మెఱుంగని వారు కేవల మూఢులు కదా !

The man that hath no music in himself,
Nor is not moved with concord of sweet sounds,
Is fit for treasons, stratagems and spoils.

అని షేక్స్పియరు మహాకవి చెప్పియున్నాఁడు. ఇట్టి మూఢులకు జ్ఞానైక

సాధ్యమగుముక్తి యెట్లు వచ్చును ?

మంగ—భగవంతుఁడు గానలోలుఁడు.

శ్లో॥ నానాం వసామి వైకుంఠే న యోగిహృదయే రవౌ

మద్భక్తాయత్ర గాయంతి తత్ర తిష్ఠామి నారద॥

అని నుడివి యున్నాఁడు. దైవసాన్నిధ్యము సంపాదించుకొనుటకు గానము ప్రథమ

పవిత్రసాధనము. గానమువలన ముక్తిగలుగుట వింతగారు.

వసం—గానమువలన ముక్తి యున్నను లేకున్నను వేశ్యాగానలాలితవలన శుద్ధమోక్షము సంపాద్యమగును.

రసిక—నేటి గానసభ నామఁ బరిపూర్ణానందముఁ గలిగించినది. మంగళతాయి పాట యేగాక ప్రకృతున్న పాశ్చాత్యోపకరణగానమును, మృదంగనాదమును మిగుల నింపుఁ గలిగించినవి. వెదకి చూచినను లోపము గానించుటలేదు.

మంగ—దామరాలు ధన్యరాలైనది.

వసం—లేదు. లేదు. ఒక పెద్ద లోపము గలదు.

రసిక—అది యేదో తెలుపుము.

వసం—(మంగతాయి వైపు చూచి) చెప్పవచ్చునా ?

మంగ—సందేహమేమి ? అల్పజ్ఞతగల మాయందు లోపములుండుట యొక వింతకాదు.

కావున మాలోపములఁ దెల్పుము. ముందైనను వానిని సవరించుకొందుము.

వసం—నీవు రాగ, తాన, లయదులు తప్పిపోకుండ యథాకాస్త్రముగాను, మనోహరముగాను బాడినావు. పల్లవుల మెప్పించినావు. కృతులఁ బాడినావు. రసికశేఖరుల కానందము గలిగినది. కాని శృంగారరస మెల్లఁ మనోహర మగుజావలి యొక్కటియుఁ బాడలేదు. జావలి పాడినదే జాణ.

మంగ—నీకు జావలీ కావలెనా ?

వసం—తప్పక కావలెను.

మంగ— గీ. సదమల మృణాళముల కంచ + సరసుఁ జేర
మధుర మకరందముల కలి + మడుగుఁ జొరఁగ
కొంగ న త్రగుల్లలకయి + కొలనుఁ జొచ్చు
వారి వారికిఁ దగు రుచుల్ + వఱలు నిల్లె.

64

వసం—ఏమి, కోపము వచ్చినదా ?

మంగ—నాకుఁ గోపములేదు. కాని గానకళ మిక్కిలి పవిత్రమైనది. మోక్షప్రదమైనది. అట్టి భావమెఱిగియుఁ గూడఁ బాడుజావలి పాడు మనుట శోచనీయుము కాదా ?

చకో—మా యక్క జావలి పాడఁగ నెన్నఁదైన వినినానా ? ఆ పాడుసరుకు వేలు. వలయునెడల నచ్చటికిఁ బొమ్ము.

వసం—ఓసీ ! పూసికొని వచ్చుచున్నావు. నీ కింత రోస మెందుకే ? ఆహా ! కలికాల మహిమ ! ఏమిదంభ మేమిదంభము !

గీ. విలువ గలవారు నిజమెన్న + సలుప రిట్టి, దంభగంభీర వాగ్వివా + దంబు నెఱుఁగు
కులట శ్రీరంగనీతులు + గురిసినట్లు, కులసతీమణి జాణయై + గురియుఁ గలదె ?

మంగ—నీకు దంభముగాఁ దోచినఁ దోచుఁ గాక. మేము జావళులఁ బాడము. చకో రాక్షీ ! ఒరుల మాట నెత్తెద వేమి ? ఒరుల నీచులనిన మనము ఘనుల మగుదుమా ? ఆయ్యా, జీవదయాపరుఁడు ధర్మసాధనముగా దేహమును దయచేసి యున్నాఁడు. ఇట్టి దానిని సద్వినియోగము చేయవలయును గాని దుర్వినియోగము చేయరాదు. మేము తొలిజన్మమున నే ఘోరపాపకృత్యములం జేసియుంటిమో యీ పాడుకులమందుఁ బుట్టి నిర్భాగ్యురాండ్రమై యున్నాము. ఇంకను నీచవిట్టుల వలసించు తుచ్చమైన జావళులఁ బాడవలయునా ? “శ్రీనాథ వర్ణించు జిహ్వా జిహ్వా” యని

భాగవతము ఘోషించుచున్నది. కావున జిహ్వ గలిగినందుల కింకనైన శ్రీనాథ వర్ణనము గావించి ధన్యతఁ గాంతుము గాక! మనము జీవించుకాలము మిక్కిలి తక్కువ. అందులో సగము నిద్రకుఁ బోవును. మఱికొంత బాల్యాదుల మూలముగాఁ బోవును. వ్యర్థ కాలయాపనము చేయక మిగిలిన స్వల్పకాలమైన శ్రీకాంతస్మరణమునకై వినియోగించుకొనుట లెస్సకాదా?

రసిక—(తనలో) మన మీమెకు నీతిబోధచేయుటకు వచ్చినాము. తుద కీమెయే మనకు నీతిబోధ గావించుచున్నది. దేహగేహముల వలెనే యీమె యూహలను బవిత్రములుగాఁ గాన్పించుచున్నవి. ఈమె రూప, రేఖావిలాసములు, కళాకుశలతలు, విద్యాబుద్ధులు, సరససల్లాపములు నా హృదయమును జూఱగొనినవి. సదా యీమెతో మాట్లాడవలయునను నూహయే ఫలించును. (గోడనున్న గడియారము చూచుకొని, వింతతో గవాక్షముగుండ నెండ వైపు చూచి)

చ. కరముల ధాటి చేఁ బ్రజలఁ + గాగ్గిగఁ జేయుచు వేడి వెట్టుచుక

సరభసలీల జేడ్కమెయి + స్వైరవిహారము చేయునట్టి బం

ధరనివహంబుఁ గల్వచెఱి + బంధముచేయుచు చండధాముఁడై

కరమనురక్తి మిత్రముఖ + కంజములూపు నినుండు వెల్లడిక.

66

చాల వేళ యైనది. ఇప్పటి కింటికింజని మఱలవచ్చి యీమె పడవువృత్తిని మాన్పింపఁ బ్రయత్నింతును గాక! (ప్రకాశముగా) శృంగార శేఖరులారా, మీరు మంగళాయ మూలముగ నా కమూల్యగాన వినోదముం గలిగించితిరి. తృప్తి నొందితిని. మీ కింకనమస్సుతులు. ఓ మంగళాయా! నీ సరసగాన సల్లాపాదులు డెందమున కమితా నందముం గూర్చినవి. ఘనవిద్వాంసురాలవైన నీతో మీ కులవృత్తిం గూర్చి కొంత ముచ్చటింప వలెనను నూహ కలిగినది. కాని కాలాతీతమై పోయినదని జంకుచున్నాను.

మంగ—ఇప్పుడు కాలాతీతమైన మాట సత్యము. దయయుంచి పునర్దర్శనము నొసంగి మాకుఁ దగుబోధలఁ గావింపఁ బ్రార్థించుచున్నాను.

రసిక—(జంకుచు) మరల నీయింటికి రమ్మందువా?

శృంగ—కటకటా! రసిక శేఖరా! ఎందు కాభీతి?

వసం—వెడఁగువాండ! ఆ భీతియేల?

మంగ—ఆర్యులారా, అట్లనఁజనదు. రసిక శేఖరులకు మరల మా ఇంటికి వచ్చుటకు జంకు ఫలములేదు. గారణము లేకపోలేదు. మొత్తముమీఁద పరిస్థుతలు వేరైనవి.

లము ఘోరపాపసంకులమైపోవుచున్నది. వేశ్యావృత్తి యతి ఘోరమగు స్థితికి వచ్చుచున్నది.

సి. క్షీణీకృతాఖిల + క్షోణీస్థపల్లవ, విత్తాది సంపత్తి + వేశ్య వృత్తి
బంధీకృతానేక + సుందరవరగుణ, విటసుమనోవృత్తి + వేశ్యవృత్తి
లఘ్వీకృతామలా + లఘ్వార్యమతనీతి, విధిలసదృశవృత్తి + వేశ్య వృత్తి
భస్మీకృతస్మర + బాధక ఘనదమ, విమలశమోత్పత్తి + వేశ్య వృత్తి

గి. విటుల జీవముఁ గొను మిత్తి + వేశ్య వృత్తి, వినయవల్లి గోసెడు కత్తి + వేశ్య వృత్తి
వివిధ దుష్ఫలముల గుత్తి + వేశ్య వృత్తి, వీర్య మవియించు పెనుసుత్తి + వేశ్య వృత్తి.

ఇది సామాన్య వేశ్యావృత్తి లక్షణము. అట్టియెడ నా రిచటికి వచ్చుటకు భీతిల్లుటలూ వింత యేమున్నది. హా! పాపపుడైనమా! న న్నెంత పాడుకులమునఁ బుట్టిందితివి? నీ కేమి యపకారము చేసితిని? నా బ్రతుకును, నా కళాకాశలమును నీ దుష్టుకు లమునఁ బుట్టింది వ్యర్థము చేయుచుంటివే! కటకటా! ఎంత నీచకుల మెంత నీచకులము! తొలిజన్మమున నీతాది మహాపతివ్రత లేమిపావనవ్రతము లాచరించిరో గదా! పూతచరిత్రలై తమ్ముఁ దాము పునీతలఁ గావించుకొనుటయే గాక శ్రీరాతి కంఠకును ఖ్యాతిఁ దెచ్చుచున్నారు. ఎత్తిన నట్టి పవిత్రజన్మ మెత్తవలెను. (అని దుఃఖించుచున్నది.)

వసం—దుఃఖింపకుము, దుఃఖింపకుము. గతించిన దానికి వగచిన నొకచిల్లి గవ్వయైనఁ గలిసి వచ్చునా? ముందు జాగ్రత్త పడుము.

మంగ—హా! డైనమా! ఎంత చేసితివి. (అలోచించి) కటకటా! బుద్ధిహీనురాలనై పరమపూజ్యుడగు భగవంతుని నిందించుచుంటివేమి? నా యీ పాడుజన్మము నకు మూలకారణము నాపూర్వజన్మకృతదుష్కృతము గదా! కావున, నన్ను నేనే నిందించుకొనవలెను. (రసికశేఖరునివైపు దృష్టిఁబరపి) ఆర్యా! రక్షింపుము. రక్షింపుము. తగు ధర్మబోధఁ గావించి మా యీ పాడుకులమును సంస్కరింపుము. (అని సమీపమునకుఁ బోయి బ్రతిమాలుచు) మీ రెప్పుడు దయచేయుదునున నప్పటికి మాకులము వారి నందఱిని నిచ్చటికి రప్పింతును. పండితవర్యులారా! మీ యట్టి దిట్టలు సద్వృత్తితో మాగృహమునఁ బ్రవేశించినంతన మీ యయోమయ మనఃపంజరమును ము దుర్బలచేట్టలు పగులఁగొట్టఁ జాలవు.

సి. ప్రవరాఖ్యు యోహాబ్ధిఁ + బడఁదొలియఁ గల్గెనే చారువమాధీనీ + చర్యలెల్ల
కవ్వడిఁ గామారుఁ + గావింపఁ గల్గెనే, యూర్వశీ చతురత + రోకులెల్ల

కుకయోగివర్మని * వికలాత్ముఁ జేసెనే, ప్రియర రంభాసుసం * వాడమెల్ల
రామకృష్ణాభ్యు ప * రమహంస మనమును, గణికాళి భేదింపఁ * గలిగినదియె

నీ. నిక్కమగు శీలమనియెడు * నుక్కుటాడలు

పగులఁ గొట్టంగ వశమె యె * వ్యాధికైన

వారసారికి వశమానె * ధీరవరుల

మనముఁ జెడగొట్టివేయంగ * మాన్యచరిత.

68

రసిక—ఓహో! ఈమె యెదురు తగుల్కొనినది. (ప్ర)కాళముగా) మంగళాయా,
నీవు చాల నుశీలవుగాఁ గాన్పించుచున్నావు. పణ్యభామ వగు నీకు నీతియందింత
యాదర మెట్లు కలిగినది ?

మంగ—పండితవర్యా, శృంగారశేఖరులు ప్రార్థనమందిరమునఁ జేయు ధర్మబోధలు
వినుచు వారిని సదా సేవించుచుండుటచేఁ బాపపుటాహాలు నాన్యాదయమునుండి
పోయి సేను బవిత్రినైతిని.

రసిక—అట్లు సెప్ప. ఇట్టి నీకు మా బోధ లవసరములేదు. (తనలో) ప్రార్థన మందిర
ముల మాపెద్దలచేఁ గావింపఁబడు విమలబోధల తఱుమగ విని, మనినది కాన, నీమె
విశుద్ధచరిత్ర యగుటలో నందియము లేదు.

మంగ—పండితవర్యా, అట్లు సెలవీయఁ జనదు. ఈ దాసురాలు మాత్రము వేళ్ళ
కాదా ? అది యటుండ నిండు. సేను జీవదయాపరుని కృప వలనను, నీ శృంగార
శేఖరుని బోధవలనను గొంత భక్తి మార్గమునఁ బడివాను. అందులకు మా వాగెల్ల
రును నన్ను నిందించుచున్నారు. మాలో నందఱు హేయచరిత్రలు కారు గాని
పలువు రట్టివారుగ నున్నారు. వారికొఱకై మీదర్శనములు నుపన్యాసములు నత్యవ
సరములు.

నీ. సూర్యపదము లేచోటులఁ * జొరవొ యట్టి

కడలఁ దమములు వ్యాపింపఁ * గలుగునట్లు

మిమ్ముఁ బోలు సూరులఁ చర *ణమ్ము చొరని

తావు లత్యంధకారావృ *తములు గావె ?

69

మీరు తఱుమగ వచ్చి ధర్మోపన్యాసముల నిచ్చి నన్నును మావారలను గృతార్థురండ్రఁ
గావింపవలెను. శృంగారశేఖరులవారు మాకు బోధలఁ జేయుచుండినను, మా కతి
పరినితులగుటచే మావారికి వారి ముందుఁ గొంత యనాదరభావము గలుగుచు
న్నది. కావున మీయట్టి కొత్త పండితుల బోధలత్యంధకారములు.

వసం—రసికశేఖరా, నీ యుద్దేశమంతయు సఫలత నొందుచున్నది. నీ ధర్మోపన్యాస

ములను విని నీ యగ్రమునంతను వారు గ్రహించువఱకు నీవు తఱుదుగ దర్శన మిచ్చు చుండవలెను..

రసిక—(తనలో) నే నీమెను విడవలేకున్నాను. (ప్రకాశముగా) నీవు ధీమంతురాలవు. నీకు బోధింప నెవరితరము ? అయినను వేశ్యకాంతలకు బోధలఁ గావించి వారల దుర్వృత్తులనుండి మఱిించుట మా ప్రధానధర్మము. కావున నేను మరల నిచ్చటికి వత్తును. నేను వచ్చునప్పుటికి నీవు వేశ్యల నందఱు నిటుకు రప్పించుము.

మంగ—ధన్యాస్మి ! మీరు మరల నెప్పుడు దయచేయుదురు ?

రసిక—మరల నేఁడే భోజనానంతరమున వచ్చెదను.

మంగ—చిత్తము. దండములు. (అని చేతులు జోడించుచున్నది.)

రసిక—చింతితకార్యాగ్ర సిద్ధిరస్తు. మంగతాయీ ! నీ విద్యావైశద్యము, గుణాతిశయమును గనఁ జాల వేడుక యగుచున్నది. ఇప్పుటికిఁ బోయి వచ్చెదను. (అని చేయి పట్టుకొని కదుపుచున్నాడు.)

వసం—అయంపాణిగ్రహణ ముహూర్తస్సుముహూర్తాస్తు' అకటా ! ఎవరును 'తథాస్తు' అనలేదు ? తథాస్తుదేవతలు వైచన్నారు. వా రనక మానరు.

రసిక—ఇంక నే నింటికిఁ జనెద.

శృంగా—నిన్ను మేము సాగనంపుదుము. (మంగతాయితో రహస్యముగా) నే నింక పిగ్గుగానిని దీసికొని వచ్చెదను. వాఁడు పచ్చి పాశ్చాత్యాభిరుచి గలవాఁడు. వానిని బడఁద్రోయు నుపాయములలో నుండుము. ఇందు నీకృషి విశేషశ్లాఘాపాత్రముగా నున్నది. కాని యీ రసికశేఖరుని నీ పాదదాసునిగాఁ జేసికొనవలసియున్నది సుమా.

మంగ—(రహస్యముగా) చిత్త మట్లే చేయుదును. చకోరాక్షీ ! తాంబూలములు తత్తుణము తీసికొని రమ్ము.

చకో—ఇవిగో సిద్ధముగ నున్నవి. (అని బంగారు పశ్యేమునఁ బెట్టి తాంబూలములు తెచ్చుచున్నది.)

రసిక—మేలు.

మంగ—ఏదీ, యిటు తెమ్ము. (అని చకోరాక్షీ చేతనుండి పశ్యేమును బుచ్చుకొని శృంగారశేఖర, రసికశేఖర, వసంతకులకు తాంబూలముల నిచ్చుచున్నది.)

(తాంబూలములఁ గైకొని మూవ్రుధు నీవలకు వచ్చుచున్నాడు.)

రసిక—చాల పొద్దివైకినది. నా బండిమీఁద మీరు కూర్చొని దయచేసి మా భవ

నము పావనముఁ జేసిన మిగుల సంతసించెదను. తప్పక మా యింటికి విందునకు దయచేయుఁడు. (అని చేయి పట్టుకొని లాగుచున్నాఁడు.)

వసం—అట్లే భేయమయ్య. (అని శృంగారశేఖరుని వైపునకుఁ జూచుచున్నాఁడు.)

శృంగా—(తనలో) నేను ముండలమిండఁడనై యుంటిని నా భార్య నన్ను సదా కోసిపెట్టుచున్నదగుటచే సాధ్యమైనంతవఱ కింటికిఁ బోకుండుట కమకాశము కలిగినచో నా కది యత్యానందమును గూర్చును. (వైకి) అట్లే కానిమ్ము.

(అని మువ్వురును వెళ్లిరి.)

మంగ—చకోరాక్షి ! మా యమ్మ యెక్కడ ?

చకో—ఇదిగో ! వచ్చుచున్నది. (అని వచ్చుచున్న వేళ్ళమారఁ జూపుచున్నది.)

మంగ—(తల్లిగని) అమ్మా, నవసంస్థానాధీశుఁ డగు రసిక శేఖరుఁడుగారిని బుట్టలోఁ బెట్టినామని చెప్పవచ్చును. అతఁ డిచట నున్నంతసేపు నావైపునకే చూచుచు నా యాలాపము లాలించి చొక్కుచు నన్ను విడువలేక, విడువలేక విడిచి భోజనార్థమై యింటికి వెళ్లినాఁడు. మరల వచ్చెద నని తెల్పినాఁడు. ఇతఁ నొక విశేషము. ఈ యుంగరమును, జేతిగడియారమును నాతఁ డిచ్చినాఁడు. ఇవి రెండువేల రూప్యముల విలువకుఁ దగ్గియుండవు. (అని చూపుచున్నది.)

వేళ్ళమా—(అవస్తువులు చూచి సంతోషముతో) నా యశస్సు నిలువఁ గలవు. అమ్మా! యీ పాటికి నిస్సార్కుడై యున్న శృంగారశేఖరుని యెడ నసహాయోద్యమమును సారవంతుడై యున్న రసిక శేఖరుని యెడ సహాయోద్యమమును వినియోగించుము.

మంగ—సందేహమేమి ? తఱిసి బట్టి యట్లే చేసెదను. శృంగారశేఖరుఁడు విద్యాంసుఁడు. మన తలం వెఱిగి యతఁడే తప్పకొనవచ్చును. అట్లు తప్పుకొనఁదేని తగిన రీతిని సాగనంపుదును. కాని, అమ్మా, శృంగారశేఖరుని వలన మనకు నష్టమేమి ? అతఁ డీమకున్నను బరులిచ్చు మార్గమును నేర్పాటు చేయుచున్నాఁడు గాఁడా ?

వేళ్ళమా—(పండ్లు కొఱుకుచు, నెత్తికవిజచి) నీ దగ్గరనున్న కర్మమే యిది. వేళ్ళా కులమర్యాదను మీఱి యా శృంగారశేఖరునిపై మితిమీరిన కనువెట్టి పెట్టుకొని నావు. వీని తావున నెవఁడు వచ్చిన వాఁడే మనకు ధనాకర్షణోపాయముల మనకు పునకై చూపి తీరును. అదిగాక, నేటి విటధనతాభము మన తెలివి తేటలు తెచ్చి నవి గాని పరులు తేలేదు. నీకన్న శృంగారశేఖరుఁడు వచ్చెను, గాని మాయమ్మ మృకు, మాయమ్మకు, నాకు నేశృంగారశేఖరుఁడు ధనాకర్షణోపాయములఁ జెప్పె!

మంగ—ఇంతయేల ? తఱిసి బట్టి నీ యిష్టము సారము చేసెదను.

వేశ్యమా—అమ్మా, ఒక్క సంగతి వినుము. కొత్త విటుల మద్యపానరతులఁ గావించు
కుండిన మన యాటలు సాగవు.

ఉ. మత్తత పెంచి, జాతి మత * మానము లందలి యోగ్యభావముల్

చిత్త మునుండి దోరిలి యటఁ * జిత్ర సముద్భవరాగ బీజముల్

విత్తి, విటాళి యెల్లపుడు * వేశ్యలకొంపలు కాచు బంటులై

హత్తఁగఁజేయు మార్గముల * కాదివి యోఁజుమి మద్యపానముల్.

10

అమాయకులగు విటులు తమ శ్రేయస్సును గోరు స్వజనమునందు రోతఁ జెంది మాయా
మోహముం జూపు మనయట్టి పరజనముపై భక్తి విశ్వాసము లించుకొనునట్లు చేయు
మహాయము లన్నిటి మన ముపయోగింపవలయుఁ జూచి.

మంగ—అమ్మా! నీ కూతునైన నా కీ నీతులఁ గొత్త గ గ బోధింప వలెనా? పిల్లచేపకు
నీత నేర్పవలయునా? మన సోదరి నవనాగరకత యిట్టి యవకుల మద్యపాన
రతులఁ జేయుచు నే యున్నది. మన మావిషయమున నంతగాఁ బని చేయ నవసరము
లేదు కాని యన్నియు సరిగ నడపెదను.

వేశ్యమా—అమ్మా, పొద్దు పోయినది. నీ వింకను కూడు తినలేదు. తొరగ తినిరా.

మంగ—మంచిది. (అని వెళ్ళిపోవుచున్నది.)

చకో—(వీధి వైపు చూచి) వారుగో! వసంతక శృంగారశేఖరులు వీధిని వచ్చు
చున్నారు.

(అందఱును వెళ్ళిపోవుచున్నారు. యవనిక పడును.)

ఏడవ రంగము

పుర. రాజవీధి.

[వసంతక శృంగారశేఖరుల ప్రవేశము.]

వసం—(పొడుమ పట్టు పీల్చి) విందు డెందంబునకుఁ జాల మోదము కల్పించినది. (బొజ్జ
నిమిరుకొనుచు)

ఉ. కారపు వేపుకూరలును, * గమ్మనిపప్పు, రుచించుపచ్చడల్

చేరలకొద్ది గోఘృతము, * స్నీతఫలంబులు, పిండివంటలుకై

జేరమరీచికల్ చెలఁగు * చేరును, మేల్వడియంబు, లప్పుడారల్

సారతరాష్నముం, బెరుగు * సాపడినా మిపు డెంత భాగ్యమో.

71

శృంగా—భోజనమున కేమిగాని, మిత్రమా ! రసిక శేఖరుని విషయమున మనకు జయము కలుగునా ?

వసం—(బొజ్జ నిమురుకొనుచు) నాకు చాల నాయాసముగ నున్నది. నే నిప్పు డేమి యుఁ జెప్పఁజాలను. ఒక సోడాబుడ్డి లభించిన బాగుండును.

శృంగా—(నవ్వుచు) అదిగో ! 'సోడా' బుడ్లబండి వచ్చుచున్నది. 'సోడా' తీసి కొనుము.

('సోడా'బుడ్ల బండివాడు బండితోఁ బ్రవేశించి) రావయ్యా ! రావయ్యా ! సోడ క్కానికాని, సోడ క్కానికాని కానికాని (అని కేకలు వేయుచుండును.)

(ఉభయులును 'సోడా' తీసికొనిన డబ్బులిచ్చిన పిమ్మట)

శృంగా—ఇప్పు డేమైన కొంచ ముపకాంతి కలిగినదా ? నా ప్రశ్నమునకు సమాధాన ము చెప్పఁగలవా ?

వసం—(తేనిచ్చి) అమ్మయ్య ! ఆయాసము తగ్గినది. ఇంక నాయూహ చెప్పెద వినుము. మనము రసిక శేఖరుని తప్పక బుట్టలో వేయఁగలము. (తలయూచి)

ఓ, అభ్యంతరమేమి ? ఇందునికు బృహస్పతి వలె నీకు నేను మంత్రినై యుండఁగాఁ గార్యసిద్ధి యగుట కభ్యంతరమేమి ? మనమిత్రునికి బాగుగా టోపి వేయు చున్నాము.

శృంగా—అదే మట్లనుచున్నావు ? మన మాతనిని బుట్టలోఁ బెట్టితిమా ? ఉన్న యధార్థ మంతయు నెప్పటికప్పుడు నూదించుచునే వచ్చితిమి. మన తప్పేము న్నది ? అతఁడు గ్రహించుకొనలేకుండిన మన మేమి చేయఁగలము ?

వసం—మనయందలి విశ్వాస మా ప్రాజ్ఞుని దూర మాలోచింపనిచ్చినది కారు. ఈ వేశ్యల విషయమేమి, చెపుమా ! మా యట్టి యపండితుల మాట యటుండ నిమ్ము. మీయట్టి విద్వాంసులు గూడ నిట్లగుదు రెందుచేత ?

శృంగా—గీ. మోహసంధాయకంబులై + పాలుచు కళల

నృత గానాభినయముల + నేర్చి యెంతో

వంచనక్రియ నిపుణులై + వఱలు కతన

గణికల వలలఁ జదుచుందురీ + ఘనులు కూడ.

72

వేశ్యాకాంతల బాణతనము మిక్కిలి ప్రాశస్త్యమైనది. వారిని దర్శించిన మాత్రా మననే చిత్తవైకల్యము కలుగును. వారి చేష్టాచమత్కారాఢికముం గనిన నెంతవాఁ డైన మోహార్థ క్షారములోఁ బడును. అచ్చటఁ బాండిత్యములు గిండిత్యములు నేమి యుఁ బని చేయలేవు. అదిగాక యిప్పటి హూణపాఠశాలలలో నీతిమతబోధ

లేమింటేసి యీ లోకవిద్య నభ్యసించువారు జారత్వము పాపము గాదను స్థితిలో
నికి వచ్చిరి. కాన వీరియందు వేశ్యాప్రియత్వము హెచ్చుచున్నది. దానికేమి తరు
వాతి పనిని జూచుకొందము గాక.

వసం—నేను గర్భదరిద్రుడైన నగుటచే న నీ వేశ్యాపితాచములు సమాపించినను సోఁక
కున్నవి. అది యట్లుండనిమ్ము. ప్రస్తుతకర్తవ్య మేమి ?

శృంగా—పిగ్గుగాఁడేమో చాల గర్వోక్తులు బల్కుచు మన వేశ్యాలంపటత్వముఁ బరిహా
సించుచున్నాడట. వానినిగూడఁ బడఁద్రోయవలెను.

వసం—ఓహో ! వయస్యా ! నీవు సంకల్పసిద్ధుడవు. ఇతఁడుగో, మిష్టరసిగ్గు, దొర
వేషముతో దిండిగల్లుచుట్ట కాల్చుచు నిట్లే వచ్చుచున్నాడు.

(పిగ్గు దిండిగల్లుచుట్ట కాల్చుచుఁ బ్రవేశించును.)

వసం—మిష్టరు పిగ్గు ! గుడ్ మార్నింగ్ !

పిగ్గు—(అటుచూచి, నోటినుండి చుట్టతీసి చేతఁబట్టి) అల్లో ! వసంతక శృంగారశేఖ
రులారా ! మేలు, మిమ్ములఁజూడ నానందమైనది. మీరందఱు సేఫ్ గానున్నారా ?

శృంగా—అఁ- డేమముగా నున్నాము. ఎచటికి వెళ్ళుచున్నావు ?

పిగ్గు—గమ్యస్థానము లేదు. నేఁడు సెలవుదినము గదా. స్వామ్యస్థానములు మూసివే
యఁబడినవి. వ్యాపారమేమియు లేదు. ఈ గొడ్డుదేశములో సత్కాలక్షేపమునకుఁ
దగు నవకాశమే లేదు. ఏమియుఁ దోచక తిరుగుచున్నాను.

శృంగా—ఇది గొడ్డుదేశ వంటివే. అంగదేశమందు సెలవుదిన మెట్లు గడుపఁ
బడును ?

పిగ్గు—ఓహో ! మహావైభవముతోఁ గడఁపఁబడును. ఎచ్చటఁ జూచినను నాగరములు
• బ్రహ్మానందరసనిమగ్నులై డాన్సుతోఁ దృటికృతఘటికముగాఁ గాలము గడుపు
చుందురు. ఆ డాన్సుల వైభవముఁ జూచి తీరవలయును. మన పాడుదేశము
'డాన్సు' అనిన నేదో యెఱుంగ నే యెఱుంగదు.

శృంగా—మన దేశమునందును 'డాన్సు' కలదు. దానిని నీవు బాగుగ గుర్తించి
యుండలేదు. దానిని మనవారు నృత్యమనియుఁ దాండవమనియుఁ బిలుతురు.

పిగ్గు—ఏమి, మనలో డాన్సు కలదా ?

శృంగా—నిస్సంశయముగాఁ గలదు.

పిగ్గు—నాకుఁ జూపెదవా ?

శృంగా—తప్పక చూపెదను.

పిగ్గు—ఎచట నున్నది ?

శృంగ—మంగళతాయి యను వేశ్య పాశ్చాత్యవృత్తములోఁ జాల పనిచేసినది. నీ వామె యింటికి వచ్చి చూతువేని నేను జూపెదను.

పిగ్గు—తూ! బోగమువాండ్రో యాటయా! అది వట్టి బూటకము. వా శృంగునది డాన్సు కాదు. సుఖబోగబాధచేతఁ గాఁబోలు వాండ్లు కాలు సేతులు దిన్నగఁ గడుపనే లేరు. కీలుబొమ్మలవలెఁ జిటుకుచిటుకున నడుగు లిడుదురు. (అని యాడిచూపి) వీశృంగునది 'డాన్సు' కాదు. నృత్యం—'డాన్సు' అనఁగాఁ దాండ వము. తొల్లి శివుఁడు మున్నగువారు చక్కఁగాఁ దాండవము చేసిరి. ఇప్పుడు మనలో లేదు. భరతశాస్త్రము దీనిని గొంత బోధించుచున్నదట. కాని దాని నిప్పు డభ్యసించువారు లేరు. వేశ్యల యభినయ మనిన నామఁ దలనొప్పి. పాశ్చాత్యులెవ్వరును దానిని మెచ్చుకొనరు.

వసం—అభినయ మగ్ధబోధకము. పాటలోని పదముల యర్థము తెలిసిన గాని హస్తనేత్రాదుల యభినయము బోధపడదు. పాశ్చాత్యులకో, పాట యర్థము కాదు. కావున హస్తాద్యభినయము తెలియదు. అట్టి యజ్ఞుల మెప్పునలేకుండిన నభినయమున కగౌరవము రాదు. దానికేమి గాని, కోయవాండ్రిప్పుటికిని మంచి తాండవమాడుదురు. అదియే కాదా 'డాన్సు'.

పిగ్గు—సరిగ నదే 'డాన్సు'. శ్వేతముఖులు దానిని జాల మెచ్చుకొందురు. అది పాశ్చాత్యుల 'డాన్సు' ను బోలి యుండును.

శృంగ—ఆ తాండవమునే మంగళతాయి తాను బాగుగా నేర్చికొని తన సోదరీమణులకు బాగుగ నేర్పినది.

పిగ్గు—'నాన్నెహ్ను'. బోగమువాండ్రో 'డాన్సు' చేయలేరు. నీవు విద్యావంతుడవై యుండియు బోగమువాండ్రో మరగినావని విన్నాను.

పద్యము.

వేశ్యలందు వలపు చాలు

వేసిచూడఁ గాగడాలు

లేదు గణిక నీమరాలు

దానిఁ బొంద వట్టి పూలు

ధనము లిచ్చి కుదకు గూలు

నేడ్చుచుండ నింట నాలు

అటుకుఁ జనఁగ రాదు నూ

దానిఁ బొంద వలదు నూ.

వసం—ఆ. వె. భూతి, జాతి, నీతి + గంగలోఁ గలుపును

గొనము, మనము, ధనముఁ + గూలఁ జేయు

నాలి జాలి నోలిఁ + దూలిపోఁ జేయును

పడవుఁబడఁతి పడక + పుడమిఁ దడక.

74

శృంగ—ఇనీ ! ఎందులకీ యధికప్రసంగములు. ఇచట వేశ్యాసంభోగ ప్రశంసలే ? వారిఁ గూడుమని నేఁ దెల్పుట లేదు. మంగతాయి పాశ్చాత్యనృత్యములలోఁ జాల ప్రవీణురాలు. పాశ్చాత్యులు గూడ నామె నృత్యముఁ జూచి మెచ్చుకొని దిరుదములు బతకములు నిచ్చి యున్నారు. ఆమె వర్తన మెట్టిదైన నీకేమి ? నృత్య ములోఁ బ్రవీణురాలు. నీ కిష్టమైన నానృత్యమును జూడుము.

పిగ్గ—ఏమి, పాశ్చాత్యులు మెచ్చుకొని యామెకు బతకములను నిచ్చిరా ?

శృంగ—ఆఁ ఇచ్చిరి. అవి యామెకడ నున్నవి.

వసం—అవును. ఇచ్చిరి. నే నెఱుఁగుదును.

పిగ్గ—అట్లయిన మన మచటికిఁబోయి యామె 'డాన్సు' చూచి యానందింతుము రండు.

ఆమె వేశ్యయైన మనకేమి ? గీత్యయైన మనకేమి ? తాండవముఁ జూచి వచ్చి వేయుదము.

శృంగ—వసం— బ్రౌనాను. (అని యందఱు నడుచుచున్నారు.)

శృంగ—(పిగ్గ వైపు తిరిగి) మిత్రమా 'పిగ్గ' అను పేరు బ్రెట్టుకొంటివేమి ? అండ్ నామమే కావలసినచున్ననెవల మంచి యర్థము గల పద మేదియుఁ గాన్పింపలేదా ?

పిగ్గ—(నవ్వుచు) నీకుఁ గూడ నీ పండియము కల్గినదా ? చెప్పెద వినుము. 'పిగ్గ' అనఁగా పండియని కదా నీ భావము ?

శృంగ—అవును.

పిగ్గ—జంతువులలో నెల్ల బలిసి యందముగ నుండునది 'పిగ్గ' కావుననే మనవారు పిల్లలకు నుగ్గుపెట్టి 'పండిలా నడిచి, మండిలా కూర్చొని, పండిలా పరుగెత్తి' యని యాశీర్వదింతురు. అదిగాక 'పిగ్గ' అను పేరు వాండ్లయెల్ల వాడుకొందురు. ఆ చిన్ని పేరు నాకెంతో మనోహరముగా నున్నది. మనలో మాత్ర మిది వాడుకలో లేదా ? వరహాలు, వరహాల రాజు అను పేర్లు మనలోఁ గలవు. వరాహ శబ్దమే వరహ యైనది. పూర్వము మనదేశమును బరిపాలించిన చాళుక్యులు వరాహమునే లాంఛనముగాఁ బ్రేక్షుకొనిరి. దానినే తమ బంగారువాతెములపై వేయుదు గాఁగ నవి వరహాలైనవి. ఇంతయేల ? హిందూదైవముగు విష్ణువు వరాహవతార మెత్తలేవా ? మన మిప్పుడు శ్వేతవరాహకల్పములో నుండలేదా ? కావున వరాహము ఘనమైన

చిన్నామే. నా పేరు వరాహనరసింహము కాదా? ఇప్పుడు పేర్లు సంగ్రహపఱచుకొనుట గలదు. మిష్టరు రావు, మిష్టరు చార్ల మున్నగు నామములు నీవు వినచు నేయున్నావు. నేను వరాహ నామమే కలవాడను గాన 'పిగ్గు' అను చిన్న యింగ్లీషు నామము నుంచుకొంటిని. తప్పేమున్నది?

వసం—అబ్బో, సంస్కృతశబ్దజాలపరిశోధన విషయములో నపరమోక్షమూలరుగ్ధట్టా చార్యులైనావే?

పిగ్గు—కా కేమి? నా ఆస్సనర్ లాంక్ష్యజి సాక్షి స్త్రీప్తే.

శృంగా—నీ యూహలు కాలానుగుణముగానే యున్నవి. తప్పేమియును లేదు.

ఇదిగో, మంగళతాయి మేడకడకు వచ్చినాము. వసంతకా! తలుపు దీయింపుము.

పిగ్గు—(టోపీని జేతిలోఁ బట్టుకొని, మైకే చూచి) అబ్బా! ఎంత యెత్తుమేడ!

పద్యము. ఆకస మంటెడు బురుజుల చాల్

పలువురు మెచ్చంగ నొప్పెడు మేల్

నానావర్ణ విశేషపు శ్రీల్

నయ మెసలారంగ నిచ్చటఁ గార్తల్

అంచుల మించెడు లతికల డాల్

పరికిలించెడు చూపుల నేల్

గని యూర్పుల వర్ణింపఁగఁ జాల్

కవి యీ దిక్కున లేడనఁ జాల్

సౌధము నైనను నొప్పెడు హాల్

పెద్దనఁ గా దిది హైపర్ బోల్.

వసం—చకోరాక్షి! తలుపు తీయుము.

చకో—(తెరలోనుండి) వచ్చె (అని కేక వేయును. తెర యెత్తఁబడును)

ఎనిమిదవ రంగము.

ప్రేదర్శనము:—మంగళతాయి చావడి.

[అందఱును లోపలఁ బ్రవేశింతురు]

వసం—మిష్టరు పిగ్గు! ఈ చావడి చూచితివా?

పిగ్గు—(ఇటు కుంఠ జూచి) చూచి యున్నాను. చాల మనోహరముగా నున్నది. మంగళతాయి యెచ్చట?

శృంగా—చోరాక్షి ! మంగతాయి యేమి చేయుచున్నది ? నీవు దొరసాని వేషము వేసితివేమి ?

చో—నేడు మాకు మా యక్క యూరపియన్ డాన్సు నేర్పబోవుచున్నది కావున నే నీ వేషము వేసితిని. మా యక్కయు నిట్టి డ్రెస్సే వేసికొనుచున్నది. దయచేయుడు. ఆమె యిప్పుడే వచ్చును. నేను లోపలకుఁ బోయి మీ రాకఁ దెల్పదను. (అని లోనికిఁ జనును)

పిగ్గు—(చావడిఁ గలయుఁ జూచి) ఈ చావడి వైభవము చాల యింపుగా నున్నది. ఇట్టి 'డెకరేషన్' అనగా నలంకారము లండకలోఁ జూచినాను. ఇదిగో, గుమ్మమున కీవల నావల రెండు వర్క్కులున్నవి. ఈ గోడలకు లావ్ పిక్చర్లు అనగా కామవిశేషముఁ దెల్పు పటములు తగిలింపఁబడి యున్నవి. నిండు చూలితో నున్న లేడిపై బెబ్బలిపడి గర్భము చీల్చివైవ పిల్ల యూడిపకు చున్నట్లున్న యీ పట మెంత సుందరముగా నున్నది ! అదిగో ఆ నమమ గుండ్రి బల్లపై విస్కీ, బ్యాంధి మున్నగు సారాయములుగల బుడ్లు శోభించుచున్నవి. ఈప్రక్కను పియోనో యున్నది. ఈ పూలకుం డ్లెతో మనోహరముగా నున్నవి. ఇవిగో మన చక్రవర్తి కుటుంబపటములు. ఇవిగో యీ ప్రక్క ఘోరయర్థ సన్నాహమును దెలుపు పటములెన్నియున్నవో ! ఆహా, యీ పటము నందలి మరతుపాకి యొక్క ప్రేటుతో నెందఱి యోధులఁ బడఁ గొట్టుచున్నది ! ఈ శతఘ్ని సుందరమందీరముల నెన్నిటిని నాశనము చేయుచున్నది. ఓహో, యీ గన్న దైవాలయమునే భస్మము చేయుచున్నదే ! వాడికొమ్ముల యెద్దుల తలలు, నూచి కొమ్ముల తేళ్ళ తలలు, దీర్ఘశృంగముల దున్నల తలలు గోడలకు నిటునటుఁ దగిలింపఁబడి యున్నవి. ఈ గుఱ్ఱపు డెక్క పటము సాగుగుగ నున్నది. ఆ ప్రక్క డ్రాయరుపై నున్న పాలశిల కాంతుల నీనుచున్నది. ఇదిగో యీ నిలువుటద్ద మెంత సాగుగుగ నున్నది ! చావడి యంతయుఁ బాల రిఫ్రెక్షన్ గా నున్నది. మిత్రమా, మంగతాయి, వచ్చుట కాలస్య మగునా ?

శృంగా—అదిగో, దొరసాని వేషముతో వచ్చుచున్నది.

గీ. వెండి యట్టుల పద్మారి * ఖండ మట్లు
స్వచ్ఛమగుచును దేహసు * చ్చాకు మిగుల
చారుగీతసాహిత్యార * తార మగుదు
వచ్చునదె మంగ యిటు కాంగ్ల * వాణి వలెను

పిగ్గు—(మంగతాయి వైపు చూచి)

పద్యము.

మంచు కంటె నెన్న జైటు
మించు కంటె జాల బ్రైటు
యాపు చూడఁ జాల కైటు
సుందరీ మనోహరీ ! సుందరీ మనోహరీ !

77

వసం—

పద్యము.

చేయుచుండు నెపుడు త్రిక్కు
చేప్తులెల్ల జాల క్విక్కు
బ్రయిను జూడ వట్టి బ్రిక్కు
నాతి కాదు కోరితి నూ ! నాతి కాదు కోరితి నూ !

78

[మంగళతాయి ప్రవేశించును]

మంగ—గుడ్ మోర్నింగ్ ! (అని మువ్వరతోడను సౌజ్ఞచాలనము చేయును.)

శృంగా—మంగళతాయా ! యైకోపీయవేషము వేసితి వేమి ?

మంగ—ఇప్పుడు యేళముల లోనికి యూరపియన్ డాన్సు గూడఁ దీసికొని రాఁబడుచున్నది. మా వాండ్రీకుఁ గొంతకాలమునుండి యూరపియన్ డాన్సు నేర్పుచున్నాను. అది పరీక్షించుటకై నేఁడందఱమును నీ దుస్తుల వేసికొని యాడనున్నాము. కొందఱు దొరవేషములను గొందఱు దొరసానివేషములను వేసికొని యున్నారు.

శృంగా—అడఁబోయిన తీర్థ మెదురైనది. (పిగ్గు వైపునకుఁ జూచి) నా మిత్రులు పిగ్గుగారు లండన్ వెళ్ళి ధర్మశాస్త్రములో న్యాయహారికాండోత్తమపరీక్ష నిచ్చిన న్యాయవాదులు. ఇచ్చట న్యాయస్థానములలోఁ బని చేయుచున్నారూ. వీరికిఁ బాశ్చాత్య వేషభౌషలన్నను గ్రీడాదివనోదములన్నను మిక్కిలి మక్కువ. వీరిని మీ పాశ్చాత్యతాండవము చూపుట కిక్కడకుఁ దీసికొని వచ్చినాను. వీరు కూడ మీతో నాడుదురు.

పిగ్గు—సందేహమేమి ?

శృంగా—పరిపూర్ణ సహనముగఁడవు. నీవు వెళ్ళి వచ్చినవాడవు. నీవు జంకుండునా ?

మంగ—మా వాండ్రీలో జట్టు లేర్పడిపోయినవి. మీ మిత్రులు వాతోఁ గూడి యాడవచ్చును. రౌండెల్ (Roundel) హే (Hay) ట్రెంచిమోర్ (Trench more) తిగ్గు (Tig) డమ్ప్ (Dump) సెల్లింగర్స్ రౌండు (Sellingor's Round), బ్రౌల్ (Brawl) నింబిల్ గాలియర్డు (Nemle Galliard) వాల్ట్

(Volte) కోరంటా (Coranta) అల్లమండా (Allamanda) అల్మకా (Alman) 'కానరీ (Canary)) అను వానిలో నేడాన్సు నొనరింప నెలవు. పిగ్ గారు పశ్చిమదేశము కూడ వెళ్ళివచ్చిన నిపుణులని చెప్పచున్నారు. వారితో పరిగ నాడఁగలనో లేదో తెలియదు.

శృంగ—ఆ సందేహముతోఁ బనిలేదు. పిగ్ గారూ, మంగతాయి చెప్పిన తాండవ ములలో నేది యెంచెదరు ?

పిగ్—(Allamanda) 'అలమండా' డాన్సు చేయుదము.

వసం—నాతో నాడునది యెవరు ?

మంగ—ఎవ్వరును మిగులలేదు.

వసం—నీ తల్లియును మిగుల లేదా ?

మంగ—ఆమె మిగిలియే యున్నది. ఆమెతోఁ గలిసి యాడెదవా ?

వసం—నీతో నాడుట కంటె నీతల్లితో నాడుట విశేషము కాదా ? కాని యామె డాన్సు చేయఁగలదా ?

మంగ—నీకంటె తాగుక డాన్సు చేయఁగలదు.

వసం—అట్లైన జట్టన్నియుఁ గుదిరినవి. అందఱు సిద్ధముగ నున్నారా ?

మంగ—అందఱు సిద్ధముగ నున్నారు.

వసం—'హరిః ఓమ్' అని ప్రార్థింపుఁడు.

మంగ—ముందుగా జ్ఞానరసము పుచ్చుకొనకుండఁ దాండవ మాడవచ్చునా ?

వసం—(వ్రేలు కఱచుకొని) బుద్ధిలోపము వచ్చినది. ముందుగా రసపానముచేయుటవిధి.
(అని బుడ్డి విప్పి మద్యపానము చేయుచున్నారు.)

వసం—అందఱును బుచ్చుకొనుట యైవది గనుక నీక తాండవము గావించుఁడు.

(తాండవప్రదర్శనము జంటజంటలుగాఁ గూడి యాడుదురు.)

శృంగ—ఆహా !

గీ. తోలుబొమ్మలయాటలలోఁ * దోచు బొమ్మ
లెట్లు కాల్చేరు లాడించి * యెగురుచుండు
నటె యీ నృత్యమం దాడు * నట్టి వారు
గంతు లిడి యాడుచున్నారు * వింత తోఁప.

వసం—నా కేసు ?

గీ. కాళి నృత్యమట్లు, శివుని * కేళియట్లు
 లాహవావని దయ్యంబు * లాడునట్లు
 భృంగిరిటపటుతాండవ * విధముగాను
 నేటి లాస్యంబు చెన్నారు * సాటి లేక.

80

శృంగా—ఈ తాండవము యొక్క హాయిలు పాశ్చాత్యులకుఁ దెలియవలెను.

[తెరలో] మంగతాయి యెక్కడ ?

మంగ—(అలించి) చంపకగంధీ ! యెవరది ?

[తెరలో] మునిస్వామినాయుడుగారు వచ్చుచున్నారు.

(ద్విర్లుములగు కఱకు మీసములును, ఎఱ్ఱనిమిడిగుడ్లును, భీకరాకృతియుఁ జేతమడ్డును
 గల మునిస్వామినాయుఁడు ప్రవేశించి, తనలో) మంగతాయి యిద్దేసురాలంటు.
 జోరుగా మాట్లాడాలి. (పైకి) మంగతాయి చేయి పట్టుకొని—తాయీ! నీ నేయి
 జాయగ హాయి నేస్తోంది. (అని చేతి నూపుచు) తాయీ, నీ మింగపెకోరల్ని
 నూడాలని నా మొగరయిందం యెప్పుడూ అసపశుతోంటే ఈయేళది కాస్త
 మైంది. (తనలో) నేను పెప్పకున్నది సరిగ్గా పెప్పెనా ? ఆఁ- సరిగ్గా పెప్పెను.

మంగ—నాయుడుగారు గీర్వాణములు మాట్లాడుచున్నారు.

ముని—(నవ్వుచు) నీవేమో యిద్దేసిరాలవంట. యీ సోకం యేంట్లో పెప్ప.

శ్లో. తమ చ్చమం లచద్దత్తు కత్తు నామాచ్చర త్తరం

గకారది కకారంతం పట్టమా సింతియే బుదహ.

మంగ—ఇది యేభావయో తెలియవచ్చుట లేదు.

శృంగా—(అలోచించి) అది యీ క్రిందిది గావచ్చును.

శ్లో. తమస్సమం లసద్వస్తు వస్తునా మాక్షరత్రియం

గకారాది కకారంతం పట్టమా శ్చింతయేద్భుధః.

పిగ్గ—మూడక్షరముల పదమా ? గకార మాదిని కకార మంతమందును గలదా ? చీఁక
 ట్రితో సమమైనది. మఱల మనోహరమైనదా ? అది యేది చెప్పుమా !

వసం—ఆ-తెలిసినది-తెలిసినది. గణిక-గణిక.

మంగ—(విదూషకుని జూచి) గణిక చీఁకట్రితో సమమా ? నిన్నింత కన్ను గానని
 స్థితి లొనికిఁ దెచ్చినదా ? (అని నవ్వుచున్నది.)

వసం—దమ్మిడీ లేనివానిని నన్నేమి చేయఁగలదు ? ఆ చీఁకట్రిలోఁ బడిన మహనీయు
 లను (శ్లోఁగారశేఖరారుల వైపు చూపుచు) కన్న మిన్నఁ గాననీయదు.

మంగ—ఆ విద్యాంశుడు ప్రశ్న యిచ్చుటయు నీ విద్యాంశుడు సమాధానము చెప్పుటయు సరిపోయినవి. అంధకారసమమైనది యువకుని మోహము గాని శత్రు కాదు. ఇది పాండిత్యము తెలిసికొనెడి మార్గమా ? (తనలో) ఈ మోటువాడు మిక్కిలముగఁ జుక్కచేసి యున్నాడు. ఏమి యల్లరి చేయునో !

[తెరలో] వేరిజ్ మంగతాయీ ? (Where is Mongathayee)

మంగ—చంపకగంధీ ! వారెవరు ?

[తెరలో] హాగ్ దొరవారు వచ్చుచున్నారు.

శృంగ—ఓహో! ఆరతుకభటాధ్యక్షులగు హాగ్ దొరవారా ?

హాగ్—(ప్రవేశించి) ఏమీ యీ వేసములు ? (అని మంగతాయి చేయి పట్టుకొని యూపును.)

మంగ—మేము వినోదాగమై మీ డాన్సు చేయుచున్నాము.

హాగ్—సంతోషము. నేను నీతో ఆడతాను.

మునిస్వా—సెనిగాడి లాగ యిడొచ్చాడా ? (అనివెల్చిపోవును.)

పిగ్గ—ఆమెతో నే నాడుచున్నాను.

హాగ్—(కోపముతో) యూ ఫూల్ డోంటాక్ !

పిగ్గ—(కోపముతో) యూ స్టూపిడ్ హోల్డు యువర్ టంగ్.

(ఇద్దఱు తన్నుకొనుచున్నారు.)

వసం—ఓహో !

ద్విపద. శునకంబు లొకరెండు • శునినిమిత్తముగ

పనిఁగొని కాట్లాడు • భంగినిగానె

నుందసోదరు లొక్క • నుందరి కొఱకు

పొందెడి మూఁగతఁ • బోరిన యట్లు

వీర లీ యెడను వి • వేకహీనతను

వారికై పోట్లాటు • నడుపుచున్నారు.

84

ఈ ద్వంద్వయాద్దోపశమన మెట్లగునో !

హాగ్—(పోరుడిగి, తనలో) దిన్ రెచ్చి నీమ్మ టు బి మోర్ బాస్ ఎ మేచ్ టుమి. (వైకి) బ్రిదర్, లెట్ డేర్ బి నో క్వారల్ బిట్టివస్. లెటస్ ఆల్ సెవలెట్లీ డాన్స్.

పిగ్గ—(నవ్వుచు) దొరగా రందఱుమును వేలువేలుగా నాడుదమనుచున్నారు. వారని నట్లగుగాక. (అందఱు వేలువేలుగ నాడుదురు.)

శృంగ—పిగ్గుగారూ ! మీ కీతాండవ మెట్లున్నది ?

పిగ్గు—మిత్రమా, శృంగారశేఖరా, తాండవము నాకుఁ బాల వైజర్ గలిగించినది. నేను మంగళతాయి హైందవవృత్తమందే జాణ యనుకొంటిని గాని, పరిపూర్ణనాగరకత గల పాశ్చాత్యుల తాండవమందును విచక్షణురాలని యెఱుంగక నీతో మొదట నిరసనపుమాటలు పలికితిని తుమింపుము. నే నిపుడు హోమ్ లో నున్నట్లే స్టీజ్ అయ్యెను. నీకు థాంక్సు (మంగళతాయి వద్దేశించి) మంగళతాయి, నీ వీ పురమణివి. యు ఆర్ ది బిమ్ ఆఫ్ దిస్ టౌన్. చక్కని తాండవము గావించితిని. మెచ్చితిని. (అని జేబులోనుండి నూఱురూపాయల కాగితముఁ దీసి) పుచ్చుకో (అని మంగళతాయి కిచ్చును.)

మంగ—(కాగితము పుచ్చుకొని) నన్ను ధన్యరాలిఁ జేసితిరి. పునర్దర్శన మగుగాక.

పిగ్గు—నీ పృజ్ఞనంతను బరిపూర్ణముగఁ జూడవలెననియే నామన సభిలషించుచున్నది. ఆవకాశ మున్నప్పుడెల్ల నే నిచటకి వచ్చి నీ గహవాసముఖ మనుభవించెదను. ఇప్పటికిఁ బోయి వచ్చెదను. (అని చేయి పట్టుకొని యూపీ, దొరవారిని చూచి) ఆర్ యు ప్లీజ్ ?

హాగ్—యస్. సర్వెసీ.

పిగ్గు—వాట్ బ్రాట్ యూ హియర్ ప్లీజ్ ?

హాగ్—(కొంతసే పాలోచించి) ఆర్ శార్ప్స్ ఆఫ్ క్రైమ్స్ ఈ వెన్ మర్డర్స్ ఆర్ కమిటెడ్ ఇన్ దిట్ షార్ప్స్. సా వుయ్ ఫీక్వంట్లీ విజిట్ దిట్ క్లెసెస్ లెటర్స్ గో. (అని యిద్దఱును వెళ్ళిపోవుచున్నారు.)

శృంగ—మంగళతాయి, ఈ కార్యములోఁ గూడ నాకు విజయము కలిగించినావు. ఇంక రాఁబోవునది యన్నిటిని మించిన దుర్ఘటకార్యము. అది నీకే తెలియును. నే చెప్పినట్లు చేసితివా ?

మంగ—తగు నేర్పాటులఁ జేసినాను.

శృంగ—వసంతకా. మనము పురములోనికిఁ బోయి తక్కిన పనిని బూర్తి చేయుదము రమ్మ.

హసం—అదేమో నాకుఁ దెలియదు. నీ చేది చెప్పిన నది చేయుదును. రమ్మ. కటకటా! నేకాక్షృపము లెంతకశ్యపములు. హద్దులేదు.

గీ. త్రాగు సాలయు జూదంపుతావు, పత్తి, కొట్టపాకయు, వెలయాలిఁకొంప, రంగ పుజనముల బగయును, వంటఁ పూటి యిల్లు, సర్వవిధజడసందోహఁ సంకులములు. (అని వసంతకశృంగారశేఖరు లీకలకుఁ కత్తురు. తెర వ్రాలును.)

తొమ్మిదవ రంగము.

రాజవీధి.

[ప్రవేశము: వసంతక శృంగారశేఖరులు.]

వసం—శృంగారశేఖరా, మనము చేయవలసిన పని యేమి ?

శృంగా—మనము చేయవలసిన కార్యములలో మిక్కిలి దుర్ఘటమేదో యది మిగిలినది.

ఏ నేర్పెట్లు చూపెదవో ?

వసం—అది యేది ?

శృంగా—మన మింక కలికాలమహర్షి గారిని సంఘసంస్కారప్రియతండమునంతను మంగ
తాయి యింటికిఁ దీసికొని రావలెను.

వసం—(ఆశ్చర్యముతో) అది యసంభవ మసంభవము. కలికాలమహర్షి గారిని సంఘ
సంస్కార ప్రీయతండము నంతను నీ వెన్నఁడును బోగముదాని యింటికిఁ దీసికొని
రాఁజాలవు. కలికాలమహర్షి బోగము దాని మాటఁ దలపెట్టిన ‘అగ్నిస్థైర్’ అయి
పోవును. ఇందులో నీ కపజయము తప్పదు.

శృంగా—(నవ్వుచు) అట్లుగనునా ! మాకు! నేఁ డాసంఘసంస్కారప్రియతండముఁ
దత్తకాండసహితముగాఁ బర్యాండజయనామండపమునఁ దాండవ మాడునట్లు
చేసెదను.

వసం—(ఆశ్చర్యముతో) అదెట్లు మిత్రమా ?

శృంగా—రసికశేఖరుఁడు మంగతాయి యింటికి వచ్చుననియు, నాతఁడు నీతిబోధ
చేయఁదలఁచిన సంగతియు, నవి వేశ్యలు వినఁదలఁచిన సంగతియు నీ వెఱుఁగుదువు
కదా. ఇదియే మనకుఁ బాశుపతాస్త్రము.

వసం—అదెట్లు ?

శృంగా—రసికశేఖరునిచే వేశ్యలు తమ వృత్తిని వదలుకొని వివాహములాడి కులాంగ
నలు కావలెనని యుపన్యాస మిప్పింతుముగదా !

వసం—అవును. అయిన నేమి లాభము ? కలికాలమహర్షి యెట్లు వచ్చును ?

శృంగా—తొందరపడకుము. రసికశేఖరుని యుపన్యాసరాజమును విని, పరిపక్వహృద
యలైనట్లు నజ్ఞించి, వేశ్యలు పుల్లి యను గణికకు వివాహము తలపెట్టుదురు. పుల్లికి
రూపము కురూపము. స్వరము గార్దభస్వరము. కావున గణిక గానుండిన జీవయా
త్రాసుచిహ్నముగఁ గదుపుకొనఁ జాలదు. వృత్త్య మెంతకాలము శోర్పిను వచ్చినది
కాదు. పాట పట్టునడ లేదు. ఆ పాశువుచే దానికిఁ బెండ్లి చేయఁబడును. ఇది

యిదివఱకుఁ జేసికొనిన నిశ్చయమే. దాని నిప్పుడు సంఘసంస్కారప్రియుల బోధల ఫలమైనట్లుగా వేళ్ళలు నటించి యీ పెండ్లి యుపన్యాసాంతమున నేఁడు గావించును. ఇది యపూర్వవేశ్యారజస్వలావివాహము కావునను, నది తమబోధల ఫలమను భ్రమయుండును గావునను, గలికాలమహర్షి సహితముగా సంఘసంస్కారప్రియులు తండోపతండములుగా విద్యార్థుల వెంటఁ బెట్టుకొని వత్తును. ఈ వివాహము మంగళతాయి యింటఁ గావింపబడును.

వసం—మేలు! నాగరకశేఖరా! మేలు! నీ యూహ మిక్కిలి లోఁతైనది. విజయ ప్రదమై ప్రకాశించుచున్నది. ఎంత యూహ చేసితివి! ఈ కర్పంతయు మంగళతాయి పెట్టుకొనునా?

శృంగా—జెట్టివాఁడా! మంగళతాయి కిది యొక ధనాకర్షణోపాయము. యవకుల కందఱకు నాహ్వానములఁ బంపి, కర్పు లేని స్వంతమేళములఁ బెట్టును. వందలు, వేలు, కట్నములు వచ్చి కురియును.

వసం—బాగు! బాగు! ఏమి యుపాయ మేమి యుపాయము! ఇప్పుడు నేఁ జేయవలసిన పని యేమి?

శృంగా—నీవు రసికశేఖరుని యొద్దకుఁ బోయి పురమందిరమున నేఁడు మీ యుపన్యాస మను ప్రకటనము గావింపఁబడిన దనియు, నీవు తత్క్షణము బయలుపడలి మంగళతాయి గృహమునకు రావలసినదనియుఁ జెప్పి యాతనిని దీసికొని రమ్మ.

వసం—మంచిది. (అని పోవుచున్నాఁడు.)

శృంగా—(తనలో) ఏజన్య మెట్లు వెళ్ళవలెనో యెవ్వరికిని దెలియదు. కళానాధపరీక్ష నిచ్చితిని, కాస్త్రములఁ గఱచితిని. పెద్దల సహవాసము నందితిని. నీతుల నేర్పితిని. హృదయమునకుఁ గావలసిన సంస్కారము లన్నియు నైనవి. గురువులు సంఘసంస్కార ప్రియైగ్ర కల్యులు. సదా ధర్మబోధఁ గావించిరి. సదా నీతులు గుఱివృద్ధి రించి నీతిబోధకుఁ డనిపించుకొంటిని. అట్టివాఁడను నేను, కులపక్షపాతపాకరునవలె దిన దినాభివృద్ధి నొంది, కువలయానందకరుఁడను గళానిధిని నగుటకు మారుగ గ్రహచార వశమున వేశ్యాదినామక పాపగ్రహ వీడితుండనై కళాహీనుఁడనై, కాంతి తఱిగి యుండు కళానిధిని లోకమునకు వింతను బుట్టించుచున్నాను. జీవుని బాగుచేయు నది యేది చెప్తాము! సన్మిత్రులు, సద్ద్రోహపతనము, సద్విద్యాస్వీకారము, అన్నియు నాకుఁ బూర్తిగాఁ గలవు, కాని మోహపాశముచే నీడ్చివేయఁ బడుచున్నాను. ఆహ! ధర్మకర్మవిక్షేపముగాఁబోలు. లోకమాను. (అని యిటునటుఁడొదిలి తడవుగో! రసికశేఖరుని సహితముగా నసంతకుండు వచ్చుచున్నాఁడు.)

[వసంతక రసిక శేఖరులు ప్రవేశింతురు.]

రసిక — వసంతకా, మనము ధర్మోపన్యాసముల నిచ్చి వేళ్లల బాగుచేయ లేమా ?

వసం — మీయట్టి పండితులకు స్వాధీనము కానిదేది ? యుక్తమనోభవ సంకల్పములకు విజయము కలిగి తీరునని నా నమృతము. అందుగో, శృంగార శేఖరుడు. పోయి కలిసికొందము.

రసిక — (అటుపోవుచు, తనలో) నాకున్న తాయిపయి లగ్నమగుచున్నదే; కొంప మునుగదు గద ? ఊరి ఏమియు హాని లేదు. ఆమె కళాకాశలమును ముఖపరిచ యమును స్నేహభావమును గూర్చుచున్నది. ఆ సావన స్నేహసద్భావము చేతనే నా దృఢమన స్సామెపయి జనువును వహించుచున్నది. ఇందేమి హాని యున్నది ? (అనుకొనుచు నడచుచున్నాడు)

శృంగా — మిత్రులారా, ఇంత యాలస్యము చేసితిరేమి ? మంగతాయి ధర్మోపన్యాస మునకు దగునేర్పాటుల నన్నిటిని జేయుచున్నది. ఆమెతో ముందుగ మాట్లాడి యామె మనస్సునకు దృప్తి గలిగించినఁ గార్యసిద్ధి కాగలదు. అరటికి బోవుద మురండు. ఇటు, ఇటు. (అందఱును బోవుచున్నారు.)

తెర యెత్త బడును.

పదవ రంగము.

[మంగతాయి పడకగది.]

శృంగా — ఇదిగో, మంగతాయి గృహమునకు వచ్చినాము. లోపలికి బోవుదము రండు.

ఇదిగో, మంగతాయి! మంగతాయి, రసిక శేఖరుడు గారు వచ్చినారు.

మంగ — దయచేయుడు. దయచేయుడు. ఈ మందిరమునకు దయచేయుడు.

రసిక — (తనలో) ఈమె కొత్తచేషము మనోహరముగా నున్నది.

గీ. కనులు నీలోత్పలములు, ము + ఖమ్ముల తమ్మి

రదనములు కందములు, మోవి + రక్తకాంతి

చెన్నునందు నళోకంబు, + చేడె పుష్పి

తామ్ర, మతను తూడద మీ + యతివ చూడ.

84

మఱియు,

గీ. జిలుగుపావడ హరింబట్టు + కలువపూలఁ

దనరు చీనాంబరము పట్టు + ననల కైతిక

యల్లరుదండలు మణిభూషణ + లడరు నీమె

గాంచినంతకే కన్నుల + కజ్రు తీరె.

85

కటకటా ! నా మనస్సు నన్ను వంచించి తాయి మీడికి బరువు లిడుచున్నది. నన్ను వంచించిన దన నేల ? నిక్కమగు సౌందర్యముం దిలకించినప్పుడు మనస్సు మెచ్చు కొనుట యుక్తమే గదా ! సౌందర్యమును గని యానందింపని మనస్సు మనస్సే కాదు. ఆమె సౌందర్యమును దెలివితేటలును జూచినకొలది నా మన స్సామె యందు స్నేహితీయ మందుచున్నది. దాన హాని యేమున్నది ? అయినను నతి పరిచయము కూడదు. అది మోహాంధతను గలిగించినది గలిగింపవచ్చును. (ప్రభాకరుగా) పడకగదిలోనికా ? (అని జంకి నిలువబడుచున్నాడు.)

వసం—నీటికి మాటికి జంకుచుందువేమి ? గదిలోనికి వచ్చుటకు గర్భాదానవుల లెండ్లి కూతు వలె వగలు మిగులఁ జూపుచున్నావు. శుకతుల్యుండవగు నీ కీ జంకేల ? ఎచటికిఁ జూచిన నీ జితేంద్రియత్వమునకు భంగము వచ్చును ? నీవు చేశ్యాగృహ మంతయుఁ జూడకున్న వారి రహస్యము లెట్లు బోధపడును ? అదిగాక మీ భర్తా పర్యాసము సఫలమృ నేయుటకయి తాయి యుద్యమించుచున్నది. ఆ విషయ మయి కొంత రహస్యజ్ఞానము చేయవలసి యున్నది. అది యితర వేశ్యలకుఁ దెలిసిన నుద్యమమునకు భంగము కలుగును. కాన నీ రహస్య స్థల మేర్పాటు చేయబడినది. రా. (అని చేయి పట్టుకొని లాగుచున్నాడు.)

రసిక—(రహస్యముగా) ఆ చెత్త తొత్తు నన్ను మోహభ్రష్టఁ బడఁదొ)యు నను జంకు నాకుఁ గలదని తలంపకుము. (అని కూడఁ జనుచున్నాడు.)

[అందఱును గదిలోఁ బ్రవేశింతురు.]

రసిక—(గది కలయఁ జూచి) ఏమి రామణీయక మేమి రామణీయకము. ఒకదాని నొకటి మించిపోవుచున్నదే ! ఇది సాక్షాల్లక్ష్మి కాటపట్టు వలెఁ గాన్పించుచు న్నున్నది. (మంచముకడకుఁ బోయి చూచి) ఏమీ ! ఈ బంగారు మంచమునకుఁ గట్టి నది మంచముత్వముల జాలరా ?

వసం—అవును. నాగపూడి సంస్థానాధిపతిగా రీమె ముత్త వ్వకు కట్టించి యిచ్చినారు.

రసిక—ఈ పట్టు తన్ను పరువుల రత్న ఖచిత కాంచన కయ నాసనము చాల మనోహరముగా నున్నది.

వసం—ఈ సోఫాను నాగవరపు జమీందారుగాను చేయించి యీమె మూత కిచ్చిరి.

రసిక—ఒకటో ! నిలువుటద్దములు. ఇంక పెద్దయట్టముల నే నెచ్చుటకు జూడలేదు.

వసం—కాళ్ళుగ సొంపొనాధిపతిగాను వారిని దెప్పించి యీమె యభ్యుదయము కిచ్చిరి.

రసిక—ఓహో, బహు సంస్థానాధిపతుల నిజరూపపటము లిందున్నవే!

వసం—వారి పటములే గాదు. వారి నిజరూపములే యిందుఁ దాండవమాడినవి.

మంగ—దయచేయుఁడు. మనకుఁ గార్యక్రమము చాల కలదు.

వసం—శృంగారశేఖరా! ఈగది యందుఁ గల రెండు కుర్చీలమీఁదను మనము కూర్చుందము. రసికశేఖరుఁడును మంగతాయయు నా సోఫాపైఁ గూర్చుందురు. ఇంక నేఱుగ వాసనములు లేవు.

శృంగ—అట్లే చేయుదము. (అని యిద్దఱును గూర్చుందురు.)

రసిక—(తనలో) కూర్చుండుటకే నా మనస్సు పురికొల్పుచున్నది. (వైకి) శయనాసనముపై నెందుకు ? వాకొక పీఠము లేదా ?

శృంగ—ఈ గదియందు రత్న ఖచితములగు వస్తువులు తప్ప తదితరములగు వస్తువులుండఁగూడదని యేర్పాటు కలదు. కాన సామాన్యాసనము లిందు లేవు. తప్పేమి? నీ వచటఁ గూర్చుండుము.

వసం—ఇందు రత్న ఖచితములగు వస్తువులే కాని యుండవు. మీ రా శయనాసనముపై దయచేయుఁడు. దీనిలో నేమి యున్నది? అదియుఁ గుర్చీ వంటి యాసనమే. మనస్సు మంచివైనప్పుడు యువతులఁ బడకగదిలోఁ బరుండఁ బెట్టుకొనవచ్చును. ఏకాసనమునఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొనవచ్చును. దానిలోఁ దప్పేమియు లేదు. పెద్ద లట్లు చేయుచునే యున్నారు. మనసు పదిలమైనచో లంకెపారుగునఁ గాపురము నేయవచ్చునను సామిలె వినలేదా ?

(రసికశేఖరుఁడు సందేహించుచున్నాఁడు.)

మంగ—వారికి సందేహముగా నున్నట్లున్నది. నేను గ్రిందఁ గూరుచుండెదను. (అని గ్రిందఁ గూరుచుండఁబోవుచున్నది.)

శృంగ—సందేహ మెందుకు ?

రసిక—గురువుల సెలవయినది గావ నిక సందియ మక్కఱలేదు. (అని శయనాసనము పై మంగతాయతోఁ గూర్చుండును.)

వసం—(తనలో)మన నీతిబోధకులు తుదకుఁ బడకగదిలో ముండతో నేకశయ్యాసనులైరి. కాముని యద్భుతకై వర్ణనీయముగదా! (అని శృంగారశేఖరుని వైపు చూచి నవ్వుచున్నాఁడు.)

మంగ—ఇందున్న యమూల్య వస్తుకాలములన్నియు మా తల్లియు నవ్వలును గడించిరి. వారల సామర్థ్య మద్భుతమైనది. ఈ కాలములో వారు సంపాదించిన సంపాదనము లలో సహస్రాంశమైన నేను సంపాదించలేకపోయినాను.

శృంగా—నీవు యశోధనము గడించితివి.

వసం—నీవు విద్యాధనమును, యశోధనమును విశేషముగా గడించి యున్నావు. నీని ముందర ధనసంగ్రహ మెంతటిది ?

శృంగా—నీతిధనమో, దానిని విశేషముగా నీమె గడిచినది. అన్నిటిని మించినది నీతి ధనము.

వసం—(తనలో) వెలనాతికి నీతియంటు. తన్నా శ్రీయించిన కులటలఁగూడ నీతఁడు మహాపతివ్రత లనును. తన్నా శ్రయింప కుండిన మహాపతివ్రతలఁ గూడ లరజెలని నిం దించును. (వైకి) ధనసంపాదనమునను నీమె తరువాయిలేదు. ఉద్యానసహితమగు నీదివ్యధన మిమె నీవలన సంపాదించ లేదా ?

మంగ—మా సంపాదనముల మాటకేమి ? (రసిక శేఖరునిం గని) ఆర్యవర్య, మీరు మా కులముంగూర్చి యేమో ముచ్చటించెదమని యిదిగఱిగో సెలవిచ్చియున్నారు. అదేమి ?

రసిక—మీ వేశ్యవృత్తి హేయమైనదని నీవే యంగీకరించితివిగా ? దానిని మీరెల్ల రును కదలుకొని పెండిచేసికొనరాదా ?

మంగ—(తనలో) ఈయన పెద్దవాదమునకే దిగుచున్నాఁడు. ఊపి చూచెదఁగాక. (వైకి) ఆర్య, అది మా కులవృత్తి. ఎవరికులవృత్తిలో వారుండఁదగినదేకదా ! ప్రస్తుతమునఁ జెడియున్న వేశ్యలవృత్తిని హేయమంటినే కాని శాస్త్రవిహితవృత్తిని నేను నిందింప లేదు. అది సరికాదని మీరు ఋజువుచేయుచో మాలో వివాహ ములఁ దప్పక సేర్పాటు చేయించెదను.

వసం—“కం. ఇల విద్య లెన్నియేనియుఁ, గులవిద్యకు సాటి రావుఁ గున్వల చెన్నా” అన్నాఁడయ్య.

రసిక—ఎవరి కులవృత్తిలో నా రుండఁ దగినదే. కాని యా కులవృత్తి యోగ్యమైనది కావలెను.

మంగ—అవు నదీ సత్యమే. కాని శాస్త్రవిహితముగా నడచుకొనిన మా వృత్తియు యోగ్యమైనదే.

రసిక—దేహ మమ్ముకొనువృత్తి యోగ్యమైన దెట్లు కాఁగలదు ?

మంగ—మండితవర్యా, మా కులజాలందఱి వర్తనమును నేను గాపాడ నెంచుచున్నా నని భరింపద వలదు. శాస్త్రవిహితమైన మా వృత్తి యోగ్యమైన దేలకాదో లెటుపఁ గోరెదను. వేశ్యలెల్లరును దేహము నమ్ముకొందు రనుట భర్మము కాదు. అదట్లుండ నొందు. వాదము నిమిత్తము మీరు చెప్పినదే న్యాయమని నమ్ముదము. అయినను

దేహ మమ్మకొను వృత్తులన్నియు నింకములుగా నెన్నబడుచున్నవా ?
రసిక—సందేహమేమి ?

మంగ—ఉద్యోగములని మీరు పిలిచి గౌరవించు వృత్తులు దేహము నమ్మకొనుటలు
కావా ?

ఆ. సెలవు జీతమిచ్చు + నేతఁ గొల్వఁగ వలె, పలుక వలను కాదు + తలఁచినట్లు
తలఁప వలను కాదు + వలసిన రీతిగా, దేశసేవ చేయుఁ + దెప్పు లేదు,
స్వేచ్ఛ యుండఁ బోదు + సేవలత్యధిక ము, ద్యోగయోగ మిట్టి + యోగ్యమహాహ.
రసిక—ఉద్యోగములొక బహులను మోససు చేయుట లేదు. మీవృత్తి యన్ననో పర
తంచనమే ప్రధానముగాఁ గలది.

మంగ—మీరు సరిగ సెలవిచ్చి యుండలేదు. మా వృత్తి యొను బరవంచనమే ప్రధాన
ముగాఁ గలిగినది కాదు. లోకములో నధర్మ మెక్కువగుటచే మొత్తముమీఁద
నన్ని వృత్తులును బరవంచన ప్రధానము లగుచున్నవి.

రసిక—వృత్తులన్నియు నట్టివియో ?

మంగ—ఏల కావు ? పరికించి చూచుడు. న్యాయవాది వృత్తిం దీసికొనుడు. వీరిలో
యోగులు లేకపోలేదు గాని మొత్త మమీఁద

గీ. తేని కర్వులఁ బెక్కింటి + తక్కు పెట్టి, చేతి సొమ్మెల్లఁ మెల్లగాఁ + జిక్కఁబట్టి
తఱికి దరిలేకయునువాడు + తగులఁబెట్టి, ప్రజల మోసగింతురు న్యాయవాదులెవరు.

వసం—బాగుఁగ జెప్పినావు. వేశ్యలును గుత్తిర న్యాయవాదులును నొక్కటియే.

గీ. వేషభాషలచే మోహ + పెట్టి తమ్ముఁ, జేరినంతవ వేలాగి + చేతి సొమ్ము
ధర్మగృహమేగఁ గడలేరుఁదారి చావు, దురు గణికులును న్యాయవాదులను బ్రజకు.

మంగ—కోర్టులకుఁ బోవువారు మాత్రము బాగుపడుచున్నారా ? ఆవేశపరు లచ
టికిఁ జనినను జోగులగుచునే యున్నారు.

వసం—అవునది నిజమే.

సీ. కోర్టులెక్కఁగ బిళ్ళ + కోర్టుఁదెల్పుఁగ బిళ్ళ, మనవి చేయఁగ బిళ్ళ + మాన్పబిళ్ళ
సాక్షిపట్టిక బిళ్ళ + సాగింప నదిబిళ్ళ, మొత్త మీయఁగ బిళ్ళ + ముట్టు బిళ్ళ
ప్రతులు వ్రాయఁగ బిళ్ళ + ప్రతులు దీయఁగ బిళ్ళ, ప్రతులు వేయఁగబిళ్ళ+పట్టబిళ్ళ
వాదింపఁగా బిళ్ళ + వారంటునకు బిళ్ళ, తీర్పు సంపాదింపఁ + దివ్వర బిళ్ళ

గీ. ఇన్ని బిళ్ళల బాధల + నేపు చెడిన, వారి వేధింపఁ గర్వుల + పార మింక
కోర్టులెక్కడు యాధుల + కొంపమున్లు, వేశ్యవాటికఁ జేరిన + విట్టుల యిట్లు. 29

మంగ—ఇంక వణిణాలమాట చూచుకొందము. వీరిలోను యోగులు లేకపోలేదు.

కాని మొత్తముమీద మోసము పోయి.

గీ. నల్లపెనులను మినుముల * నెల్ల జేర్చి, నేతిలోపల నూనియ * నింపి వైచి
లేనిధరఁ జెప్పి నమ్మిన * వానిఁ జెఱచు, వారలే కాక పరికింప * వణిజులహవా.

తనం—అవును. మొత్తముమీద వణిజులును మోసగాండ్రే.

సీ. బావగారూ ! యని * వావులఁ బుట్టించి, లేని మమతను * గల్పించిపెట్టి
నమ్మిక కృమముగా * నెమ్మదిఁ గలిగించి, తులలేని గౌరవ * మెలమిఁ జూపి
తెల్లంపుపల్కుల * మెల్లఁగాఁ దగిలించి, మొదటఁ బైకమ్మును * బొనుఁగ దించి
పట్టును వాడ్డునుఁ * బాడఁజుఁగాఁ జేసి, బాణతనంబును * బాల చూపి
గీ. ముల్లెయింతయుఁ బెల్లఁగాఁ * గొల్లు గొట్టి, మాన్యముల నెల్ల నమ్మించి * మాయచేసి
సాధ్యమైనంత త్వరలోన * సాగనంపి, వేయుదురు గాదె వణిజులు * నేత్యలట్లు. 91

మది—లోకములో మోసము చేయనివా రెవరు ? వారి వీరి మాట లేందుకు ? గురు
శామధూరులై లోకములోఁ బూజల నందుచున్న వారు గూడ జగద్వంచనము చే
యువారుగా నున్నారు.

శృంగ—అదియు నిజమే.

గీ. శిష్యవిత్తాపహరణంబు * చేయఁగల్గు, గురులు పట్టురు గలరు నూ * ధరణియందు
మామబోధలఁ గావించు * మమత విడచు, చిత్తహరణంబుఁ గావించి * చెలఁగ లేరు.

తనం—కటకటా ! ఇప్పటి విద్యాబోధలయొక్క విశేషములు చెప్పనలవి కావు.

సీ. పితరులపై భక్తి * పెద్దలపై రక్తి, మతమునం దాసక్తి * మంటఁ గలుపు
సరసస్థలంబు * సాత్వికం బగు భుక్తి, జపమంత్ర జనుశక్తి * నపహరించు
సదాసద్వరప్రతి * సదమలతరనూక్తి, జన్మభూమ్యమరక్తి * సదలఁజేయు
దేశవస్తువిరక్తి * తెచ్చు దప్పక ముక్తి, యను మాట వేదోక్తి * యనఁగఁజేయు

గీ. నేటి గురువులు బడులలో * నేర్పు చదువు
పాఠవేతనములు చాల * బహుళ మగుట
నిల్లు నొడలును తెల్లుగా * గుల్ల చేయు
కుటిలపర్యాంగ నాజనఁ * కూట మట్లు.

98

శృంగ—ఇప్పటి చదువులు దేశవిద్యేవకరములుగా నున్నవని ప్రాజ్ఞులే చెప్పు
చున్నారు.

ఉ. పూర్వులు సంగ్రహించి హిత * పూర్వమొసంగిన విత్త మాన్యముల్
సర్వఃస్థుఁ డాన్యతం గనును * బాఱును నాయువు నీతి మాన్యముల్

పర్వము దాస్యమందు ఘన * భావము సద్గుణ మారిపోవు, నీ
యర్వర నేటిబళ్ళ చదు * వొప్పుగ మోసమొనర్చ దెవ్వరికొ. 94
మంగ—న్యాయముచేఁ జూచిన మోసము లేని వ్యాపారమే గాన్పించుట లేదు.
ఇప్పటి వైద్యుల చర్యలం జిత్త గింపుడు.

శృంగా—అవు నవును.

సీ. మగ్గు రజితభస్మ * ము మతి ముత్తైపు భస్మ, మనుచు మోసముచేసి * ధనములాగు
రసవివగంధక * దృవ్యంబులను బెట్టి, దేహమంతయును * ధిలము చేయు
లేని రోగము చెప్పి * దీనులఁ గాదించి, కొత్త మందుల కంచు * విత్తముఁ గొను
జేషభాషలఁ జూపి * శ్లేషజ్యమును బెంచి, రొక్కమ్ము గుంజును * పెక్కుగతుల
గీ. నరసి చూడఁగ వేశ్యల * చుట్టుగాదె

వట్టిలుండై యుండు వైద్యుడు * గూడ చాల

మోసమును జేసి తుడకెంతో * ముప్పుబెచ్చి

పెట్టుచుండును హెచ్చుగా * పృథ్వియందు. 95

మంగ—వెక్కేల, లోకమునం గల వృత్తులన్నియు మోసముతో నిండియున్నవి. ఏవృ
త్తియైనను నయోగ్యుల పాలఁబడిన మోసమున కాలవాల మగును. యోగ్యుల
పాలం బడిన మంచి కనుకూలించును.

రసిక—నీ చెప్పిన న్యాయవాదులు మున్నగువారిలో నయోగ్యత గలవారి తలనఁ
గదా హాని కలదంటివి ? యోగ్యులవలన లేదు గద ?

మంగ—యోగ్యులవలన లేదని నేను మొదటినుండియుఁ జెప్పుచునే యున్నాను.
కూలీ యోగ్యత గలవారివలన మాత్రము హానికలదా ?

రసిక—మంగతాయి, మీవారి యందు యోగ్యత కూడఁ గలదా ? మీ వారి మోహ
ములం దేమైన సత్యము కలదా ?

సీ. మీ వారి మోహంబు * మెలఁతరో విప్రీనా, రాయణుం డెఱిగించురక్తిమీఱ
మీ వారి మోహంబు * మీ నాక్షిరో బిల్వ, మంగళుం డెఱిగించు * సాంగముగను
మీ వారి మోహంబు * మేచకవంతలా, జయదేవుఁ డెఱిగించు * స్వయముగాను
మీ వారి మోహంబు * మృదుగాత్రి యెఱిగించు, శరభాంగలింగని * వరితమెల్ల

గీ. మాములును ; మర్మములు పన్ని * మదనవహ్ని

విటుల దేహంబులందున * తెలుగఁ జేసి

దగ్ధమొనరించి మీరలు * తప్పుకొందు

వఱునె నిజ మగు తమి మీ * వారి యందు. 96

మంగ—అట్లనకుండు. మావారిలో మోసము లేకపోలేదు. కాని, నిక్కమగు శ్రీమా
నుబంధముఁ జూపినవారు మాలోఁగూడఁ బలువురు కలరు,

రసేక—ఒక్క యుదాహరణ మిమ్ము.

మంగ—వెళ్ళ లిచ్చెదం గనుండు.

పి. వినుత వసంతసే + న నెగడు భక్తిని, జారుదత్తుని సేవ + సలుప లేదె ?

ప్రేమిమల మోహంబు + ప్రేమరాఖ్యు మీదను, నుదతి వరూధిని + చూపలేదె ?
యనఘ కానోబాత్రి + యను పణ్యభామినీ, తుత్రి సద్వృత్తంబుఁ + బూనలేదె ?
కేతరాజుల సం + జాతుని నరసింహు, లలిఁ జంద్రిముఖి నమ్మి + కొలువలేదె ?

గీ. అల పురూరపు సూర్యశి + యమల మతిని

దివిరి నిర్మల మోహాద్ధిఁ + దేల్పలేదె ?

కలరు మాలోనఁ గూడ ని + క్కంపుఁ దమిని

నాపు వారలు కొందఱు + చూడఁ జూడ.

97

రసేక—మంగతాయీ ! న్యాయస్థానములు, విద్యాకూటములు, మున్నగు వానికలన
శేవైన నేకారణములవలన నైనఁ గొన్ని నష్టములు కలిగినను వానివలన బహులాభ
ములు కలవు. వేశ్యాంగ సాసాంగత్యమువలన నష్టము లుండవచ్చునని నీవే యంగీ
కరించితివి. ఎన్నఁదగిన లాభము లేవైనఁ గలవని చెప్పఁగలవా ?

మంగ—మమ్ములఁ గూర్చి ముచ్చటించుటలో మీ దృష్టి యథా న్యాయముగాఁ జోవు
టలేదు. నిక్కమగు వేశ్యాసంపర్కము సరసతన గల్గించును. లోకజ్ఞానము పొ
చ్చించును. కళాకళల్య మొసంగును. మహాకవుల సరసతరకవిత్వమునకు మా
వేశ్యాంగసాసాంగత్యమే యాలవాలమని చెప్పవచ్చును. మృదు మధుర గుంఫిత
కుంభత్కవిత్వ మలవడఁ జేయుటకు మా గోష్ఠియే యవసరమని సాహిత్యకాస్త్ర
ములు ఘోషించుచున్నవి. కాస్త్రముల మాట యటుండనిండు. ఘనకవుల మాటఁ
దీసికొనుండు.

పి. కాలిదాసుఁ డఖిల + కవిశేఖరుండాయె, మా గృహసంచార + మహిమముననె,
తిక్కన కవులలో + నెక్కువ వాఁడాయె, మాగృహసంచార + మహిమముననె,
కనెను శ్రీనాథుండు + కవి సార్వభౌమత, మా గృహసంచార + మహిమముననె,
భూర్జుతి సుకవిత్వ + భూర్వసాత్వముఁ దాల్చె, మా గృహసంచార + మహిమముననె
గీ. కలరు లేక్కతు మిక్కిలి + గాఁగ మాదు, మందిరంబులఁ దిరిగిన + మాత్రొఁ గవిత.
పరసతరముగఁ జెప్పుగఁ + జాలు కవులు, జంకనేటికి నిటకు రా + శంకలేలే ? 98
మా వారు చేసిన ధర్మకార్యములు గూడ ననేకములు గలవు. అలయములు నారామ

ములుఁ జెఱుపులు మున్నగు సత్సంకానములు మా వారిచే నిల్పఁబడిన వశేకములు గలవు. పరమభాగవతోత్తముఁడగు బమ్మెర పోతనాదికవిశేఖరులు మా వారిమైఁ గృతులుఁ వ్రాసియుండిరి. ముద్దుపశని లోనగు వేశ్యారత్నములు కృతు లొనరించి శిష్యులైరి. ఇంతయేల? ఇప్పటికిని బాతీయోద్యమములొఁ గూడ శ్రీమతి యామినీ పూర్ణతిలక లోనగు మా గణికామణి లగణ్యునిగు సావనప్రచారము గావించుచు న్నారు. వేయేల? వేశ్యలు ప్రకృతిస్వరూపురాలిడు. ప్రకృతి మాయకావున వారి ప్రవర్తనములు మాయగాఁ గాన్పించినను వారి చేతులంబడిన బుద్ధిచుంతు లెల్లరును లీలాశుకుఁడు, బయిదేవుఁడు, మాందకర్ణి, విప్రనారాయణుఁడు లోనుగాఁగల యుత్త మపురుషులెల్లరు భవబాధావిముక్తులై యుచ్చైస్వర్గతి నందిరి. కావునఁ దెలిసికొనఁ గల వారికి మా బాతి హానికరము గాదు.

రసిక—లీలాశుకాదులు బాగుపడిరందువా? సంసారవాశనము కాలేదా?

మంగ—అర్యవర్య, శాంతచిత్తముతోఁ జిత్తగింపవలెను. ఉత్తమ బ్రహ్మానందముఁ గోరువారికి సంసారములగు సంసారము లాటంక దాయకములు గావా?

కా. సారం చింతయు లేదటంచు విబుధుల్ + సంవాదముల్ సల్పి సం
సారంబుల్ విడనాడి ఘోరవనసం + చారంబులం జేయుచుకొ
లైరాగ్యం బెడఁ బూని భక్తివేలయిక్ + వాయ్వాంబు పల్లారులై
సారూప్యాదిక ముక్తిఁ గొంటు వినమే + సర్వార్యశాస్త్రంబులన్.

99

వసం—అవును. బాగుగఁ జెప్పినావు.

కా. కారం చింతయు లేనికూరఁ దినఁగాఁ + గాంక్షింలై కుక్షింభరుల్
సారా యంతయు లేని విందుగుడువకొ + స్వచ్ఛాత్మ్య లాసింతురే
స్వారస్యం బది బోధలోనఁబడ ని + స్సారంపు సంసారముల్
సారాచారులు తోఁగిసివేయుదురు వే + శ్యాసారభోగజ్ఞు లై.

100

ముక్తిశాస్త్రము సంసారమును వదలవలెనని చెప్పినప్పుడు సర్వానుబంధములను వదలవలె నని భావము కాని సంసారమును వదలి సానివలపునఁ దగుల్కొనవలెనని భావము కాదు. సింహమునుండి తప్పించుకొని పులితోటఁ బడిన లాభమేమి? చుట్టను మాని సిగరట్టును నభ్యాసము చేసికొనినఁ బ్రయోజనమేమి?

మంగ—అర్యులారా, నేను పరమతత్వార్థమును జెప్పినాను. మీరు దానిని గ్రహింప లేదు. వేశ్య ప్రకృతి యనియు మాయాస్వరూపురాలనియు నట్టిదాని వలలొఁ బడ నలదనియే చెప్పచున్నాను. ప్రకృతియందు బద్ధుఁడగు పురుషునకు నెచటికిఁ జోయినను మాయ లేప్పుడు. కావున మాయనఁడి లిప్పించుకొనఁడని జెల్పుచు

న్నాను. శేష్యులత్వమునైన మీరు బాగుగ నెఱుంగరు. అటసాని యనియు, పాటసాని యనియు, నీటుసాని యనియు సానులు మూడువిధములుగ నుందురు. భరతశాస్త్రబోధిత స్మృతకళవలన జీవించు వా రాటసానులు. గానకళ నభ్యసించు వారు పాటసానులు. ఒడలి నీటు వలన జీవించువారు నీటుసానులు. మొదటి యిద్దఱును నీమముగలిగి యుందురు, లేకున్న వారి కళలు చెడఁను. నీటుసాని మీరు చెప్పు మోసములకన్నీటికిని నాలవాలమై యున్న ఆమెనైనను మీ రంతగా నిందింపవలసినది కాదు. ప్రకృతిబద్ధులైన మీ రామె యింటికిఁ బనివూని పోయి మీ సొమ్ము లెమ్మెలుఁ జూపి వలసించి యాపై మీ రామెవలనం జెడుచున్నారు. ఆమె మీ యింటి కిచ్చఁడును రాదు. మిమ్మును మీను సంస్కరించు కొనుటకు మారుగఁ బ్రకృతిని సంస్కరింతుమని తెల్పుచున్నారు. కానిండు, జారత్వము నింద్యమే. కడు హేయమే. పడవుఁబడఁతుల నీచవృత్తుల మాన్పించిన మాకళకుఁ గాని మా జాతికిఁ గాని భంగముండదు.

రసిక—అదెట్లు ?

మంగ—(ప్రక్కనున్న యద్దములపేటికలోనుండి యొక పుస్తకముం దీసి) ఇదిగో ! మా జాతియొక్క యుత్పత్తిఁ గూర్చి మీ పెద్దలే యిట్లు వ్రాసిరి. కనుఁడు. (“తొల్లింటి వన బల్లిదులు” అను పదములు మొదలు చదువుకొనుడని చేతికిచ్చుచున్నది.)

రసిక—(చేతఁ బుచ్చుకొని చదువుకొని యట్టఁజూచి) ఎనిమిదవ సంపుటమా? ఓహో! మా పెద్దలు వ్రాసినదే ! సరే మీ జాతియొక్క యుద్యమము చుంచిదే. బారవృత్తి కలవాండ్రది మానుకొనవలసినదే కదా !

మంగ—నీమము లేక ధనార్థమై తమ శరీరమును వానికిని పనికిని నమ్ముకొను హేయ వృత్తిని దప్పక మానుకొనవలసినదే.

శృంగ—చునకు వేళయగుచున్నది. పురమందిరమునఁ దగువేర్పాటులు జరుగుచున్నవో లేవో ?

మంగ—(శృంగారశేఖరునిం గని) మీరును వసంతకుఁడును ముందుగాఁ జని పురమందిరము సిద్ధము చేయించి యిటకు వర్తమానించిన మేము వత్తుము.

రసిక—(తనలో) వీరిద్ద టిప్పు డిచ్చటినండి వెదలిపోవుటయే నాకునుమంచిది. ఏమనఁ బెండ్లి చేసికొనుటకై తాయిని నే నిప్పుడు పోత్యాహము చేయఁబోవుచున్నాను. కాని నా గురువరులగు శృంగారశేఖరులును వారి మిత్రుఁడును నిచ్చట నుండిన నామె నందుల కంగీకరింపనీయరు. నా గురువులు తుదకు స్వార్థపరులగు సంఘ

సంస్కారపీయనామధారు లగుదున్నాడు. వీరికి మంగవై మోహము హెచ్చుగా నున్నది. ఆమె పెండ్లిచేసికొనిన దమ కోరికల కడ్డువచ్చునను భావమున నాప్రియత్నము సాగకుండునట్లు చేయుదురు. వసంతకుండు ధ్వజపటమువంటివాడు. మాగురువుగారి గాలి యెటుపోయిన నటుపోవుచుండును. కావున నిప్పుడు వీరిచ్చట లేకుండుటయే మంచిది.

శృంగ—సరే అట్లే చేయుదును. (అని శృంగారశేఖరుడు లేచి వెళ్ళుచోవుచున్నాడు.)

మంగ—టీ సిద్ధమైయున్నది. అది పుచ్చుకొని మఱి వేంచేయుండు.

వసంత—ఘోష

మంగ—ఏమి! టీ పుచ్చుకొనతగదా!

వసంత—ఉత్తరదేశమునందు టీనే ఛాయందురు. అందుమాలముచే దానినే ఛాయని పలికితిని గాని అది అక్కఱలేక కాదు. తప్పక తేలేవలసినదే.

మంగ—సరసీరుహాక్షి! టీ సిద్ధముగానుండినయెడల తీసికొనిరమ్మ.

సర—మంచిది. (అని తీసికొనిరమ్మచున్నది. అందఱును పుచ్చుకొనుచున్నారు.)

వసంత—(లేచివెళ్ళుచు) మీరు తీరని వివాదములలో బడి కూర్చుండక యీ లోపల శ్రీభావమునకు రండు. మేము పోయినట్టెదము. (అని శృంగారశేఖరునితోకలిసి వెళ్ళిపోవుచున్నాడు.)

రసిక—(తనలో) నే నొక్కడ నిచటనుండుట కభిలాషమున్నను నది లేనట్లు నటించవలెను. (వైకి) మీ రుభయలును వెళ్ళిపోవుచున్నారా? నేనును వచ్చెదను. నే నొక్కడ నిచ్చటనుండ నొల్లను.

వసంత—ధీరవర్యా, తుణతుణ మిట్టిచేలతనముఁ జూపుచుంటి వేమి? సభ సంసిద్ధముగాక పూర్వమే యుపవ్యాసకుండు వచ్చి కూర్చుండిన నేమిలాభము? ఇచట నుండిన నీయట్టి దిట్ట కేమిహాని? ఇటు నిలచి నీ యూహల నామె సమ్మతించునట్లు చేయుము. సభ సిద్ధమైనతరువాత రావచ్చును. దాన నీవు తలచిన కార్యము సిద్ధి పొందును.

రసిక—(తనలో) ధన్యుడ నైతిని. (ప్రకాశముగా) అట్లే యగుఁ గాక. (వసంతక శృంగారశేఖరులు వెడలిపోయిన తరువాత రసికశేఖరుడు మంగలాయంగని) నుందరీ, నీ వివేకము చాల ఘనమైనదిగ నున్నది. ఇట్టి నీవు విగ్రహారాధనముం జేయుట వింతను బుట్టించుచున్నది. ఇట్టి యజ్ఞానకృత్యముఁ జేయువారిలో మేము సాంగత్యము చేయ నొల్లము. నీ నీ జీవము లేని పక్షిమల నారాధించుట మాను

కొనవలెను. అది నీకు శ్రేయస్సును గూర్చున్నది.

మంగ—మీ విలువ గల యువదేశముల ననుసరించి నడచెదను. ఇంతటినుండి జీవములేని ప్రతిమల నారాధింపను.

రసిక—నీ వేశ్వరారాధనము చేయవలయును.

మంగ—నే నాదినుండియు నొక్క యాకునే నమ్మియున్నాను. పల్లవర నెన్నఁడుఁ గొల్చుటలేదు.

రసిక—నీవు పవిత్రములగు నూహలు కలదానవు. భక్తురాలవు. విద్వాంసురాలవు. ఇట్టి నీవు వివాహము చేసికొని కులాంగనవై యుంటివా, నీ కెంతయో శ్రేయస్సు కలుగును. నిన్ననుసరించి వారనారు లెల్లరును బాగుపడుదురు. పడవువృత్తి పేయ మైనదని యంగీకరించితివి గాన నా మాట విని వివాహము చేసికొనుము.

మంగ—ఆర్యవర్య, మీ చెప్పినట్లు చేయవలయునను నూహలు నాకును బుట్టుచున్నవి. కాని మా కులము వారంగీకరించు వఱకు నే నేదియుఁ దొందరపడి చేయరాదు. నన్నుఁ దెంచి పెద్దదానిని జేసిన తల్లి యున్నది. ఆమె యంగీకారమును బడయవలెను. ఇట్టి ఘనకార్యము నెమ్మదిగ నాలోచించి చేయఁదగినది కాని తొందరపడి చేయరాదు. కాన నీకు పరిగ్రహమునఁ జేయవలసినది మా వారల కందఱకు నీతి వచ్చుటకై తగు సభలు వేసి మంచిబోధ కావించుట. పండితవర్య, మా కులము పవిత్రము చేయు భారమంతయు మీపై నున్నది. చక్కని యువన్యాస మిచ్చి జాత్యములొని నీవత యంతయు మా వాంఛకు బోధపడునట్లు చేసి వారిని యోగ్యవృత్తిలోనికి మఱింపుఁడు. మీరు సభను జయప్రదముగ సాగించిన యెడల మీ యువన్యాస మమోఘమగునట్లు నేను జేసెద.

(తెరలో ధామ్యుని చప్పుడగుచున్నది.)

మంగ—అమృత్యో! (అని భయము నటించుచు రసికశేఖరుని గొంగరించుకొనుచున్నది.)

రసిక—(నవ్వుచు) భీరురాలా, భయపడకుము. రేవులోనికి యుద్ధనావ వచ్చినది. పౌజలకుఁ దెలియుటకుఁ గాఁబోలు శతఘ్ని పేల్పఁబడినది. (తనలో)

ఆ. వె. మగువ హస్తమునెడు + మాంత్రిక వేత్తరింబు

తగుల యుల్లమనియెఁ + దను వదెల్ల

మనసు తత్పరమయి + మహతశ బొందెను

బాల్యమంత్రీక + పొగడఁ దరయి

101

అహోహా! ఈ యుల్ల యింకను భీతచే గమ్మలుమాసికొని వడఁకుచునే యున్నది.

(అని వేళ్ళను గలయఁ జూచి తనలో)

సీ. నిర్మల లావణ్య + నీవనారంబును, వర్ణనీయోన్మయ + వాళ్ళనులు
చారులొచ్చన మీన + చటులగిభ్రములు, కన్యకా నలి + కలులు
ముఖకు క్షిగత రద + ముక్తాఫలంబులు, శ్రోణిపైకతిపరి + స్ఫుణములు
పీయతర దరహాస + ఘన నిర్మల కాంతి, కమనీయ గళశంఖ + వినులశోభ

గీ. కన్నులారంగఁ గాంతితోఁ + గనుఁగొనంగ, నతివ సౌందర్య దుగ్ధాభియనఁగ నొప్పు
తఱచి చూచిన నమృతంబుతనరకున్నె, గానఁ దల్పి ప్రియదంగఁగడఁగ నగును.
నా మనస్సు నన్ను వంచించి యీ నుందరి వశమగుచున్నది. మరలింప నా వశము
గాకున్నది.

కం. నుడివడి లోపల నియక, బడివంతన వస్తు వెంత + సాక్షిది యైనక
కనువడి నుడివడు వడువున, నుడివడి నాయెడఁద లంజ + సుడిలోఁ బడెడున్. 108
కటకటా! కుదకు మోహాద్భిలోనే బడుమంటిని. నా మనస్సు నన్నిట్లు వంచించునని
యెన్నఁడు ననుకొనలేదు. ఇంక మరల్ప నా వశము గారు.

గీ. కలికిమాపులు చిలువడల్ + తెలివగువులు, భావ గుఱిత గంభీర + భావణములు
చతుర శృంగార చేష్టలుచాలఁగలుగు, కలికిఁ గన నేరిహృదయంబుకలఁగకుండు?
మంగ—అమ్మయ్యా! అతనుభీతిని బొందినాను. (అని కాఁగలింత వదలి దూరముగా
నిలువంబడుచున్నది.)

రసిక—అదేమి?

మంగ—నా సామీప్యము మీకు ధర్మసంజేహము కలిగించుచున్నదేమో యని దూర
ముగా నిలచితిని.

రసిక—(నవ్వుచు)

సీ. ధర్మ స్వరూపంబు + తిన్వి ని కనుబొమల, విక్షించినంతసె + విశేషమయ్య
సన్మార్గ తత్వంబు + చాన నీ మధ్యంబు, తిలకించినంతసె + తెల్లినీ వచ్చె
కుఱితి హితశబ్దంబు + కుకవాణి నీమృదు, గానంబు విన నవ + గాహమయ్యె
కుకవాగ్నిహస్తంబు + పికవాణి నీదు సు, భావణ మాలింప + స్పష్ట మాయె

గీ. వీడె ధర్మసంజేహము + వెలఁదిమిన్న, నీదు సాగత్య మచ్చిన + నిముసమందె
లలితదీపంబు చెంతిను + నిలువ లేక, గాఢ తమసంబు మాయమా + కరణి గానె.

[తెరలో]

గీ. భృంగరాజంబ! నీవు సంవెంగ కడకు, స్వాదు మకరంద మాంశుగఁజనుచుచుంటె!
కలితనువఁప్రసంగంబు + కలదు నీకు, కాని ఫలమేమి? కామాధ + కారపతి!

రసిక—(అడలిపడి) ఏమిది? ఎవరి పే పలుకులు?

మంగ—(నవ్వుచు) పరిసరోద్యానములో సంచరించువారు సంపెంగమీడికిఁ బోవు భృంగముం గని పలుకు పలుకులివి.

రసిక—మనలం గూర్చికాదుకదా?

మంగ—లోకమున కంతకును మనవ్యాపారమును గనిపట్టుటయే పని యనకొనినారా? ఇది యెవరికిఁ గావలెను?

రసిక—(మంగతాయిని సమీపించి)

సీ. అధరమధురరసము + ననుభవింపఁగఁ జేయు, శుభ్రహితవాత్సల్యఁ జూపు మబల్లి
మంగ—(ఈవలకు తప్పించుకొని)

పరదారఁ గూడుట + పాపచనెడు నుడి, పుష్కహితమధురొక్తి + నూవె యార్య
రసిక—(సమీపించుచు)

పఞ్చాంగనామణి + పరదార గాకుంటు, నామెను బొందుట + యనువు కాదె?
మంగ—(తప్పించుకొనుచు)

భార్యకంఠైఁ బరయే + భామిని యామెయుఁ, బరదార యందురు + పాన్థిలరయ
.. అగ్ని సాక్షిగఁ బెండ్లాడి + నట్టి నతిని, నదలి యన్యఁ గూడననెడు + బాస యుంటు
రసిక—

బాల్యమందునఁజేసిన + బాస లిప్పుడు, నిలువఁ జాలునె పరికింప + నశిననేత్రీ? 107
(అని చేయి పట్టుకొనఁ బోవుచున్నాఁడు.)

మంగ—(చేయి తప్పించుకొని) నేను వారవధువును.

రసిక—(నవ్వుచు) కావు. కావు. నీవు మారువధువువు. (వేయి రూపాయల కాగితము నిచ్చుచు) ఈ గదిలోనికి రత్న ఖచితాసన మొకటి చేయింపుము.

మంగ—(కైకొనుచు నిరసన భావముతో) ఇది నాకేల?

రసిక—నేను మనస్ఫూర్తిగా నిచ్చుచున్నాను. కైకొనుము.

[తెరలో]

అ. బాల కాక తలఁప + గోల యీ మధుకరి, యెట్లు గారవింతో + యింక నీవు

భ్రమింపఁ దీర్చివైచి భ్రమరమా యేలుతో, యదనుఁ దెలిసికొనియుండిదను నెఱిగి.

రసిక—ననసంచారుల పలుకులు నాకు హితబోధలుగా నున్నవి. పాణిగ్రహణవిషయమున నీ వృద్ధయము వెల్లడిచేయుము.

మంగ—నే నెన్నఁడును వృద్ధయమును దాచుకొనునానను గాను. నేను గాయనిని.

జితేంద్రియత్వము నాకు ప్రధానము. అది చెడిన నా గానకళ చెడి వృత్తి మోసము

వచ్చును. ఆ పై జీవయాత్ర సరిగ జరుగదు. కానఁ బాణిగ్రహణ మొల్ల.

రసిక—(నవ్వుచు) నీ వృత్తి నీవు మార్చుకొనుట చేయుటకై నే నిచ్చటికి వచ్చి నాను. ఆ మార్పును నీ వంగీకరించిన జీవయాత్ర మతింత సుఖవంతమై జయప్రదముగ సాగునట్లు చేయ నా లక్ష్యని నిశ్చయించెద. నమ్మ. ఇదిగో చేతిలోఁ జేయి వేసెద. (అని చేయి పట్టుకొనఁబోవుచున్నాఁడు.)

మంగ—(తప్పించుకొని) మీ యట్టి పెద్ద మనఃస్ఫూర్తి లాడినమాటలఁ దప్పువారు కారు కాని (అటు నిటుఁ జూచి) అదె యెవరో యిద్దఱు వచ్చుచున్నారు.

రసిక—(కొంచెము వెనుకకుఁదిరిగి) ఎవరు వారు? నీ శయనాగారమునకు నిర్భయముగా రాఁదగిన పెద్దమనస్సులు కారు గద?

మంగ—వారెవరో నే నెఱుంగను. సభతో సంబంధించిన వారుగాఁబోలు. వాకిట నిలిచివారు.

రసిక—అట్లైన హానిలేదు. ఇదే చేతిలోఁ జేయివైచి బాస చేయుచున్నాను. వినుము.

(అని చేయి పట్టుకొనుచున్నాఁడు)

మంగ—(సిగ్గు నభినయించుచు చేయిలాగివైచుకొనఁ బ్రయత్నము నభినయించుచున్నది.)

రసిక—(నవ్వుచు) నీ వెనుగులాటలో నీ తలుపు నీకుఁ దగులునట్లున్నది. కాన దీని యాతంఁముఁ దీర్చెదను. (అని తలుపును గాఠితోఁ దోయుట నభినయించుచున్నాఁడు.)

తెర పడును.

వచనానందవ రంగము.

మంగతాయి చావడి.

[సభాపురుషు లిద్దఱు ప్రవేశింతురు.]

ప్రథముఁడు—అహా ! ఈ దివ్యభవనములోఁ గాఁపురముండిన వేశ్యబ్రతుకే బ్రతుకు.

ద్వితీయుఁడు—అట్లుకాదు. దివ్యభవనములోఁ గాఁపురముండినంతన బ్రతుకు సార్థము గావేరదు. తాను బాగుపడి యితరులను బాగుచేయువారి బ్రతుకే బ్రతుకు. తాను చెడి యితరులను జెఱుచువారి బ్రతుకు బ్రతుకు కాదు.

గీ. నవ్య మందార నుండర * నందనమున, మంజు మంజంబు నిలయమై * మృసలునట్టి చీడపురు పెద్దఁ జీడయై * చేటుఁ దెచ్చు, గాని, పవలక్ష్యి దానికిఁఘనత నిడునె?

ప్రథముఁడు—ఈమె ధనవంతురాలయి కూడ నున్నది కాదా?

ద్వితీయుడు—వట్టి ధన మేల? మానధన ముడవలెను.

అ. వె. మానధనము లేని * మానిని చేతదో, ధన మదేల కనని * ధనము కొఱక

ధర్మపరము గాని * ధనము దంధనమగు, మానధనము తెచ్చు * మహిమ మెప్పుడు.
ప్రథముడు—అట్లైన నీ వేశ్య బ్రతుకు వ్యర్థమే యందువా?

ద్వితీయుడు—సందేహమేమి?

కం. తను వని కల్లంగడియో, గన మోవియె కల్లుపాము * ఘనతరతనుభూ

జనితగులె కలుకుండలు, వినుతాధరమధుపె కల్లు * వేశ్యది బ్రతుకే. 111

ప్రథముడు—ఏది యెట్లైనను మనకేమి? మన మాలస్యము చేయవలదు. వచ్చిన పని

చూచుకొనవలయును. (తెరవైపు చూచి) రసిక శేఖరులును మంగళతాయియు నేమి

చేయుచున్నారు? సభ సిద్ధమై యున్నది. వారు త్వరగ రావలయును.

[తెరలో]

వారు తగుజేషములతో వచ్చుచున్నారు. (రసిక శేఖరునియొక్కయు స్వదేశవస్త్ర

ధారణము చేసియున్న మంగళతాయియొక్కయు ప్రవేశము.)

రసిక—ఇదే వచ్చినాము. సభకు బోవుదము రండు.

[సభనుండి వచ్చినవారు దారి చూపగ రసిక శేఖరుడును మంగళతాయియు

సభకు బోవుచున్నారు.]

సభనుండివచ్చినవారు—ఇటు. ఇటు.

రసిక—(అనలో) కటకటా! పడిపోయినాను. వేశ్యతో నేకాంతమం దుండుటచే

నీ చిక్కునచ్చినది. (వైకి) భ్రమచుండిరము సమీపించినాము.

సభనుండివచ్చినవారు—అవును. సమీపమునకు వచ్చినాము. వారుగో! శృంగారశేఖ

రులు మున్నగువారు. సభలోనికి బోవుదము రండు. వారు మనకై యెదురు

చూచుచున్నారు.

(అందఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

శృంగార—(తాయితో రహస్యముగా) పండా, కాయయా?

మంగ—(నవ్వుచు రహస్యముగా) పండే; పరిపక్వ వయిపోయినది. మీ శిష్యుడు
సాగక నాముడైనాడు.

శృంగార—(అసహిష్ణులతో తనలో) అంతవఱకు సాగనిమ్మని నా తలంపు కాదు.

ఈయద్యభిము నేను దలవెట్టినదే యైనను ఫలవంతమైనదనిన తరువాత నా కనూయ
వట్టుచున్నది. ఎప్పుడైన నీ తిరుణి యొక యశకునిఁ జేవట్టవలె నినదేకదా. అట్టిది

రసికశేఖరుఁ జేపట్టికంగలకు నా కనూయ యెలకో ? ఆహా ! వసుజపకృతి
యధ్యుత్తమైనది కదా ! కడచిన నానికి వగచిన నేమి లాభము ! (అనుకొనుచు
వందలతో నడుచుచున్నాడు.)

(తెర పడును.)

పండ్రిండవ రంగము.

పురమందిరము.

[సభాధనము: సభ్యులుప్రవేశించి యాసనములపైఁ గూర్చుందురు.]

శృంగా—(ఆసనమునుండి లేచి నిలువఁబడి నలుదిక్కులు చూచి) ఓహో ! ఇట్టి
ప్రధానసభ యిచ్చట జరుగుచుండినను నావల చతురంగములు, చీట్టాటలు, టెన్ని
ములు. (చప్పుడు నాలించి) బిలియర్డు నవిచ్చిన్నముగా జరుగుచున్నవే. సంఘ
మేమయిపోయినను నీ యాటలాకు పెద్దపనుష్యులకు నేమియు లక్ష్యము కలుగదు
గాఁబోలు. ఈ పురమందిరము విద్యానిలయముగా నుండవలెనని నే ననుకొనఁగాఁ
గేవలకీర్తిదామందిరముగ మాటేపోయినది. (కూర్చుండును.)

రసిక—(సభ కలయఁజూచి) సభకు వేశ్యలు తిండోపతండములుగా వచ్చియున్నారు.
పురజనులు బెక్కురి వచ్చిరి. పెద్దలుమాత్రీ మాటలనుండి యిటకు రాఁరైరి.
ఏమైన నేమి ? సభం గన చాలసంతోషముగా నున్నది. (మంగతాయి నైపు చూచి,
తనలా) మంగ యింటఁ జిత్రీచిత్రీములగు పదేశవస్త్రములను ధరించినను సభకు
వచ్చినప్పుడు స్వదేశవస్త్రధారణ మొనరించినది లంబవేషములన నిట్టివే గాఁబోలు.

ఆ. వె. ప్రకృతి ఋతువు మాఱఁ + బ్రాత్ర వేషముఁ దీసి

కొత్త వేష ముని + కొఱలు నట్లు

వేశ్య తఱిసిబట్టి + వేశ్యులు వేషముల్.

వేయుచుండు గొత్త + విటుల లాగ.

112

మంగ—(శృంగారశేఖరుని గని) నేటి సభ తెలివైన సభ్యులఁ గావంతము ?

శృంగా—అది సభవారు నిర్ణయింపవలెను.

మస—శృంగారశేఖరులనే సభాధ్యక్షులగా నియమించుకొనుట మంచిదని నా
తలంపు.

శృంగా—అట్లు కాదు. ఇది వేశ్యలం గూర్చిన విషయము కావున, దగువేశ్యనే
లినిగా నియమించుట మంచిది.

వసం—బాగుగా నున్నది అట్లే చేయుదము గాక (లేచి నిలువబడి) పురుషసింహులారా ! కాదు-కాదు-స్త్రీరత్నములారా ! పురుషసింహులారా ! మనము గొప్ప సంఘసంస్కారవిషయముం గూర్చి పండితవరులగు రసిక శేఖరుల బోధలు వినుటకై యిచటికి వచ్చియున్నాము. సభాధ్యక్షుల నెవ్వరి నేర్పాటుచేసికొనిన బాగుగా నుండునో మీరే యాలోచింపుడు. ఇది వేళ్ళలం గూర్చిన సభ కావున నొక వేళ్ళారత్నమునే సభాధ్యక్షురాలినిగా నెన్నుకొనిన బాగుగ నుండునని యస్పదాదుల తలంపు. (అని కూర్చుండుచున్నాడు.)

ఒకవేళ్ళ—(లేచి) సభ్యులారా ! మా వారనాయలలో విశేషవిద్యాబుద్ధులు కలది మంగళాయ. ఆమె యీపురమునందలి వారముఖ్య. కాన నామెను సభాధ్యక్షురాలినిగా నేర్పాటుచేయ నా యభిప్రాయము.

(అందఱు 'బాగు' అని పలుకుచున్నారు.)

మంగ—(లేచి) శృంగారశేఖరాది పండితవరులు సభలో నుండఁగా నేను సభాధ్యక్షుల తవహింపుట ధర్మము కాదు. పండితులలో నెవరినైన సభాధ్యక్షునిగా నెంచుట మంచిది. (అని కూర్చున్నది.)

శృంగ—అట్లయిన వసంతకుని సభాధ్యక్షునిగా నెంచుట మంచిది. అతఁడు పురుష సంఘములలోఁ బురుషుఁడుగాను స్త్రీ సంఘములలో స్త్రీగను నుంచరించుచుండును. కాన నతఁడు సభాధ్యక్షుల తవహించుఁగాక యని నేను కోరుచున్నాను.

(అందఱును బలపఱచుచున్నారు.)

మంగ—వసంతకుఁడుగారూ, దయచేసి సభాధ్యక్షాసనము నలంకరింపుడు.

వసం—(అగ్రాసనముకడకు వచ్చి) సభాసదులారా ! నే ననువర్తనచేసినయెనను మీ కోరిక ననుసరించి కాలవారణము కాకుండుటకై యీ యధ్యక్షుల తవహింపుచున్నాను. పండిత శేఖరులగు రసిక శేఖరులు దయచేసి తమ యుపన్యాసమును ప్రారంభింతురు గాక !

రసిక—(బల్లపై నెక్కి, తనలో) నేను చెడినాను. ధర్మోపన్యాస మిచ్చుటకు జంతు పుట్టుచున్నది. (అలోచించి) జంకేల ? మా గురువుల పద్ధతి ననుసరించి నిశ్చంకముగా మాటలాడెదను. (వైకి, స్త్రీగణులారా ! పురుషరత్నములారా ! నేను మీకడ నుపన్యాసించఁబోవునది వేళ్ళల పడపువ్వులై గూర్చి. దీనిఁ గూర్చి విశేషోపన్యాస మవసరములేదు. వక్రత్వముతోఁ బ్రయోజనము లేదు. (సభ కావల నాట లాడుచోట కలకలమును చప్పుటలును బయలుపెడలును.)

రసిక—(ఉపన్యాసము మాని ముందుకు చూచి) ఏమిది ? ఓహో ! బంతులాట

వండ్రిదేవ రంగము.

గడవిడయా ! అందులకా యాయట్టహాసము ! ఇట్టితావుల సభలు జరుగఁ బెట్లు ! (కలకల మడగువఱకు నాగి) మానమమ్ముకొని జీవించుటకంటె హేయమైన పని మఱియొకటి లేదు. అది దేహమును బాచుచేయును. కష్టములఁ దెచ్చి పెట్టును. సంఘములో లాభముఁ గలిగించును. పరలోకమందు ఘోరనరకముల పాలుచేయును. ఈ వృత్తి తుచ్చమని మీ రందఱు నంగీకరింతురా ? లేదా ? తెలుపుఁడు.

అందఱు—పడపువృత్తి పరమనీచమైనదనియే మా తాత్పర్యము.

రసిక—అట్లునునచో నాపాశువృత్తి వేశ్యలు మానుకొని సంసారములోఁ బ్రవేశించుట మంచిది. అట్లుచేసినఁ బెద్దలెల్లరు గౌరవింతురు. పడపుఁబడఁతులు తాగు పడుదురు.

(సభలోనుండి)

ఈ బోధలు బహుకాలమునుండి వినుచున్నాము. ఆచరణములోఁ బెట్టువారు కాన్సింపరు.

రసిక—ఆచరణములేని యుపన్యాసములవలనను సభలవలనను నేమియుఁ బ్రయోజనములేదు. మీరు దేశమాత్రయందును, నీతియందును, జాతీయందును, భ్యాతీయందును, నాతీయందును గౌరవ మున్నయెడల వేశ్యలలో వివాహసంస్కారముం దెచ్చి పెట్టఁ బ్రయత్నింతురుగాక ! ఈ పూజ్యకార్యమునకు సిద్ధపడువా రెవరో లేది నిలుచుందురుగాక !

ఒకవేశ్య—అయ్యో, హేయమైన జానపదవృత్తిలో నింత కాలము గడసిన మమ్ముఁ బెండ్లి యాడువా రెవరు ?

రసిక—మీ తోడిజీ బ్రతుకుని మిమ్ము నమ్మించు మీ విటులు పెండ్లాడరా ?

వేశ్య—వారి కిదివఱకే పెండ్లిగడ్డెనవి. మఱలఁ బెండ్లి యాడుదురా ?

రసిక—ఇష్టమున్న నాడవచ్చును.

వేశ్య—మీరు బహుభార్యాశ్రయము నంగీకరింతురా ?

రసిక—అంగీకరింపదు. కాని—

వేశ్య—పైన—

సభాధ్యక్షుడు—మీరు ప్రశ్నలు వేరువద్దు. ఈ సభలోని వేశ్య లెవరైన వివాహ మాకుటకు సిద్ధముగనునచో వేశ్యులఁగూడకా రాధమై మే మ్మృగువును భరింప సిద్ధముగానున్నారము ఎందఱు వచ్చినను వివాహమాడుదుము.

ఇంకొక వేళ—అయ్యో, ఉపన్యాసకుడుగానూ, ఇతరుల మును వివాహముల వేళ్ళు
టు చేయబోవునున్నారు గదా ! వారకత గల పశ్చిమదేశములలో వివాహము
లపజయమునందుచున్న వే ! ఆ దేశమునందే వేళలకు కన్యకలు వివాహమాడినఁ గట్ట
పరంపరలు సంపూర్ణమునను కాణమున వివాహమునే మానుచుండఁగా, మీరు
మమ్ముల వివాహములు చేసికొని దుఃఖము పాలగుండనుట ధర్మమా ?

రసిక—పశ్చిమదేశపు పరమావధులు వేఱు, మనదేశపు పరమావధులు వేఱు.

వేళ—అది మీ రంగీకరింతురా ? మీకు బచ్చిమమే కదా గుఱి ?

రసిక—అనవసరపక్షము లేల ? స్త్రీపురుషులకు వివాహమునది పరమధర్మము.

స్త్రీ లేనిపురుషుడును పురుషుడు లేని స్త్రీయును వ్యర్థులు, తనస్పృష్టియేదియు
వ్యర్థము కాఁగూడదని జీవనయామయి తలంపు.

ఇంకొక వేళ—అయ్యో, ఉపన్యాసకుడుగానూ, పశుమందనముననే భాగ్యుల బోఁ
గొట్టుకొనినవారెల్లరు మీఁగాఁ దప్పక వివాహము చేసికొనుచున్నారా ?

రసిక—అనవసర ప్రిసంగములఁ జేయవద్దు.

వేళలు—సమాధానము చెప్పలేక అనవసర మనుట ధర్మమా ?

(సభలోఁ బలంపు.)

అధ్యక్షుడు—(బిగ్గరగా) అల్లరిచేయవద్దు. రసిక శేఖరుడుగారి యుపన్యాసము చాల
లోతుగలది. సారము గ్రహించుకొనవలసినది. వారి యూహను నంగీకారము నందు
చా రెవరైన నుండిన లేవవలసినది.

మంగ—(నిలువంబడి నద్వందచి) సభాధ్యక్షా ! సభ్యవరులారా ! ఉపన్యాసక శేఖరా !
నేను రెండువాక్యములఁ జెప్పెదను. సావధానముగఁ జిత్తగింపుడు. పడపుణ్యుడఁ
తుల వృత్తి చాల మేలుమైన దనుమాట సత్యము. దానిని దప్పక సంస్కరింప
వలసినదే. కాని యేసంస్కారమైనను నొక్కమాటుగ నవలంబనములోనికి రాదు.
అభ్యాసము కూడవిద్య. అధ్యస్తమైన దానిని దురభ్యాసమునైనను నొక్కసారిగా
విడిచివేయుట దుర్ఘటము. శ్రీరసిక శేఖరుడుగారి పండితోక్తులు నా యల్పబుద్ధికి
జాల నచ్చినవి. సాధ్యమగునంతఁజను. వారి బోధల నాచరణములోఁ బెట్టఁ
దలఁచివాను. నావశమున మాయుట పుట్టాబ్బముఖి యను వేళ్యాలలిక గలదు.
అమెకుఁ బదునాలుగేండ్ల మనుమన్నది. అనావిధగన్నము. ఆ బాలిక నెవరైన
వివాహము చేసికొన నిశ్చయించుకొనినచో నే నామె నిచ్చి వివాహము చేడే
చేయుటకు సిద్ధముగానున్నాను. ఇట్లనున్న పురుషసింహులు చేతుల నెత్తవలెను.

(ఎవరును చేయి నెత్తలేదు.)

సభాధ్యక్ష—ఎవరును జేతుల నెత్తుటలేదు. వామెత్తువారే గాని చేయెత్తువారు గానింపరు. నే నధ్యక్షుడ వైచేసికొంటిని గనుక ఖాజీ ఖిస్సామీ చేసినట్లు నాకిచ్చిన నేను లెండిచేసికొనియెదను. (రహస్యముగా నుంగతాయితో) ఆమె చేరు పుల్లి కాదా ?

మంగ—(రహస్యముగా) పుల్లి యనునది మొదటి పేరు. దాని నిటీవల పుల్లొట్టుముఖిగా మార్చినాము. (పైకి) సరే. మీరట్లు వైన నుండ వలసినదే. రసిక కేఖరుల యుపన్యాస మమోఘము చేయుటకు నేను నిశ్చయించుకొనినాను. మా యింట నిరుపదియేండ్ల బాలుఁడొకఁడు గలఁడు. ఆతఁడు దిక్కుమాలిన యవాసుఁడుగా నుండఁగా మేమే పెంచివాము. చదువుకొనుచున్నాడు. ఆతఁడు వాక్కిజాన్యఁడు. పుల్లొట్టుముఖిని వానికిచ్చి నేఁడే వివాహము చేయ నిశ్చయించుకొనినాను. శ్రోతమునుండు మంచి ప్రవేశముగల శృంగారకేఖరులు నేఁడొక గంటవైన మంచియహూర్తము గల దని సెలవిచ్చి యున్నారు. ఈ వివాహము మా యింట జరుగును. కావున సభవారెల్లరు నా వేశ్యా రజస్వలాదివివాహ సందర్భనాగమై మా యింట్లో దయచేసి నూతనవహూనల దీవించి, వినోదములఁ జిత్తగించి, మత్స్కృత సత్కృతుల నంది నన్నుఁ గృతార్థురాలిఁ జేయఁ గోరుచున్నాను. చక్కని యుపన్యాసము నిచ్చిన రసికకేఖరులు గారికి, జయప్రదముగా సభను నడపిన సభాధ్యక్షులకు దండములు సమర్పించుచున్నాను.

మంగ—చుధ్యాష్టము పండ్రెండుగంటలు దాటిన తరువాత పెండ్లి చేయవచ్చునా ?

శృంగ—చేయవచ్చును. మన దేశమునం దంతగ నాచారము లేకున్నను నితరదేశములందుఁ గలదు. దక్షిణదేశమునందు పలు మాత్రమే వివాహము చేయుదురు. దక్షిణదేశమునందే కాదు. మన యాంధ్రదేశమునందుఁ దప్ప తదితర దేశములందు గాత్రీ వివాహము చేయురు. అంధ్రదేశమునం దయినను నభిజిల్లమును బ్రధానముగాఁ జేసికొందురు కొంఱలు. పోటువేశము బ్రధానముగాఁ జేసికొందురు జాలరివాండుగి. ఇట్టిచారములు భిన్నములుగా నుండును. అదిగాక మేము సంఘసంస్కారపీఠములము. మాకు లగ్నము లంతగాఁ జూడ నవసరములేదు. కాని యిటు వరుఁడు దాక్షిణాత్యుడగుటచే సాయంకాలము నాలుగుగంటలు దాటుకుండ పగలెప్పుడు చేసినను జేయవచ్చును.

సభాధ్యక్ష—నేను దక్షుత మీఱ సభాధ్యక్షుత వహించి జయము గలిగించినందులకు సంతసించుచు సభ ముగిసినదని తెల్పుచున్నాను. (అని లేచుచున్నాడు)

శృంగ—మంగతాయి, నా మిత్రుఁడు సభను జయప్రదముగాఁ గావించినాఁడు.

సంతోషమైనది. నీవు వెళ్ళి వివాహకార్యసన్నాహము జేయుము. ద్విచక్రికల మీఁదను, మరబండ్ల మీఁదను శాహ్వనపత్రికలఁ బెద్దచునుష్ఠుల కందఱకుఁ ద్వరగఁ బంపుము. మే మెంతసారి యిటు నిటు దిరిగి వివాహసమయమునకు నీ యింటికి వత్తుము.

(శృంగారశేఖర వసంతకు లీకల మిగులగా యవనిక పడును.)

నడచుూడవ రంగము.

రాజబిధి.

వసం—చాకు దప్పి పోయ్యున నగుచున్నది. ఆ పక్క యిండ్లకుఁ బోయి దప్పి తీర్చుకొని వచ్చెదను. (అని వెళ్ళిపోవుచున్నాఁడు.)

శృంగా—(తనలో) కటకటా ! నే నెంత చదివిన నేమిలాభము! తుదకు నేను జెనుటయె గాక శిష్యులను గూడఁ జెఱచుచున్నాను. రసికశేఖరుఁడు నీతియిం దాదరము గలవాఁడు. నేశ్యాటన మననఁ బరమనీచయుగాఁ జూచెనువాఁడు. అట్టి సాధువృద్ధునిఁ బనిపట్టి వేశ్యామోహిణిలోనికి నెట్టివేసినాను. అనదల బాగు చేయుట యను మిష నొక దానిని గల్పించుకొని యువకుల నెందఱినో పాడుచేసి నాను. నా పూర్వకృత్యములఁ దలఁచుకొన నా యెడలు కంపమొందుచున్నది. వినకు నా దుర్వృత్తులు నన్నింకను విడువలేదు. స్వభావముచే నేను దుష్టుడను. సుజనుని వలె వేషము వేశుఁబోయిన నది నిలుచునా ? (అలోచించి) ఏది యెట్లు జరుగవలెనో యది యిట్లు జరుగుచున్నది. నా వేషము లిప్పుడు మార్పుటకు వలను కాదుగదా ! (అటునిటుఁ జూచి) ఆలస్య మగుచున్నది. వసంతకుఁ డొకను రాకున్నాఁడు. (ముందుకుఁ జూచి) అతఁడుగో ! వసంతకుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. (వసంతకుని పిలిచేము. వసంతకు నుద్దేశించి) ఇంత యాలస్యమేలఁ జేసితివి!

వసం—నేను దప్పి తీర్చుకొనుటకై కాంచనమాలా విటశేఖరులును, వ్యాకరణాచార్యులును నగు స్వామినాథశాస్త్రిగారి నడవలొనికిఁ బోవునప్పటికి లోని చావడిలో శాస్త్రిగారికిని వారి శిష్యునకును నమ్మతరీతి వ్యాకరణశాస్త్ర విషయక వాక్యార్థము జరుగుచున్నది. ఈవలనుండి కొంచెము విని యానందించితిని. నీవు తొందరపడుచుందువను భయమున లోనికిఁ జని మంచితీర్థము పుచ్చుకొని వెంటనే వచ్చి వేసితిని.

శృంగా—ఆ వాక్యార్థమేమి ?

వసం—పెద్దబ్రహ్మన నుమ్మఁ బోసిరాజని కాంచనమాలకు నీ పూజక మే నూర్చునుచే

నైతిపని గురువుగారు పూర్తిచిరి. 'వృద్ధో యానా' అను శూత్రముచేత నని శిష్యుడు మెల్లగఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ఇట్లు చర్చ జరుగుచుండ నాలస్యమగు చున్నదని లోనికిఁ జని వారి యద్భుత వాక్యార్థమునకు కాంతిఁ జెప్పించితిని.

శృంగా—(తనలో) స్వామిసాధకాశ్రమిగారి యవస్థయే వాకును బట్టబోవుచున్నది. నా శిష్యుడగు రసికశేఖరుని వేశ్యాప్రియుని జేయుటకై నా బహిష్కారమును మంగ కప్పించితిని గాని తుద కది యా యువకుని మరగి నన్ను ద్రోసిరాజను ననుభయము గలుగుచున్నది. వారి సంతికి నేనే మూలమైనను కాకటాయనుని వలె దుష్టాపమును విధింపఁ దలఁచుచున్నాను. నా కా విషయములో నమాయ పుట్టుచున్నది. ఆహాహా! మానవవృత్తు లెంత విచిత్రమైనవి.

వసం—మిత్రీమా! నీ వేదో యలోచించుచున్నావు. అది చెప్పఁ దగిన దైనచో వాకుఁ జెప్పము.

శృంగా—మిత్రీమా, వసంత కా! మఱి యేమియును లేదు. మన యేర్పాటుం గూర్చి మాలోచించుచున్నాను. అంజనము దిగ్విజయముగాఁ బొందుచున్నదా!

వసం—అందుకు సందేహ మేమి? సంఘసంస్కార ప్రియుల కందఱకును శుభలేఖ లంది యుండునా? సందేహమేమి? వారుగో, సంఘసంస్కార ప్రియులు రసిక శేఖరుని ముం దిడుకొని గుంపులు గుంపులుగా వచ్చుచున్నారు. వారిలోఁ గలిసి యచటికిఁ బోవుదము రమ్మ. అదిగో, బ్యాండు వాద్యముల చప్పుడు మంగతాయి యింట మిక్కుటముగా విసఁబడుచున్నది. వంగళసూత్రధారణ మగుచున్నట్లున్నది. (సంఘసంస్కారప్రియులం గని) మిత్రీలారా! ఎచటికి చనుచున్నారు?

సం, ప్రి—ఎక్కడికిని యడిగఱలేమి? గురువరులు చేయించుచున్న యా యుత్తమ వేశ్యారజస్వలావివాహసందర్భనాథమయి యే పోవుచున్నాము.

శృంగా—మంచిపని చేయుచున్నారు. లోకములో జారత్వ మడుగంటు నట్లుచేయ వలయును. అందులకయి నేనును నీ రసికశేఖరుడను నీ యెత్తు నెత్తినాము.

సం, ప్రి—చాల మంచిపని. కాని, గురువర్యా, వివాహసమయమందు బోగముమేళ ముండునా? ఉండనని కర్ణాకర్ణిగ వినియుండుటచే మి మ్మి పక్ష వేయచున్నాము.

శృంగా—గృహస్థుల యిండ్లలో జరుగు వివాహములలోనే మేళములు తప్పనియప్పుడు, వేశ్యగృహములందు జరుగు వివాహములందు వేశ్యల మేళము లుండకపోవునా?

సం, ప్రి—మిఱియిట్టి శుకతుల్యులు చేయించు వివాహములలోఁగూడ నవి యుండ వచ్చునా?

శృంగా—నేను వలదనియే చెప్పినాను. వేశ్య గృహము బహు సాయకము. మాలో

ననేటలు వివాహము కాగుగాఁ బ్రచరమగుటకై మేళము పెట్టక తప్పదని పెట్టుచున్నారు. వేనుమాత్రీ మా మేళములోనికిఁ బోయి కూర్చుండను.

సం, ప్రి—కటకటా ! మన హిందూదేశమునందుఁ దప్ప మఱి యే యితర దేశము నందును బారత్యము ప్రధానముగాఁ గల పణ్యభామినులు లేరు.

రసిక—మీ యూహతో నే నేకీభవింపఁజాలను. మన దేశమునందు వలె నృత్యముచేఁ జీవించు నాటక తై లితరదేశములందు లేరేమో కాని పడపుఁ బడఁతులు లేకపోలేదు. పణ్యభామినులు మన దేశమునందుకంటె నితరదేశములందె హెచ్చుగఁ గలరు. ఒక్క లండను పట్టణమందె యెనుబది వేల పడపుఁ బడఁతులు గలరట. పారిసు మున్నగు పురములందును వీరి సంఖ్య ఘోరముగనే యుండునట. కావున, నా విషయములో మన దేశమును నిండింపఁ బనిలేదు. ఇంకను బరికించి చూడ మన దేశపు ధననారులే నాగరికత గలిగి యంతఁగా హాని చేయనివారుగా నున్నారు. అట్టేది బాయి గ్రంథము చదివిన నీ యంశములు తెలియఁగలవు. మన దేశపు వేశ్యలన్న హా నృత్యగానములే వృత్తిగాఁ గలవారు గాని బారత్యమే ప్రధానజీవకగాఁ గలవారు కాదు.

సం, ప్రి—స్త్రీలు పురుషులముందు తెయిరక్కలాడుట పరమనింద్యము కాదా ? ఏదేశమునందైన నిట్టిది కలదా ?

రసిక—ఈ వింత మాట లేల ? నాగరికత గల సమస్త దేశములందును గూడఁ గలదు. మనము మెచ్చుకొను పశ్చిమదేశమునందు వుటుంబినులే బహిరంగ సభలలో పురుషులతోఁగలసి నృత్యముచేయుటలేదా ? అదియటుండ బట్టి విప్పివేసికొని యించుమించుగా దిసమైతో స్త్రీలు స్త్రీపురుషులు గలసభలలో నృత్యము చేయుటయు నది గొప్పవిశేషముగా యీ దేశనాగరికులు తలంచుటయును గూడ కలదు కదా ?

సం, ప్రి—మేళము పెట్టఁ దలఁచినప్పుడు మనలను బిలుచుట ధర్మమా ?

రసిక—ఎందుకుఁ గాదు ?

సం, ప్రి—మనము మేళము లంగీకరింపము కాదా ?

రసిక—ఇట్టి సందర్భములో మన మంగీకరింపవలసినదే. ఇదివఱ కంగీకరించి తీరినాము.

సం, ప్రి—ఎప్పుడు ? ఎక్కడ ?

శృంగా—రాజమహేంద్రవరములో స్త్రీ పునర్వివాహములో బోగముమేళము పెట్టలేదా ? మన సంఘసంస్కారపీఠము లెల్లరును జూచి యానందింపలేదా ?

సం, ప్రి—ఆ వివాహ వత్సము గావున నది లోకుల నందఱ నొకరించుట కయి

మనలోఁ గొందఱిచే బోగముమేళము పెట్టుబడినది. అది ప్రధానము పెట్టి యుండలేదు.

రవీక—ఇదియు సట్టిదే. అది గాక,

నీ. రామకూహనరాయణ * నామక విబుధుండు, విండుల మేళములో * పెట్టి లేదె ?
అంధ్రవిద్యాసాగ * రాఖ్యుండు చేసిన, పెండ్లిలో మేళములో * వెలయ లేదె ?
వెదురుపాకయందు * వేళ్ళుల మేళంబు, కడుకొని మనవారు * నడుప లేదె ?
నాళమువారింట * నాగరత్నము పాడ, మనవార లచ్చట * మసల లేదె ?
గీ. ముత్తవారింట పెండ్లిలోఁ * జిత్త మలర, మన సఖులు మేళతాళములో * గనర వేడ్క
సత్యవాదిని మఱి ధర్మ * సాధనియును, బోధ చేయవె మనవారి * పోక లెల్ల.
సం, ప్రి—వారిదియుఁ దప్పే యుండు.

శృంగా—మనకు మేళములోఁ గూర్చుండుట కభ్యంతర ముండుటచేఁ బ్రక్కగా బల్లలు వేయింతుము. వానిపైఁ గూర్చుండవచ్చును.

సం, ప్రి—మనవారందఱును వచ్చుట కంగీకరించిరా ?

శృంగా—అంగీకరించిరి. కలికాలమహర్షి గారును, పిండివోలు సంస్థానాధిపతులును రానై యున్నట్లు తెలిసినది. ఇదిగో, మంగతాయి మందిరమునకు వచ్చినాము. లోపలికిఁ బోవుదము రండు.

[అందఱును లోపల ప్రవేశింపుచున్నారు.]

పదునాలవ రంగము.

మంగతాయి యింట పెండ్లి మందిరము.

[మేళము జరుగుచుండును.]

శృంగా—అదిగో లోపల పెండ్లి యయిపోవుచున్నది. ఈవల మేళము జరుగుచున్నది. (సంఘసంస్కారప్రియుల వైపు చూచి) మన మా ప్రక్క బల్లలపైఁ గూర్చుండు దము. వసంతకా ! మేళములోనికిఁ బోయి కూర్చుండుము.

వసం—నేను సభలో లేకుండిన నాసభ సభయే కాదు.

శ్లో॥ విద్యాసంఘః కవయో భట్టాః । గాయతాః పరిహాసకాః

ఇతిహాస పురాణజ్ఞాః । సభా సప్తాభ్య లక్షణమ్॥

అని యభినయదర్పణము చెప్పుచున్నది. (అని సభలోనికిఁ బోయి కూర్చుండి సామల దండముల నందుకొనును.)

సం, ప్రి—మంగళాయ మేళములో లేదేమి ?

శృంగా—గానక శాపిద్యాంసురాలగు మంగళాయ యిట్టి మేళములో దిరుగునా ?

సం, ప్రి—మేళము కట్టి దేశదేశములు తిరిగి పేరు పొందిన గొర్రెవిటుల సంచా దించుకొనవచ్చునే !

శృంగా—మంగళాయవంటి ముప్పసిద్ధపిద్యాంసురాంద్రో కది యవసరము కాదు.

గీ. పద్మినీ ఘనపరిమళ + భరితమాచు, దిశలు చెన్నార నద్దానిఁ + దెలిసికొనఁగఁ
దివిరి తిరిగి యేలెంచుఁగాఁ + దేఱి యటకు, ఖ్యాతిఁగాంచిన గణికల + రీతు లివియ.

(సంఘసుస్కారపీఠీయలు శృంగార శేఖరునితోఁ గూడి బల్లలపై గూర్చుండుదురు.
వసంతకుడు 'కానిండు' అనుచున్నాడు. మేళము జరుగుచున్నది. ఒక వేళ్య
నృత్యము చేయుచున్నది.)

వసం—మిత్రమా ! యీ ముద్దులగుమ్మ చేయు నీ నృత్యము గంటివా ?

గీ. పరులు చెదరంగ గురుకుచ + గిరులు గదల

వేణి తూఁగంగను మృదాళ + పాఞు లూగ

కటి నటింప రటన మిడఁ + గటకపాలి

+ బడఁతి చేయు నృత్యము నేత్రి + పర్వ మొసఁగు. 115

శృంగా—బాగుగాఁ జెప్పినావు.

గీ. లయకు సరియగు నృత్యంబు + లలిఁ జెలంగ

శ్రుతికి సరియగు పాటలు + శ్రుతులఁ దనుప

నగహిత మాచును నభిన + యంబు పాదల

* నాతి నృత్యంబు రసికసం + ప్రీతిఁ గూర్చు. 116

(ఒక రసికుడు కాకు నొక తమలపామలో నుంచి మొగ్గ వేసి తీసికొనుమనఁగా

నాటక లై మొగ్గ వేసి తీయుచున్నది.)

శృంగా—(అది గని) మిత్రమా, ఈ మొగ్గవేసిన మోహనాంగిం గంటివా ?

గీ. కాముఁ డేనియెడు విలుకాడు + కాముకాళి

నేయ పదిలోన భావించి + యెక్కువెట్టి

నట్టి పూవిల్లువాఁగను + నమరి యుండు

మొగ్గ వేసిన యీ పణ్య + మోహనాంగి. 117

+ ఇద్దరూ చుండిన "పడఁతు లాడు నాట నయన + పర్వ మొసఁగు" అని చదువ వలెను.

' సుకుల నృత్యము గూర్చెడు + సంకసంబు.

వసం—మేలు, బాగుగ జెప్పినావు నీ యూహకు నేను గుణము హెచ్చించెదను చూడు.

గీ. వేళి యనెను తేట్ల గుణము + వెలయు చుండ

మొగ్గ వేసిన యీ పద్మ + ముఖి యెసంగు

కాముఁ డనియెడు విలుకాదు + క్షాముకాళి

నేయనెంచిన పూర్ణి + విధముగాను.

111

విశ్వాధ్యక్షులు—(ఒకరి నొకరు చూచి) ఈ మందిరశోభ యీ గుండర యూహ లేఖా పిలవములు నాట పాటలుఁ జాల మనోహరముగా నున్నవి. మనము పరస్పరము గ్రంథములలోఁ జదువుకొను దేవతాకన్యలవలె నీ మందయనలు కాన్పించుచున్నారు. ఇది మన మప్రకృష్టమగు దర్శింపఁ దగిన చోటుగా నున్నది. అదిగో, యా గుండరి మనల నావలకు రా ! సంజ్ఞ చేయు చున్నది. అటు పోదము రండు. (అని కొందఱు పోయి సేళమువెనుక నిలచి మాట్లాడుచున్నారు.)

శృంగా—కృష్ణారావు ! నారాయణరావు ! గోపాలరావు ! సభకుఁ బెద్దమనుష్యులు వచ్చుచున్నారు. నరబండ్లు గ్విచక్రికలు వచ్చుచున్నవి. మీరు నడుములు కట్టుకొని యత్తరువు, పన్నీరు, హారతిరూపరపు పూసలు, చందన తాంబూలములు, జపాక్ష విసనకణ్ణులు, జీమ రుమాళ్ళు నందఱకు నిచ్చుమండవలసినది. కట్నములు వచ్చుచున్నవి. బాగరూకతతో నందుకొని పద్మలు వ్రాయుడు.

(‘మంచిది’ని వా రట్లు చేయుచున్నారు.)

వసం—(అటకత్తెఁ జూచి) పిల్లా! పతాకవస్త్రలక్షణముం జెప్పు.

అటకత్తె—(పిగ్గుపడి తల వంచుకొనుచున్నది.)

వసం—వస్త్రలక్షణముఁ జూపు మనిన ముఖి లక్షణము మాత్రం జేమి ?

అటకత్తె—మే మభినయము చెప్పకొనినాము కాని, కాస్త్రవిధులు నేర్చుకొనలేదండీ.

వసం—అట్లే, అదేమి ? మీలో నెవరికి లక్షణము తెలియదా ?

నేళ్ళలు—కాస్త్రలక్షణమును మేము వల్లంప లేదు.

వసం—ఏదీ తాయి నిటు పిలువుడు.

[ఒక వేళ్ళ నెడలి తాయని బిలుచుకొని వచ్చుచున్నది. తాయ పోజేతము.]

మంగ—(సభకు దండము పెట్టి) సభవారి సెల వైనదట. ఎందులకు ?

వసం—(దండము పుచ్చుకొని) మీ వాగ్గు పతాక వస్త్ర లక్షణము చెప్పలేకపోయినాము, నీవు చెప్పగలవేమో యని పిలిపింపినాము.

రసిక—(సంఘసంస్కారవీ)ములం గని) తాయి మంచి విద్యాంశురాలు. నిమగ్నము
లో నా లక్షణముఁ జెప్పివేయుము.

మంగ—శ్లో॥ అజ్ఞాశ్శ్యః కుశ్చై తాఽజ్ఞాస్తా స్సంజ్ఞిస్తా ప్రస్ఫుతా యది
సపతాక కరః పోశ్తో నృత్య కర్మ వికారజైః॥
(అని లక్షణమును జనువుచున్నది.)

వసం—కాదు, కాదు దాని లక్షణ మది కాదు. దాని లక్షణము విను.

శ్లో॥ సంలగ్నై తద్దనీ మూలే యత్యాజ్ఞాప్తా నికుశ్చితః
ప్రసారిత తీక్షణశ్శ్యః సతాకః ప్రభవేత్కరః॥

మంగ—అది మతాంతరము.

వసం—లాంగూలపాస్త్ర మెప్పుడు పట్టవలెను ?

మంగ—శ్లో॥ లికుచస్య ఫలే బాలా కుచే కల్పారకే తథా
చక్షోరే కర్మముకే బాల కిక్కిత్యాం ఘటికాఽదికే
చాతకే యజ్యతే చాఽయం లాంగూల కరవామకః॥

వసం—నీవు మంచి విద్యాంశురాలవే. నీ మేళములోనివాళ్లు తిండికడ నెన్ని హస్త
విద్యాసములు పట్ట కలెనో యన్నియుఁ బట్టఁగలరు కాని విద్యత్సఫలో నభినయము
పట్ట నేది పట్టవలెనో య న్యది పట్టలేరు.

శృంగా—ఎవరో మరబండి మీఁద పెద్దనుసుఘ్నులు వచ్చినట్లున్నది. (మరబండి
వచ్చినచైపు చూచి) పిండివోలు మహారాజుగారును కలికాల మహర్షిగారును వచ్చు
చున్నారు. (అని వెళ్ళి వారిని దీసికొనివచ్చి, చావడిలోఁ గుర్చీలపైఁ గూర్చుండఁ
బెట్టి వారిని గౌరవించుటకై కృష్ణారావు నేర్పాటు చేసి, తానుగూడఁ బక్క
కుర్చీలోఁ గూర్చుండును.)

(కలికాల మహర్షియు, పిండివోలు పంథానాథిపతులును శృంగారశేఖరుఁడుగారికి
వందన మాచరింతురు.)

కలికా—శృంగారశేఖరుఁడుగారూ ! మీరు కంటి) బాగు చేయడానికి చేసే మర్క
మిక్కిలి పూర్వై వ్రయిజాతర్దీ గా వుంది. ఈ కంటి) మీ మూలంగా యిమ్మోడి
యాట్రీగానే సెకండింగ్లండు కాఁగలదని తలంచెదము. మీ కిదిగో అనేక థ్యాంక్స్.
మీ కత్తి ఇకాన్వీనిబలిత్. పదిత్రులలోఁ బదిత్రుఁడా! మీ పాపన సహవాస
ముతలన మీకాకాండత్తు గల మంగతాయి పూర్వయి మన అట్టెంపుట సక్సెస్సు
కలిగించింది. అయ్యో హ్యారేజ్ సక్సెస్ ఫుల్ గా జరిగిందా ?

శృంగా—బాగుగా జరిగినది.

కలికా—న్యూకపుల్ ను, మంగతాయిని, రసికశేఖరుని మహారాజువారి కడకు రప్పింపుడు.

శృంగా—చిత్తము. కృష్ణారావు! నూత్నవహువులను, మంగతాయిని, రసికశేఖరుని నిటకుఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

కృష్ణ—చిత్తము. (అని పోయి వారిని దోడ్కొనివచ్చుచున్నాఁడు.)

కలికా—పిండివోలు మహారాజుగారు నూత్న వహువులకు వేయియును నూటపదాల్గ కట్నము నిచ్చుచున్నారు. (అని విలువల నాతెలు కాగితము లిచ్చిరి) మంగతాయి, నీవు చేసిన పాపనకార్యమునకు మేము స్త్రీబంధునాము. ఓ వేశ్యలారా! ప్రతివేశ్యమ్యారేజ్ కయ్యే ఖర్చులున్ను, వేయి నూట పదాల్గ కట్నమున్ను యిచ్చుటకు మా మహారాజుగారు డిటర్మిన్ చేసికొనినారు. జీవదయా పరుని కృపచే వేశ్య తల్లగు నీ పూర్వభ్రాతృభ్రాతృ అసిష్ట చేయుదురగాక! (మంగతాయియొక్కయు శృంగారశేఖరునియొక్కయుఁ జేతు లూపి) రసికశేఖరా! నా కాగిలిలోనికి రమ్ము.

రసిక—గురువగ్యా! ఇదె వచ్చితి. (అని సమీపించుచున్నాఁడు.)

కలికా—మై డియర్ ఫ్రెండ్! నీవు వైజ్ఞానగ్రామిగా పని చేసినావు. నీ ఫేమ్ కాశ్యతముగా వర్ణులలో వుండును. నీవు వేశ్యాగృహముల కన్నిటికిఁ బని వారి నీ రీతిగనె బాగుచేయవలయునని సంఘసంస్కారపీఠముల మందఱముఁ దలంచుచున్నాము. జీవదయాపరుఁడు నీ అట్రెంపుకు సక్సేస్సు గలిగించుఁ గాక.

రసిక—(తనలో) నేను సర్విధముల ధన్యుడ నైనాను. నాకు మంగతాయిపై మమత హెచ్చినది. దాని కలలోఁ బడినాను. నే నింక స్వేచ్ఛగానే దాని యింటఁ దిరుగవచ్చును. నా కీ రికి హాని యుండదు. మఱిత హెచ్చును. (నైకి) మహర్షి సత్తమా! ధన్యుడ నైతిని. ఇదిగో! ఈ నూత్న దంపతులకు నేను రెండు వేయిను నూటపదాల్గ చదివించుచున్నాను. (అని చదివించుచున్నాఁడు. మఱి కొందఱుఁ గూడఁ జదివించుచున్నారు. వసంతకుండు వచ్చు కట్నములు చదువును)

మంగ—(సభవారివంకఁ జూచి) ఇంక నూరేంపు గావలసి యున్నది. కావున నేటికి సభఁ గట్టివేయుదము. రేపు గానసభ గావింపఁబడును. కృష్ణారావుగారూ, అందఱును దాంబూలాది సత్కారములు ముట్టినవా?

కృష్ణ—ముట్టినవి. (అందఱును రేచి వెళ్ళిపోవుచున్నారు. ఒక పెద్దఁ గుమ్మరు శృంగారశేఖరుని చెవిలో నేదినో చెప్పి వెళ్ళిపోయినాఁడు. మంగతాయి, వసంతకుండు, శృంగారశేఖరుండు నీవల మిగులఁగాఁ దెర పడును.)

శృంగా—(తనలో) నా మిత్రులగు సంఘసంస్కారపీఠము తెల్లరును మంగళ
యింటికి వచ్చి దాని వైభవముం గని మెచ్చి దాని కడకు నేను జనుట లోక
హితార్థ మనుకొను నీతికిఁ దెచ్చినాను. నన్నుఁ దిట్టవారిఁ బడఁగొట్టినాను.
(వైకి) మంగళతాయి, మన యంజనము బాగుగఁ బారినదా ? నీకు ధనము యశో
ధనముఁ గూడ దీని వలన లభించినవి.

మంగ—చిత్తము. అంతయు మీ కటాక్షవిశేషమువలన.

శృంగా—మంగళతాయి, ఈ సంతోషసమయమున నొక చిన్న విచారికరమైన
సంగతి కూడఁ దెల్పవలసివచ్చినందులకు భిన్నుఁడ నగుచున్నాను.

మంగ—(అతురతతో) ఏమది ?

శృంగా—ఏమియు లేదు. నేను సదా నీతోఁ గూర్చుండి యుండి ధనధాన్యాదికము
నీ పరము చేయుచు వచ్చుచుండుటచేత నింట్రివ్యవహారము చిక్కులోఁ బడి
పోయినది. అప్పులవాండుఁగి హెచ్చైపోయిరి. కొన్ని వ్యాజ్యములు పడినవి.
కొన్ని తీర్పులయినవి. కొన్ని పాటలోఁ బడినవి. ఈ చిక్కులం గూర్చి నా
మిత్రుఁ డొకఁ డిప్పుడే చెవిలోఁ జెప్పిపోయినాఁడు. మా యిల్లుగూడ నేఁడో
లేపో ఘోషణపూర్వకక్రియమునకుఁ బాలగునట. కావున మనస్సు కొంత కలవర
పడుచున్నది.

మంగ—మీకు కలవర మెందుకు ? నేను కృతఘ్నురాలనా ? వ్యవహారలోపము
రానీయను.

శృంగా—(తనలో) నీ కృతజ్ఞత క్రిమక్రిమముగాఁ దెలియ వచ్చుచున్నది. (వైకి)
అంత యెందుకుగాని ప్రస్తుతము మనశ్శాంతికి నీవు నేను వసంతకుఁడు (ముందుకు
జూపి) యా వచ్చుచున్న కపిగారును నలువురము సుద్ధ్యానవనవిహారము నొనరించి
లతామందిరమునఁ జీట్లాటతోఁ గొంత కాలహరణ మొనరించుకొందము.

మంగ—అట్లే యగుఁగాక. ఆ వచ్చువా రెవరు ?

శృంగా—ఆ వచ్చువా రొక కవివరులు. నా మిత్రులు. తమ కవితత్వమునకు వన్నె
వచ్చుటకై నీయట్టి గణికామణులతో సహవాసము చేయనెంచి నా ద్వారముగా
నీమైత్రి సపేక్షించు చున్నారు. నీవు వారి నెఱుఁగవు, గాని వారు నిన్నెఱుఁగుదురు.

మంగ—మహాభాగ్యము. తప్పక దయచేయుదురుగాక. దయచేయుఁడు కవి గారూ!

(అని నలువురు సుద్ధ్యానవనమునకుఁ బోవుచున్నారు.)

శృంగాశోద్యానవన ప్రదర్శనము.

శృంగా—(వనంతకునితో రహస్యముగా) చెలికాండా ! మనము చేయదలచిన వన్నియు లెస్సంగఁ జేసితిమి. ఇంక నా మనస్సు విఱుగుచున్నది. నా యవస్థను బరికించి చూచుకొనఁగను వేశ్యల నీచవ్యాపారములఁ బరిశోధించి చూచుకొనఁగను నా మనస్సు వేశ్యాప్రియత్వము నుండి క్రమక్రమముగాఁ గొంత విముఖత నొందుచున్నది.

వసం—(రహస్యముగా) అది సత్యమే యగువెడల నీకు శ్రేయస్సే కలుగును. కాని కొంత విఱిగిన దనుచున్నావు. ఇంకను వేశ్యాప్రియత్వము పోలేదనియే తోచుచున్నది. నీ మనస్సు ముదిరిపోయినది. డెబ్బచేడ్లు చాటివని. ఇంకనైన ధర్మ మ్మామునఁ బడఁట యుచితము. ఇంకను నీ యత్తరు పన్నీరు తేల? పెంటుబుడ్లు తేల?

శృంగా—(తనలో) ఫుట్టినబుద్ధి పుడకలతోఁ గాని పోదు. వీని దృష్టి నితరాంశముల మీఁదికి మరలెచ్చదను. (వైకి) అదిగో ! అటు చూచుము.

ఉ. కోకిల కాకలీ ధ్వనులు + కూర్చుచు నుండఁగ మోదమెల్లఁ బ

ద్వాకర వారి పూరములు + యంత్రములం బడి వాన వెట్టి, శో

భాకర పుష్ప పల్లవ వి + భాసితమై తరుపాళి యొప్పుఁగా

శ్రీకర మాచుఁ బుష్పవన + నీను వెలింగెడు కంటివే సఖా !

119

వసం—(విస్మయముతోఁ దనలో) విషయము మార్చి వేసివారాడు. బహుకాలము ముండలమిండఁడై యున్న యీతఁ డొక్కసారిగా మనస్సు వా దుర్వృత్తినుండి సురలించుకొనఁ గలుగునా ?

శృంగా—అహా ! ఇచ్చట మలయమారుత మొత్త మనోహరముగా నున్నది.

గీ. పుష్పవతి యౌ లతాతన్వి + ముట్టి యుంటు, విమల కీతల వారిలో + విధిగ మున్గి
మలయ పవనుండు మెలఁగెడుఁ నుందగతుల, పుష్పవతి నంటు భయమింకఁ బుట్టుకుండ.

మంగ—(నవ్వుచు) ఆర్యా, విటపాళి యాచారము వేఱు కాదా ? పుష్పవతి యగు కొమ్మయందే పల్లవసంయోగమును శోభిల్లుట కలదు గదా !

శృంగా—(నవ్వుచు) తాయీ, ఈ లతిక చెట్టునంతను వెట్టు లల్లిలిగి నల్లుకొని యున్నదో చూచితివా ?

ఉ. అల్లన ముందుగాఁ జదము ♦ నంటి పదంపడి పైకి బ్రాకి, మే
 నెల్లను గొంగిలిండుకొని ♦ యింపెనలాలెను రక్తి జూపుచుం
 బల్లన పాణులకొ జిగము ♦ వైనను జేరిది వృక్షరాజముకొ
 బెల్లగ బొంగొనెకొ దరువు ♦ పేరును నూరును మాపి వేశ్యనాకొ. 121

మంగ—తుదకు మీరుకూడ మా మీద బాగులు బాగుటకు మొదలుపెట్టినారా ?
 శృంగా—(నవ్వుచు) నేను సత్యముం దెల్పితిని. ఈ లతాతన్వి చేసిన పని వర్జనీయ
 మనియే నా తలంపు. (వసంతకునిఁ జూచి)

గీ. కంటివే నఖ యీ పంత! ♦ గణిక లెల్లఁ
 బట్టి కరముల నావల ♦ పాటుఁ గూర్చు
 మెల్ల యలగారి సుమనఃప్రభ ♦ మోద పెలమి
 గలుగఁ జేసెను చచ్చి పాళి ♦ కాంక్ష లదగ. 122

ఇక్కాలమున విటపాళి స్థితగతులం గనము. (మంగళతాయిం గని)

గీ. కలికినో! కొమ్మలందున ♦ వెలయు పల్ల, వాళి మదిరి నిస్సారత ♦ నంది రాల
 వెంటనే కొత్త పల్లన ♦ విశ్రాంతి యచట, గాజుల గంటివె యిప్పటి ♦ కాలమందు
 మంగ—(తనలో) బీదలో! నేను రసికశ్రేణునియందు మోహము పెట్టుకొని తన్ను
 దోరిరా బహుశ్చ నూచించుచున్నాఁడు. నేను వీనిపై నేరము వేసెద. (పైకి)

గీ. కొత్త కొమ్మల నింపుగాఁ ♦ గూడి యుండి
 పూత్ర కొమ్మల కావల ♦ పాటుఁ గూర్చు
 గంటె! ప్రియుడ యీ పున్నాగ ♦ కఠిన చర్య
 యిట్టివే కద పటపాళి ♦ యింపు లహహ. 124

(అని యొక పొన్నవైపు చూపుచు) శృంగారశ్రేణులారా! మీ పుత్రము మాటినట్లు
 తోచుచున్నదే. ఇటుఁ గనుఁడు.

గీ. గణిక యదె విమలామోద ♦ గిరిమ వెలయ
 నరస తరముగ ఘనతరు ♦ స్కంధమంటి
 మించి యలరొందుచును గొంగి ♦ లించె బి్రియుడ
 యిట్టి కలయిక లెవ్వరి ♦ కింపు నిడవు. 125

శృంగా—ఈన్న రహస్యము తెల్పుట తప్పా? దాని కేమి గాని, యీ యశోకవన
 శోభ వర్జనీయము గాదా?

క. కన్నారంగను గాంచి నావె సతి యీ ♦ కండర్పు రాజ్యోన్నతుల్
 తన్నుల్ తన్నుగ నన్ను మిన్ను తెలమిక్ ♦ భస్మత్వముకొ గాంచుచుకొ

విన్నానం బగుశోభ లొంది రసం + వేత్తల్ సదా మెచ్చ నో

లి స్సవ్యోచ్చల బూని యుండు విటపా + నిక మోద ముప్పొంగున్. 126

ఇటు చూడు.

గీ. రంగురంగుల వేషముల్ + తొంగింప, అధగపథువానఁ గొమ్మల + యుండఁసెలమి

చేరి తిరిగెడు నీ యాకు + చిలుక లొప్ప, వేశ్యవాటికఁ దిరిగెడు + విటుల యట్లు.

మంగ—మేలు. ఏ హేతువువేరనో మీ వృత్తి మాటు గన్లున్నది.

శృంగ—అది యెన్నటికిని మాటునది కాదు.

మంగ—

గీ. కంటె పొదరింట పిచ్చుకల్ + గంట కూడి

చిన్ని నునుముక్తులను విప్పి + చెవుల కింపు

కొఱలు నట్లుగఁ గిచకిచఁ + కూత లిశును

తెక్కలార్చుచు వివారించు + రీతులెల్ల.

127

శృంగ—అన్యోన్యముగాగ మున్నచోట్ల వెంత మురిపమైన నుండును. కోర్కెలన్నియుఁ గొనసాగును.

మంగ—

గీ. తిన్నమామిడి పండ్లను + దెచ్చి పెట్టి, యొయ్య నొయ్యనఁ బరిచర్యఁ బొనరిచి తమి
కీరి కీరీగంటి చూపుల + పొరు నందఁ, గీర మాగూటఁ దివలెడు + ధీర కంటె. 128

శృంగ—మారునిచే గూర్చబడు జంటల చతురత వర్ణనీయును గదా! (నూత్న కవి నుద్దేశించి) కవిశేఖరా! చిగిర్చియున్న యీ మావిగున్నను వర్ణింపుము.

నూత్న కవి—(కొంచె మాలోచించి)

ఉ. అల్లదె మావిగున్న యల + రారెడు భీకర కాణ కోణ వ

త్పల్లన కాండ పండ పరి + భాసుర మౌచును పాంథు గుండియల్

తెల్లడ మొందఁ గోకిలలు + తత్పరతం గని మోదమంద నా

నల్లలితాత్మసంభవ వి + శాల వినూతన తూణమో యనక.

129

శృంగ—మేలు. బాగుగా వర్ణించితివి. వసంతకా, ఆ పూచిన మోదు గట్లున్నది? వసం—(ముందునకుఁ బోవుచు)

మ. అదిగో మోదుగుఁ గాంచితే సఖుండ గ + క్తామేయనూనాచ్చసం

పద లొప్పొంగను బ్రేక్షకాళి మదిలో + భావోన్నతుల్ పొందఁగా

మదనాఖ్యాసురభర్త తానుఁ దినఁగా + మత్తాత్మతం బొంధరా.

టుప్పదతీమాంసపురాళిఁ గూర్చె ననఁగన్ + కోర్కెల్ల రాగొన్నతిక.

130

శృంగ—రాగుగాఁ జెప్పితివి. సఖుడా ! యీ పచ్చికపట్టుఁ జూచితివా?

గీ. దట్టమా నును పచ్చిక • పట్టునందు, నడుమ రంగుల పూచీవ • లడరుచుండ

నంచులై వన్నెవన్నెల • యూకు లొప్పు, జిత్రీకంబళ మట్టులీ • చెలక యొప్పు.

వసం—గీ. కాంచివాడవే సఖుడ, యీ • ఖండమందు

బచ్చమొక్కల యక్షగ • పంక్తి దనరు

“దేవుడోముత మిన్ము”ను • తెలుగు లిప్పుల

జిత్రీపర్వంబుఁ గూర్చుచు • జిత్రీ గతుల.

182

[తెరలో] అక్కా ! అక్కా !

మంగ—(అలిచి) ఎవరది ?

[తెరలో] చకోరాక్షిని. (అని తెర ప్రక్కనుండి చకోరాక్షి తనకడకు రమ్మని మంగతాయికిఁ గనుసన్న చేయుచున్నది.)

మంగ—(చకోరాక్షికడకు పోయి) ఏమి ? ఎందుకు బిలిచితివి ?

చకోరా—(మెల్లఁగా) గణిక శేఖరులవా రొక రహస్య లేఖను నీకుఁ బంపిరి. అది నీవే విప్పి చూచుకొనవలెనని ఖిటునితోఁ దెల్పిరట. ఇదిగో, యాలేఖ. (అని సంచి నందిచ్చుచున్నది)

మంగ—(సంచి నందుకొని దానిని చించి, లో నొక సంచి యుండ దానిని గూడ చించివైచి లేఖను చదువుకొని నవ్వుచుఁ దొందరపాటున మైకి జేబులో నగము నగము వెట్టుకొని) సరే, చకోరాక్షీ, నీవు వెళ్ళుము.

(మంగతాయి శృంగారశేఖరాచుల తావునకుఁ బనినది. తెరలోనికి చకోరాక్షి వెళ్ళిపోయినది.)

శృంగ—అదిగో, లతాగృహమునకు వచ్చినాము.

కా. నాశోద్భూతసోపరాంబుకణముల్ • నవ్యాప్తిఁ జెన్నార నీ

కోటిమందిరసక్తవల్లకల సం • క్తస్థాయి గావింప నే

వేళకొ శీతలవాతపోతములచే • వెల్లాలను చున్నట్టి యీ

నాశీకాకరతీరపుష్పగృహ మా • నందంబు తాఁ గూర్చెడికొ.

183

సఖులారా ! ఇందుఁ గూర్చుండి చీట్లాటతోఁ గొంత కాలయాపనము చేయుదము.

(వసంతకుడు తన కంచుకమునుండి చీట్లకట్టఁ దీయఁగా నలువరుఁ గూర్చుండి చీట్లను చున్నారు.)

మంగ—రూపాయి రూపాయి పందెము.

మిగిలినవారు—సరే యట్లే యగుఁగాక.

(వసంతకుండు చీట్లఁ గలిపి పంచి, నాలుగు ముక్కలఁ గొందనుంచఁగా)

కవి—ఒకటి.

తక్కినవారు—ఒకటి, ఒకటి, ఒకటి.

కవి—రెండు.

తక్కినవారు—రెండు, రెండు, రెండు.

కవి—మూడు.

మంగ—(కిందిముక్కలఁ దీసి చూచుకొని) కలిసినది. కలిసినది.

వసం—కలిసి వచ్చుట వింత కాదు.

మంగ—ఏమి ?

వసం—రాజులు, జాతీలు, పదులు, తొమ్మిదులు మొదలగు పెద్దసరుకు నీ చేతిలోని
కే వచ్చుచుండ నీవు గెలుచుట యబ్బురమా ?

శృంగ—నీ యాట యంత జయప్రదముగ నున్న యెడల ముక్కలఁ జూపివేయుము.

మంగ—చూపుట యెందుకు ? అడుఁడు.

వసం—అట్లయిన ముక్కలఁ దీసివేసి తురుపు చెప్పము.

మంగ—(ముక్కలు తీసివేసి) ఇప్పేటు తురుపు.

కవి—అరట రాణి నాడితి.

మంగ—ఇదిగో ! ఇప్పేటు జాకీతోఁ గోసితిని. (తక్కినవా గందలు ముక్కలు
వేయుచున్నారు.)

కవి—అహ ! రాణి జాకికి లొంగిపోవలసివచ్చెఁ గదా !

వసం—తురుపుతోఁ జేరిన నెట్టివారికైన నఖండశక్తి వచ్చును గదా.

మంగ—(పట్టుదీసికొని) ఇదిగో, ఇప్పేటాను నాడితిని.

శృంగ—కటకటా ! నాయొద్ద నొంటిరా జుండుటచే వృధాగఁ గూలిపోవుట తట
స్థించుచున్నది. (అని యిప్పేటు రాజును వేయుచున్నాడు.)

వసం—(పకపక నవ్వి) తగు బలములేకున్న నొంటిరా జేమి చేయఁగలఁడు ? (తక్కి
నవారందఱు తురుపులు వేయుచున్నారు.)

మంగ—ఇక గెలిచితిని. నాకడ తురుపు లాను మదాం జాకీ కంఠపొప్పు, మారాను
గలవు.

వసం—రాజును వశపఱచుకొనినతరువాత నిక గెల్పుట కభ్యంతరమేమి ?

శృంగ—గెల్పునెడల నీ యాటఁ జూపివేయుము.

మంగ—(ఆట మాపివేయుచున్నది. ఓడినవారు మంగతాయికి రూప్యముల నిచ్చుచున్నారు.)

వసం—కవిగానూ ! చీట్లాటపై పద్యము చెప్పండి.

కవి—

క. చీట్లాటకుఁ బూనినచో, నట్టిటవ రానికొల్పిధ • మడరును వాపై
నెట్లాటి వారికైనను, బోట్లాటలు తప్పవయ్య • పురుషవరేణ్యా ! 184

వసం—మేలు. ఆశుకవిచక్రవర్తి ! మేలు. ఏమి మార్గముగను గంభీరభావయుక్తముగను జెప్పితివి ! చీట్లాట విదేశ కీర్తిడ. మనదేశపు టాటలఁ గందపద్యములొ వివరించి చెప్పఁడు.

కవి—(తలయెత్తి యాలోచించి)

క. పులి జూదము చతురంగము, పాలుపొందు దశావతారి • బుద్ధిదేశభుల్
ఇల పాచికలగు వ్యసనం, బల యుష్పట్టియుఁ జెనుగుడి • యగ్భక కేళుల్. 185
వసం—బాగుగ నే యున్నది కాని, కవిత్వమున మాధుర్యము తక్కువ. కవిత్వములొఁ బదలాలిత్య ముండవలెను. ధ్వని యుండవలెను. అవి లేకున్నఁ గవిత్వము కాదు. యతి పాఠము లనవసరము. నే నొక శూన్యకందమును జెప్పెదను. అది యెట్లున్నదో చెప్పఁడు.

కవి—ఏదీ ! చెప్పఁడు.

వసం—

గీ. పాలు పెరుగు నేయి • పంచదార, చందనము కర్పూరంబు • చలువనీరు
తెండి బంగారు మిగడఁ వెన్న జున్ను, కరులు సిగరెల్లు కెంపులుఁ ననలు హెయలు.
ఇది శూన్యకందము ఇది యెంత మనోహరముగా నున్నది.

కవి—ఇందుఁ గందపద్యలక్షణ మేది ?

వసం—శూన్యకంద మంటిని గాదా ? లక్షణ శూన్యము ఆగుటచే శూన్యకందమైనది.

కవి—యతి పాఠము లేవి?

వసం—శూన్యకందములొ నవియు నుండవు.

కవి—భావమును శూన్యము కాఁబోలును. సగ్వశూన్య కందమా ?

వసం—కాదు. ఎంతయో భావము కలదు.

కవి—క్రియయే లేదే ! ఇందు భావ మెట్లుండఁ గలదు ?

వసం—ఇందున్న పాలు పెరుగు మున్నగు వస్తుజాల మంతయు నీకు నాకు లోక
మాన కంతకును గలుగుఁగాక యని ధ్వనించుచున్నది. ఇన్ని వస్తువుల వర్ణించు

నపుడవి కలుగవలెనను ధ్వని దానియంతట నది పుట్టదా ? ఇది యేధ్వని. లేనిపోని నియమములఁ బెట్టుకొని సహజధారను పాగుచేయుట ధర్మము కాదు. మఱియును నెల్లకాలమును శార్దూలముల తోడను, మత్తేభములతోడను లోకమును భీతిఁ జేయుటలో స్వార్థస్యము లేదు. కొత్త వృత్తములు వ్రాయుచుండవలెను. పలక సరులు, తుమ్మకాయ గొలుసులు మున్నగువనియు, మత్తమహిషవృత్తము; కాంగణ్టు కందము మున్నగువనియు స్వేచ్ఛగాఁ జెప్పినగాని మన కవిత్వము పరిపూర్ణదశ నొందదు.

కవి—(ఆశ్చర్యముతో) తక్కినవానికేమి. కాంగణ్టుకంద మన నేమి ?

వసం—శార్దూలము, మత్తేభము వలెనే 'కాంగణ్టు' అనునది యొక జంతువు. దానికి ముంగటికాళ్ళు చిన్నవిగను వెనుకకాళ్ళు పెద్దవిగను నుండును. కందమునందలి చిన్నపాదములు ముందు పెట్టి పెద్దపాదములు వెనుకఁ బెట్టిన కాంగణ్టుకంద మగును. చూడు.

కాంగణ్టు కందము. కమ్మని పప్పులు కూరలు

ముమ్మరముగ బాలు పెరుగు

ఘుమ్మునఁ బరిమళము నిచ్చు + గోఘృతము వరా

న్నమ్మును భుజించువాఁడు + నరశేఖరుఁడౌ.

137

ఇదియే కాంగణ్టుకంద మని పిలువఁబడుచున్నది. కవిత్వ మెట్లుండవలెనో చెప్పెద వినుఁడు.

క. విగతాలంకృత యగుమను, విగత బుధవిహిత సూత్ర) + విభవోన్నతయున్

గ్గుగమరస కలిత భావయు, నగుచుకొ గవితావధూతి + యడరగవలయుకొ. 138

కవివరా ! కలిత నడక యెట్లుండవలెనో నీవు చెప్పుము.

కవి—వినుము.

గీ. కలిత చెప్పిన రవిరథ + గమన వేగ, ధిక్కిరణ మాచి ధిముధిము. తీవ్రనాద

ధూర్వహాయసమార్గ + ధూమశకట, చటులగతి రంజకంబయి + సాగవలయు.

వసం—అటులకాదు.

గీ. కలిత చెప్పినఁ బరిపూర్ణ + గర్భ కలిత, నుందరీమణి వగ లాప్ప + సొంపు గులుక
మంద మందముగఁ బదారవిందములను, పొందుగాఁ బెట్టు చందంబు+పొందవలయు.

కవి—మన కీ వాదమేల ? శతాధిక గ్రంథకర్తలగు శృంగారశేఖరుల వా రున్నారు
కారా ? వారి యభిప్రాయముఁ దీసికొందము.

శృంగార—వినుఁడు.

శుద్ధాంధ్ర నిరోధ్య కందము.

చల్లగఁ జను టొక తటిలోఁ, జల్లునఁ దగు తొరి కలిగి మెఁ + సఁగుటయు నొకచో
నల్లిక జిగి యొక్కొకచో, నల్లిన యెడఁ గయిత యెంతో + యలగుచునుండఁ. 141
వసం—కవిగారూ ! “మీరును మీరు మీరు మఱి మీరును మీరును మీరు మీరులుకొ”

అను సమస్యను బూర్తి చేయుఁడు.

కవి—(అలోచించి) వినుఁడు.

ఉ. వారక మాతృభూమియెడ + వర్తిలు భక్తిని జేసి గాఢసం

చారము చేసి చేసి జన + సంఘము లెల్ల స్వదేశనస్త్రి సం

ధారణ నూన బోధలను + తప్పకఁ జేయుఁడు ధీరచిత్తులై

మీరును మీరు మీరు మఱి + మీరును మీరును మీరు మీరులుకొ. 142

మంగ—అబ్బో ! కవిగారు స్వదేశ కాఁబోలును.

కవి—లోకములో నిట్టియూహ లిప్పుడు వ్యాపించి యున్నవి కావునఁ గాలానుగుణ ముగఁ జెప్పితిని.

వసం—చున కవిగారి కవిత్వమునందు సరసత తక్కువగాఁ గానించుచున్నది. అది వేశ్యతోఁ జీట్లాడినంతనఁ గలుగుదు. “సుకుమార వారవనితా జనతా ఘనతాప వార సంకత మధురాధరాధా సుధారస ధాగలు” గోల్పినఁ గాని కలుగదు. (చెవి యొగ్గి యాలకించి) వీధిలో నేదో డప్పు చప్పుడు వినఁబడి చున్నది.

(అందఱు నాలించి) వీదో యాస్తేని గూర్చిన దండోరా వలె నున్నది.

(అని చెవి యొగ్గి విందురు. ఈవల డప్పువాఁడు ప్రవేశించి డప్పుకొట్టి) మానా, రానా, మూనా, పానా, లానాపల్లని యప్పు శబ్దగారి కీయ వలసిన బాకీ యిసఁజాలో చుంగార శేఖరుఁడుగారి యిల్లు కోస్తోరు ఏలంపాడతాగంట. రేపు మూడు గంటల యేళ పాడివోరు రావలసిందోహాయి. (అని కేక చేయుచు, పోవుచున్నాఁడు.)

వసం—ఏమి ! మన శృంగార శేఖరుఁడుగారి యిట్లే ! పాపము !

శృంగ—ఊహాఁజణిజుఁడు తొందరపడినాడా ? ఇప్పుడు చేతిలో డబ్బులేదే ?
(అని యాలోచించుచున్నాఁడు.)

కవి—(మంగతాయిని జూచి) ఇట్టి సమయములో నీ వేమియు మాట్లాడవేమి ?

మంగ—తల్లి చాలుదానను. నీ వేమి చెప్పను ? నేనును నానివయమై యాలో చించుచున్నాను. మా యమ్మ రాక్షసి.

కవి—నీ నిప్పుడు చేయవలసినది గృహము వేలము కాకుండ నాఁపుట. నీ భాగ్యమున కంతకును నీతఁడే కారణము. అయినను నీ ఋణమున నీతఁ డెన్నఁడును నుండు

వాడు కాదు.

మంగ—(తనలో) ఇట్లు భగ్గిష్టమైతే చారి కేమిచ్చినను నుగల రాగు. అంత్యభిష్టము
కంటె నాది నిష్టమేమేలు (ప్రకాశముగా, అవును. మీరు చెప్పిన దంతయు
నిజమే. కాని నే నేమి చేయవలెనో నా డివల మీ కంటెను గొడవయ్యెను
మనె యున్నది. (అని కండ్ల నీరు పెట్టుకొనుచున్నది.)

వసం—బహుకాలును నుండి మా త్రి యున్న రానవు నీ మనసులో నిట్టిపట్టున నాందో
శనము పుట్టుట నింకా కాదు.

కవి—నీ. భనము నీగొట్టులోఁ దనకుగా మితిమించి

మంగ—(కండ్లు తుడుచు కొనుచు) తాళంబు గలదుగా ఁ తల్లిచేత

కవి—మాన్యంబు లెన్నియో ఁ మగువ నీ కుండుఁగా

మంగ—యడవఁగా నియ్యచి ఁ యవ్వ పేగ

కవి—కలవు మేడ లవెన్నో ఁ కామునీ నీకును

మంగ—నవి యప్ప వేరను ఁ నమరియ్యుదు

కవి—వచ్చెఁగా నేఁ డెంతో ఁ ఘోర్ముగాఁగను రొక్క

మంగ—మది నవదంపకు ఁ లనియ కాదె

శృంగా—అ. వె. గణిక మానసుమ్మి ఁ గడియించు రొక్కమ్మ

పుచ్చుకొనఁగ నెంచు ఁ పురుష పశువు

కాని కూర్చు కుడిచి ఁ కమఁగ్రొవ్వు సందిని

నినెను హియకంటె ఁ దీనుఁ డకట.

143

మంగ తాయీ, తెలిసిచోతా తెలియకయో కవిగా రాడినమాటలకు నీవు కంటఁ దడి
పెట్టుకొనుట యింకను ? నీకడనుండి యొక కాపైన నేను దీసికొనను. నీవు
దుఃఖింప నవసరము లేదు.

కవి—నే నీమెరు మీకొత్తయేమి పని కర్చుపెట్టు మనలేదు, ఇప్పటి కవసరమైన
దప్పిగ్గునివాను.

శృంగా—అదియు నధిక ప్రసంగమే.

[తొలగి]

నంజరి. భూజగబులకు బచ్చ ఁ పుట్టుబు లిచ్చి

మల్లలకును దెల్ల ఁ వల్లు లొసంగి

మానంబు కాపాడు ఁ మాధవుం డేగ

‘ఓ’ యని పలుకకే ఁ ఓకిలా యింక.

144

కవి—(తెరలో) ఓహో, చనువగుచున మిన్నోద. దల్లి తాయికి బుద్ధి చెప్పమన్నది.

గీర్వాసున మిషమీద నేను చెప్పడలచినది చెప్పెదను.

మంజరి. ఎండు చిరుగు లెల్ల + నింపు మీఱంగ

గూడీవు కట్టంగ + గూర్చెడు నట్టి

కీ రినుంతుండగు + గీర్వాసుండు వచ్చె

‘కాపు’ మం చారుమా + కాకమా నీవు.

145

మంగ—(తనలో) ఇతడు నన్ను రసిక శేఖరుని నుద్దేశించి పలుకుచున్నాడు కాంగోరు.

[తెరలో] మంజరి. మలయానిలం బను + మఱవీవన నిడి

విసరించి జీవుల + వివిధ మాగ్గముల

నానంద పఱచెడు + నామని యేగ

‘కో’ యని పాడకే + కోయిలా యింక.

146

కవి—మంజరి. ప్రకృతి యనెనునట్టి + పణ్యభామినికి

సలితకర్ణపు + మృబులు గాంగ

జారు శరీరముల్ + చాలంగా గూర్చి

కై నేయు గీర్వాసుండు + కడువడి వచ్చె

‘కా’యని కూయుమా + కాకమా నీవు.

147

[తెరలో] మంజరి. ఇంత మేతను గూర్చు + నిగు రెండిపోయె

ఫలము కానంగ రాదు + పట్టి మాడంగ

చూతంబు పడెనాడి + చూడు మనస్యంబు

‘కో’ యని కూయకే + కోకిలా యింక.

148

(మంగతాయి) యొక పురుగుమీద బ్రాహ్మ మేను సవరించుకొనుచుండ నొక కాగి తము జాతీ యీవలఁ బడును.)

కవి—(అది గని మెల్లంగ తాయికిఁ దెలియకుండ దానిని దీసికొని చదివి చూచుకొని శృంగారశేఖరుని గని పైకి మెల్లంగ) మిత్రమా ! నిన్ను వెడలఁగొట్టుమని నీ ప్రియశిష్యుఁడును నిదే యుత్తరము వ్రాసివారు.

శృంగా—ఏది చదువుము.

మంగ—(అది విని తొకజేబు తడివి చూచుకొని అదరిపడి పైకి) అది నా రహస్య లేఖ. మీరు చూచుటయుఁ జదువుటయు ధర్మము కాదు. నాది నా కిచ్చివేయుండు. (అని కేయి చూచుచున్నది.)

శృంగ—నీ రహస్యతేజులు జగత్తుకు మో కథికారము కలదు చదువ నిమ్ము. (అని నేయి తోసి వేయచున్నాడు.)

మరిగ—(తనలో) పోనిమ్ము. ఆలేఖ మీరు చూచుటయే మంచిది. ఈ ముసలిరసికుని నా నోటితో నే జూమ్మనుటకంటె నాలేఖ నుండి యది యాతడు గ్రహించుట మంచిది. (అని చూచిన చేయి తీసివేసికొనింది.)

కవి—చదివెద వినుము (అని చదువుచున్నాడు.)

శ్రీరస్తు సాధాగ్యతతి యగు నా యనుంగు మంగను దీర్ఘాయురారోవైశ్యశ్యశ్రాఫి వృద్ధిగ బహుశతసహస్ర వివిధమనఃకృతమంబన పూర్వకముగా దీవించి వాయు కామలేఖార్థములు.

నా బహిష్కారము,

మన మిద్దఱమును నొకరి నొకరు చూచుకొనిన ముహూర్త విశేష మెట్టిదో కాని మన యేర్పాదము కీర్తికరమును నానందదాయకమును నై శోభించుచున్నది. పీఠా, నిన్నొక నిమిష మయిన నెడబాసి యుండుటకు నా మనస్సుంగీకరించుట లేదు. ఇట్లుండ నో హృదయనవనీతావహరిణీ, పాదుదైర మొక చిన్ని యెడబాటును గలిగించినాడు. నే నింటికే జనుసరికి, కాళీఘట్టమునుండి యత్యవసరముగ నచటికి వెంటనే రావలెనను తంత్రీవార్త వచ్చినది. నే నీసాయంకాలపు పొగబండిపై కాళీఘట్టమునకు విధి లేక చనుచున్నాను. నా మనశ్శృంఛరికక్షిదారామహా, నా యీ యపచారమును సహించుము. నా మనోహరిణీ, నా బొంది యెచటి కేగినను నా హృదయేందిందిరము మాత్రము నీ వదనారవిందము నుండే వాగ్లి యుండును. ప్రేయసీ, నేను కొలది దినములలోనే తిరిగి వచ్చెదను. నేను వచ్చునప్పుడు నీ దేహ గోహములకుఁ దగు నవూర్వాలంకారములఁ దీసికొని వచ్చెదను. నా ముద్దలగుమ్మ, నే నింతయు నీ యెడబాటొల్లనివాడ నగుటచే నేను వచ్చిన తరువాత నీ యనికి నా యింటిలోనికి మార్పఁ దలంచితిని. నా చక్కెరబొమ్మ, నా లక్ష్మీయు, నా యగ్ధాంగలక్ష్మీయు నీ వేడుక చెలికత్తెలై యుండఁ జూడవలెనను కోరిక యమితముగఁ గలదు. పాణిసాయికా, ఈలోపల నా ముసలిగురువుగారి కుద్వాసనము చెప్పుము. నా హృత్పద్మచక్రవాకీ, ఆ ముదుసలి యాతంక నీ వదనినఁగాని మన మవిచ్చిన్నముఖ మనుభవింపఁ జాలము. నామద్దు, నామద్దు. నామద్దు. నామద్దు.

ఇట్లు,

నిమ్మశంకప్రేమోస్పర్శుఁడు,

రసికశేఖరుఁడు,

వసంత—(అశ్చ్యుతతో) ఏమి వింత! ఏమి వింత! ఎంత వివేకి! ఎంత మోహంధ
కారమున బడిపోయినాడు! వేశ్యల మోహశక్తి మత్తయ్యగారు కదా.

కవి—శృంగారశేఖరులారా, మీ కుద్వాసము చెప్పుచున బోధ కన్న తావులనుండియు
వచ్చుచున్నది. మన మింటికిఁ బోయి కర్తవ్య మాలోచించుకొందము. అట్టి పోవు
చుండ నాటలతోఁ గాలయాపన మొనర్చుట ధర్మముకాదు. శృంగారప్రియులై
యితర కార్యాలనులగువారు గృహవారపుతోందర గలిగినదాని నివారించుకొనుటకు
యత్నింపక యెట్లో నిట్టి క్రిడలతో ననన్యమాధానము చేసికొన యత్నింతురు.
అది మఱిత్ర ముష్టనకుఁ గాఁబడు. ఇచ్చటి నుండి లేచి రండు. మీ బుద్ధి నంతను
గృహవ్యవహారముగాఁ జెనెఱుగించి చిక్కులనుండి తేలుడు. అప్పుడు మనస్సు
నకు నిక్కమగు శాంతి గలుగును.

శృంగార—(తనలో) ఇంటికిఁ బోక తప్పునా? (వైకి) నేనును నట్లే తలంచుచున్నాను.
ఈ వ్యసనప్రియత్వమును వదిలి గృహవ్యవహారిప్రియుడ నయ్యెదను. పోవుదము
రమ్ము. (అని వసంతకునివైపు చూచుచు లేచుచున్నాడు.)

వసంత—నేనును వచ్చుచున్నాను. (అని లేచును.)

(మరియు లేచుచున్నారు.)

(శృంగార శేఖరుల తన కవిగారలీవలకు రాఁగా తెర పడును.)

అంతః.

మగునామన రంగము.

రా జ వీ థి.

[వసంతక, శృంగారశేఖరకవిగారుల వీధి నడచుచు]

కవి—మిత్రమా, శృంగారశేఖరులారా! ఆపులెవరో యవాత్తులెవరో తెలిసికొనుటకు
దగిన సమయము జీవయాత్రీలో నడుచు సంప్రాప్త మగుచుండను. అటు పిమ్మట
వైన నాప్తానాప్త వేకము గలిగి మనలకొనుట యవచితము.

శృంగార—“బుద్ధిక రామసారిణి”

వసంత—మెట్ట వేదాంతములు వలదు.

శృంగార—మనము మంగళతాయితోఁ గలిసి చీట్లాడుచుండఁగా నొక దివ్యబోధ వచ్చి
నాచెవిలోఁ బడినది. అప్పటినుండియు నేను దప్పు చేయుచుండినట్లును, నయ్యది
తత్క్షణమే మానుకొన వలసియున్నట్లును నా మనస్సునకుఁ దోచినది. కాన
వేశ్యాంగసాసాంగత్వము సాధ్యమైనంత త్వరలో మానుకొనఁ బయత్నము

చేయుట కుద్యమించెదను. ఇదిగో, మా యింటికిదేను వచ్చినాము. వసంతకా !
తలుపు దీయుచుము.

వసం—అమ్మా ! సుశీలా ! తలుపు దీయుము.

సుశీల—(లోపలినుండి న్నగులస్వరముతో) ఎవరు వారు ?

వసం—నేను వసంతకుండను. నీ భర్తగారు వచ్చియున్నారు, తలుపు దీయుము.

సుశీల—ఇదిగో, తీయుచున్నాను.

[తెర యెత్తబడును.]

—

వసు నేడవ రంగము.

ప్రేక్షకులము: శృంగారశేఖరుని చావడి.

కవి—(గృహమును ప్రేక్షింపఁజూచి)

ఉ. తిన్నెల చిన్నెలం గనఁగఁ ♦ దేజము మీఁజగ జీవనార్థ సం
పన్న నదీప్రవాహములు ♦ పాతెను నిచ్చట నంచు నెన్నవై
క్రిన్న నండువేసవిని ♦ గాతెను నేటిని బోలి నూతిగా
నున్నది యీ గృహంబు చిథ్ ♦ వోన్నతి నొందిన బాడలొప్పఁగా. 149

(సుశీల లోపకఁ బని యుగవస్త్రమును చెంబులతో నీళ్ళను దెచ్చి వాకిటఁ బెట్టి
వసంతకునిఁ గవిని కాళ్ళు కడుగుకొనుఁడని భర్త పాదములఁ దా స్వయముగఁ
వడిగి వైఁట చెంగుతో బాదము లొస్తుచున్నది.)

శృంగా—(తనలో) అబ్బా ! ఎంతభక్తిని జూపుచున్నది.

కవి—(సుశీలం గని)

సీ. పరిమళ మచ్చిన ♦ బంగారు పుత్రిక, శ్యామాంకరహిత మా ♦ శంద్రిరేఖ
వాడక యుండెడి ♦ ప్రానియల పుష్పంబు, తగును పగల్పిని ♦ తారకంబు
చంచలత్వము లేక ♦ మించుచుండెను మించు, నాకులసాటును ♦ నందనిలత
బడభావ మంతయుఁ ♦ బడయుని ఘనమణి, నివురుఁ గప్పని యగ్ని ♦ నిరుపమశిఖ
గి. ధారణివ్యాప్త వరకర్తి ♦ ధర్మమూర్తి, పూత నిర్మల సుచరిత్ర ♦ పుణ్యగాత్ర
వినులచుడిగణ గుణధుర్య ♦ వినుతచర్య, శూర్య శృంగార శేఖరాఽహ్వయునిభార్య.
అహహా ! యీ కులసతి యెంత సౌందర్యము కలిగియున్నది. ఇట్టి భార్యల విడచి
పడవుఁ బడఁతుల నలలఁ దగులుకొనువారు మూఁడు గదా !

ఉ. పూత మెఱుంగు వెట్టి కను + మోసము చేయును వేశ్యరూపం
 బాత పవిత్రశోభఁ గుల + చంపకగంధి వెఱుంగు నైననుక
 పితవేకు లీ విషయ + భేద మెఱుంగఁగలేక సాధువృ
 త్పూతనిబాంగనామణులఁ + బొందక కూడుడు రెడ్డిలంజలక.

151

ఒకవేళ మంగళాయయు సహజ సౌందర్యయైనను,

సీ. పణ్యభామ కనులు + పంకజాతమ్ము లీ, సతికనుల్ శ్రీదేవి + సదనములగు
 తొడరు వేశ్య ముఖము + దోహకరసఖ మీ, కాఁతముఖము సుధా + కర సఖంబు
 మఱి వేశ్య కురులెన్న + మధుసాలి తుల్య మీ, యతివ నునువరుల్ ఘనాళి సఖులు
 పడపుఁబడఁతి పల్కు + పరభృతాలాప మీ, నాతిది కలకంఠ + నాద మరయ
 గీ. పద విభేదంబుచేతను + వస్తు వొకఁడె, ఘనత లోపల భేదంబుఁ + గాంచుచుండుఁ
 దరచి చూచిన యుధయల + తారతమ్య, మెంతో కాన్పించు దానికిఁ + నీమె కెలను.
 వసం—కవిగారూ, మీరును మంగళాయ మాయలోఁ బడినారు. ఆమె సహజసౌం
 దర్యవతి గాదు. ఆమెది యంబరకాంతి. దర్శనీయరూపమే లేదు. నుహమాయ.

అ. వె. తఱుకు తెఱుకు రాశ్వఁదగఁ దాలించి యనర్హ, రత్న రాశిఁ ద్రోసిఁరాజును గతి
 ధర్మ కాస్త్రములను + దవ్వలఁ బడవైచి, హాస్య పుస్తకాలి + నరసిన్లు
 పూత గాంగ జలముఁ + బోనాడి కుల్యలోఁ, గడఁకమీఱ మున్న + లిడిన యట్లు
 వాంఛ నుల్లిపాయ + వంటకంబులఁ గొని, రుచిర పాయసంబు + రోసిన్లు
 పూత దేశవస్త్ర + బాతమ్ము విడనాడి, తనువిదేశిపటముఁ + దాల్చిన్లు
 ఆత్మ నాగరకత + నంతయు విడనాడి, పరుల నాగరకతఁ + బడసిన్లు
 ధర్మపత్ని విడిచి + ధన్యోస్థి యనుచును, వారనారి జేరు + వసుధ జనుఁడు. 151
 ముఠీల—(విసనకట్టతో విసరుచు) నాధా! డేమమా? నేఁటి కీవీనురాలిపై దయ
 వచ్చినదా?

శృంగా—ఓసీ, నేనిప్పుడు పెద్దచిట్కన నున్నాను. ఆ యాపత్సముద్రముఁ దాఱిన
 గాని నా కేమియుఁ దోచదు.

ముఠీల—(ఆతురతతో) నాధా, అది యేమి?

శృంగా—మన యిల్లు న్యాయస్థానమువారిచే ఘోషణపూర్వకక్రియము గావింపఁ
 బడుచున్నది. అది పరులపాలయిన నాపరువంతయుఁ బోవును.

ముఠీల—ఏమి నెలపు? ఇప్పుడు నేను చేయవలసిన దేమి?

శృంగా—ఏమియు లేదు. (తనలో) ఇది వైవారున్నారు కదా యని నానై విశేష
 ప్రేమఁ జూపుచున్నది. నేనును జేమియున్నట్లు నటించి నగలు లాగదను. (పైకి)

నీనగలఁ జాలవఱ కిదివఱకే పుచ్చుకొని యున్నాను. మిగిలినవన్నియుఁ బుస్తెలతోఁ గూడ నీయవలెను. పాపము నేను నీ కన్యాయ మొనర్చుచున్నాను. (అని చింతించుచున్నాఁడు.)

సుశీల—నాధా ! నా కన్యాయము జరుగుచున్నదని విచారించ వలదు. మీ కవసరము వచ్చినప్పుడు నా సొమ్ముల మీ కిచ్చుట ధర్మమే కాని, యన్యాయము కాదు మనః పూర్వకముగా నిచ్చెదఁ దీసికొనుఁడు. సందేహ మిసుమంతయు వలదు.

శృంగా—అలంకారములు చేయించుటకు మారుగ నున్నవన్నియుఁ దీసికొన వచ్చెఁగదా యని విచారించుచున్నాను.

సుశీల—స్త్రీకి నిజమగు నలంకారము పాతివ్రత్యము. అది యనుకూలముగా నుండిన నీ యలంకారములతోఁ బనిలేదు. అన్నియు నిప్పుడే యిచ్చెదఁ దీసికొనుఁడు. (లోనికి జని పసపుకొమ్మ మెడలోఁ గట్టుకొని పుస్తెలసహితముగా నగ లన్నియు నొమునఁ జేతునగవు మెఱయ నెదుటఁ బెట్టుచున్నది.)

కవి—చ. అనఘపథానువర్తనమె ♦ యంఘ్రిపరిష్క్రియ, ధర్మరాశిదౌ
పనికియొక్కర్ణభూషణము ♦ విశ్రుతవిద్యయే యాస్వయందనం
బనుపను దానసత్కృతులె ♦ హస్తవిభూషలు, దైవకీర్తనల్
గన గళమందునొనగలు ♦ కాంతల కిట్టివె మంచిసొమ్ములౌ.

శృంగా—

౧. పెద్ద లిచ్చిన ధనమును ♦ వీటల బుచ్చి, సారిది మాన్యంబు లెల్లను ♦ నున్న చుట్టి
కడకు నాలి స్త్రీ ధనమెల్లఁదడవుచుంటి, గలఁడె నాయట్టివ్యర్థుడేఁ కాశ్యపినిక.

ప్రేయసీ ! ఈ వ్యర్థుఁడు నీ కెంతయు మనస్తాపంబుఁ గలిగించుచున్నాఁడు. (అని దుఃఖించుటను నటించుచున్నాఁడు.)

సుశీల—నాధా ! ఇటు తలఁపవలదు. ఎట్టివారికైన నిట్టి యకస్థ లాకప్పుడు తటస్థ మగును గదా.

సీ. భర్తమూలముగాను ♦ భాగ్యంబు పోఁ జంద్రీ, మతి దుఃఖమందెనే ♦ మదినిన్నెనఁ
పతిమూలమునను సం ♦ పదలెల్లఁ బోవంగ, దమయంతి యెద నింతఃతలఁకినదియె ?
ధవుమూలమున సర్వ ♦ ధనభాగ్యములు పోవ, వీరామహాదేవి ♦ చింత గణెనె ?
నాథుఁడు రాజ్య మన్యాయంబుగా నోడ, దౌఢి మనలెనే ♦ ధైర్య మెడలి ?

గీ. అట్టి సతులకుఁ గల్గిన ♦ యార్తిలోన, నింతయైనను గలిగెనే ♦ యిపుడు నాకు
నడవి నిడుమలలోఁగూడఁ ♦ బడరె వారు, వారి నాథులు వ్యర్థులే ♦ పాణినాథ.

ఆ. వె. ఆరి నోడె నొక్కఁ ♦ డమ్మెను నొక్కఁడు

కోలుపోయి యొకఁడు ♦ కుండఁ బోచ్చె

కట్టుబట్టి కొంత ♦ ఖండించి చాలె నొ

క్కఁడు వారిచర్య ♦ కలదె మీకు ?

186

వసం—ఆహా ! ఈ పుణ్యభూమియందలి పతివ్రతాధగ్న మెంతవల్ల నీయుముగా నున్నది. మిత్రీమా,

ఆ. వె. నీరు నీరి సవర్య ♦ నెనరును బొందిన, వాఁసారి నిన్ను ♦ బార నడిచె

కష్టకాలనందు; ♦ కడగఁడ నెవ్వతె, నందఁజేసి తట్టి ♦ యాలె పోచె. 157

కవి—ఆహా ! ఈదేశ స్త్రీల పాతివ్రత్య మెంత స్తననీయుముగా నున్నది.

నీ. మాననీయామేయ ♦ మహిమాఘ్య వరధక్తి, వినుతపాతివ్రత్య ♦ విమలశక్తి

వల్లనీయానంత ♦ వరగుణమణియుక్తి, వినుతపాతివ్రత్య ♦ విమలశక్తి

పూజనీయాఖిల ♦ పూతధర్మాసక్తి, వినుతపాతివ్రత్య ♦ విమలశక్తి

స్తవనీయ కమనీయ ♦ సత్యవర్తనరక్తి, వినుతపాతివ్రత్య ♦ విమలశక్తి

గీ. రుచులు లేనట్టి యింటను ♦ రుచిర భుక్తి, గవ నసార సంసారిము ♦ న నను రక్తి

జీవయాత్రీకుఁ నిమ్మలఁ ♦ కెలఁగు ముక్తి, పరఁగఁ జేయు పతివ్రతా ♦ భవ్యశక్తి.

ఎన్నఁడైన నీ పుణ్యభూమిని గాపాడవలెననిన నీపుణ్యశక్తియే కాపాడవలెను. సునియ
మేల ? కాపాడి తీరును.

వసం, కవి—మీయమిత్రీమా శృంగారశేఖరా ! ఇంట నట్టి మహాసాధ్వియుఁ బరమ
భక్తురాలును సర్వ లక్షణ లక్ష్మీతయు నగుభార్యను గుండఁజేసి సత్యసౌందర్య
విహీనయు కృత్రిమపేమాన్వితయు నగు హేయవేశ్యతో నీవు కాలము పుచ్చుట
కడు శోచనీయుముగా నున్నది. లోతు లందులకు నిన్ను చాల నిందించుచున్నారు.
ఇప్పుడైన నా పాదులంజెను విడవాడి నీ కులకాంతను గుఱోప పెట్టుము. అది
నీకు సర్వవిధముల శ్రేయస్కర మగును.

శృంగ—(తనలో) కుటకటా ! నా భార్య యితరు లున్నప్పుడు చూపు కపటభక్తి
విశ్వాసముల నమ్మి యట్టి మిత్రులెల్లరును నన్ను నిందించుచున్నారు. నా భార్య
వేయు సాధువేషము నాకుఁ బాల హానిని కలిగించుచున్నది. ఈ నగ లిచ్చినందులకై
ముందు నన్నుఁ గోసికొని తినును. దీని వలన నా కపయత స్సవంతముగా గలుగవై
యున్నది. దీనిని వదల్చుకొనినం గాని నాకు చాల కీడు మూడఁగలదు. (తల వై
కెత్తి యాలోచించి) దీనికి రహస్యముగ విషము నిచ్చి స్వర్గమునకుఁ బంపి వైచెదను.
నన్నాశ్రయించియున్న స్త్రీలనేకలు గలరు. వారి ద్వారముగా నా భోజనాది

కము గడచిపోవును. అప్పుడు గాని నాకు నిజమైన ముఖ ముండనేరదు. జీవదయాపనుని కృపచే లోకములో నాకు విశేషభాగ్యుతి కలిగియున్నది. అందుచే నన్ను భార్యను జంపినవానిగ నెవ్వరును దలంపరు. నా భార్య హతాన్మరణము నొందెననుకొంగురు. భృగువు మున్నగుబుుషలే భార్యలను జంపిరి. కాన నవసరమును బట్టి యట్లు చేయవచ్చును. నేడో రేపో యట్లు చేసెదను. నా మృదయము వీరికి దెలియకుండుటకై వీరికడ నిప్పుడు వేశ్యయందొడ్డిముపొయినట్లును భార్యయందలి ప్రేమ హెచ్చినట్లును ముచ్చటించెద. (వైకి) వసంతక కవులారా! నా మనస్సిప్పుడు పరిపక్వ మగుచున్నది. వేశ్యలలోలక యతిగర్హ్య మను నిశ్చలభావము స్వానుభవముచే గలుగుచున్నది. కుటుంబమునందు గౌరవాతిశయము గలుగుచున్నది. నా భార్య యిచ్చిన యీ నగల నమ్మి సొమ్ముచేసి, న్యాయస్థానమునఁ బోసి వారి యాతంకము తప్పించుకొనెదను.

[తెరలో] అయ్యా, ఎవరండో మి లోపల.

శృంగ—(అలిచి) వసంతకా, ఎవరో తలుపుకడఁ బిలుచుచున్నారు. సంగతి యేమో తెలిసికొని రమ్మ.

వసంత—(లేచి వెళ్ళి ఒక యమ్మకాగితమును బట్టుకొని, మరలివచ్చి) నేడు పురాయుర్వేదవైద్యశాలలో నారోగ్యవారోపన్యాసములు కావింపఁబడునట. అందునకు మిమ్మును మీ మిత్రబృందముతో రమ్మని వైద్యకళామణిగా రాహ్వోపశ్రీక సంపియున్నా రిదిగో. (అని శృంగారశేఖరుని చేతి కందిచ్చుచున్నాఁడు.)

శృంగ—(చదివి చూచుకొని) మిత్రులారా, మన మచటికి ముఖ్యముగాఁ బోఁదగినది, మీరును వచ్చెదరా ?

వసంత—తప్పక వచ్చెదము. వేశ్యలకుప్రవేశము చేయువారికి వైద్యాలయ ప్రవేశ మనివార్యమే

కవి—అవును. రెండింటికి సంబంధమున్నది.

గీ. మత్తు మందిడి నేహంబు + మరువఁజేయు, వంగముల ఖండనము చేయు+నద్భుతముగ పిసిగి చీము రక్తముఁ గూడఁబిండు వేశ్య, వాటమును వైద్యశాలయు; +ఫలము వేలు.

శృంగ—అచట వైద్యకళామణి యాయుర్వేదాచార్యపరీక్ష నిచ్చియున్నాఁడు. హూణవైద్యము కూడఁ బొగుగఁ నెఱుఁగును.

వసంత—అవును. ఆ వైద్యశాల ప్రవేశి చాల హెచ్చుగనే యున్నది. ఎందును గూర్చి నేటి సభ ?

శృంగా—వేడు భోగభామినులు, సుఖభోగములు అను విషయముం గూర్చి యుపన్యసింపఁబడును. మనము వెళ్ళితిగవలెను.

కవి, వసం—మంచిది. (అని అందఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

—

ఈ నాగవినిన రంగము.

—

రాజవీధి.

[కవి కసంతక శృంగారశేఖరుల ప్రవేశము.]

వసం—మిత్రమా, అదిగో, చకోరాక్షి ప్రియుడగు రంగారా విటు వచ్చుచున్నాఁడు.

భార్య గజన్వల యయినది కార్యము చేసికొననని పట్టుపట్టినాఁడు.

శృంగా—తుదకు కార్యము చేసికొన లేదా ?

వసం—వెద్దలందఱు గట్టి పట్టు పట్టుగా నంగీకరించినాఁడు. నిన్నటి రాత్రి గర్భాధాన మహోత్సవము జరిగినది.

[రంగారావు ప్రవేశము]

శృంగా—నూత్న గర్భాధానపుఁ బెండ్లికొడుకా ! ఏశేషములు. మా మనమరా లను కూలురాలుగ వర్తించెనా ?

రంగా—తాతగారూ, మీతోఁ గనుక నా హృదయము వెల్లడించుచున్నాను. ఏమి యనుకూలము. ప్రాప్తిలగు వేశ్యలతోడి సంబంధము గలరసికులకు నింట నాన్వయ గోడలలోఁ గూర్చుండు ముగ్ధభార్యవలన నానందము గలుగునా ?

శృంగా—అదేమి యట్లనుచున్నావు ?

రంగా—ఏమియును లేదు. సరసములా, సల్లాపములా ? ముద్దులా, ముచ్చటలా ? గర్భాధానపుఁ బెండ్లికూతునకు సిగ్గుట. తలవంచుకొని తలుపుమూల నొదిగి నిలువఁ బడినది. ప్రాప్తితోటలు లేవు. కలికిమాపులు లేవు. వేశ్యలతోడి ప్రాప్తియిందునా ?

శృంగా—ఓహూ, పొసడినావు ముగ్ధ యగు కులకాంతతోడి సాతు గనికులగు

గీ. లోని స్నేహ సద్భావముల్ • లోల మగుచు

గ్రామినుండియు వానిఁ బ్ర • కాశ పఱచు

కళ నవోఽయా గరిత మా • గ్ధ్యంబుఁ జూపు

వర కవి రచిత పాద్రంభ • కవితఁ బోలె.

గీ. వైకి నలుగుల సౌ రెంతో • పరిష్కరి, లోన సద్భావ మింతయు • గానరాదు
కుటిలవేశ్యాంశల యందు • గుకవరచిత్త భావ మిహితచిత్తి కావ్యమున బోలె.
అది యట్లండనియ్య కృత్రిమమోహము • సూపు వేశ్యలతోడి సాంగత్య మెక్కడ ?
సహజప్రేమము గల కలనతీసాంగత్య మెక్కడ. సహజప్రేమ క్రిమకృమాభి
వృద్ధి నొంది సత్సంగముల నిచ్చును.

గీ. మొదటి సహజప్రేమమ్మలో • మొగ్గ, పిదప
మొగ్గ, యాపైన మనుమంబు • పూప కాయ
ఫలము పిచ్చుట వై వృద్ధి • బడయు మనుసర;
జేత నల నీ వోద్యములో • చెలగఁ గలవె ?

161

కృత్రిమమోహము గుప్పనఁ నాటి మాకుల మంటవలె నొకసారి వెలిగి మాయమగును.
ననఁ—(తనలో) మా శృంగారశేఖరునకు పోషణకేసాండిత్యము మోచ్చు. (వైకి)
అ. వె అది మోదమిడుదు • నావల బాధించు, బినుము గోమటువలె • జెనఁటివేశ్య
అది నొప్పునన్న • నావల ముఖకెట్టు, విద్య నేర్చుటవలె • బెండ్ల మెప్పుడు. 162
రంగా—చోరాక్షికి నామడఁగల ప్రేమాతిశయము మీ రెఱుంగరు. నేఁ డామె
నాకు న్నానిన యీ సుదనలేఖం గనఁడు, ఆమె నిష్కళంకహృదయము మీకు
బోధపడఁగలదు.

శృంగా—ఏదీ చదువును.

రంగా—ప్రధానాశ్రమము చదువుదున్నాను. కనుఁగు. (అని యిట్లు చదువును.)

ప్రాణవల్లభా,

నిన్నటిరాత్రి మీ మదిలోత్పవ మిందిరానందనుని కృపచే జయప్రద
ముగా జరిగినదని తెలుఁచెదను. నా దేహ మిటు నున్న సుమనస్సంతయు నచ్చటనే
యున్నది. ప్రాణప్రీయా కాదు. కాదు. పూర్వప్రీయా, నా యక్కఱు రూప
లావణ్యాతిశయములచేతను సరసస్థూపోన్నతిచేతను, నమిత్రీడావినోదములచేతను,
మీ మానసమును జూఱఁగొనెనని భావించుచున్నాను. ఏమన నిష్పటివఱకు
పగ నానుగ్రహితులైన మీ దగ్ధనభాగ్య మీ కీనురాలి కబ్బలేను. ధూర్తా, నిన్నటిది
మీ సేవ నెమ్మదిగా నీకొనెను. గాని నాకు శివగాత్రీయైనది, కంట నిద్దుర
లేదు. భుజం భూమిని సెలవిచ్చి మఱియొకటి దిక్కు కాలేదు. మీ కులకాంతతోడి
పొత్తు మీ కెంతయానందమును గూర్చినను గూర్చుకాక. నామందు సవతిని గార
వించుటయే గాక తన్ను గౌరవించిన నే మానవతి సహింపఁగలిగి యుండునోమనమున
మాహించుకొనుఁడు. నే నీ తీరని విరహము సహింపలేకున్నాను.

గీ. కూర్చుండయి మారుచు డామునఁఘోరనిశిత, మమశరంబుల జేధింపఁ జొచ్చినాఁడు
నిలువఁజాలదు తను జొక్కఁ జిముసమైన నీశ! నీ వింక దరిశనఁ జియియకున్న.

అయ్యో, పొణము లింకను నిలుచు ననుకొనుచున్నాను. ఏమి నా మాటయు. పొణములు నిలుచునను నాశకూడ గలుగుటలేదు. అవి యిదివఱకే యూడియుండును గాని నా మానప్రాణహతులగు మిమ్ముల నొకసారి యీక్షించుటకై యింకను బొందిలో నూఁగులాడుచున్నవి. తుణమాత్రీదర్శన మట్టిన పొణము లూడిపోగలవు. అప్పుడు నా సవలతోడి సుఖము మీ కవిచ్చిన్నముగాఁ గొనసాగును. నే నిప్పుడు మిమ్ము నుడిమాన్యములఁ గోరుటలేదు. ధనధాన్యముల యాచించుటలేదు. పొణావసానసమయమునఁ గర్చులేని కటాక్షలేశ మొకటి కాంక్షించుచున్నాను. అది యొసంగి ముఖావసానము గలిగింపఁ గటాక్షింపుఁడు. పొణములు తమంత తా మూడిపోకున్న నిక నొక గంటలోపల మీ దర్శనభాగ్యము నందఁ జాలకుండునేని నేనే యే నూతిలోనో గోతిలోనో పడి దేహము చాలించెద. నే నీ యవమానము సహింపలేను. నమ్ముడు. నమ్ముడు. నమ్ముడు. నేను మృతినొందిన పిమ్మట,

ఉ. నా దగు మేనుచెప్పలయిఁ జన్మగుఖంబుల మీకు నిచ్చుతఁ
మీఁదగు గల్లు జన్మములఁ జిరత నా ప్రియు లౌట గల్గుతఁ
నా చగు నేన వి యుద నఁ జారతము నెల్లుగొందు గావుతఁ
మోద మెలర్చ నీశ్వరుఁడుఁ జొచ్చెడు గావుత మిమ్ము నెప్పుడుకొ.

ఇట్లు విన్నవించు,

పొణపీఠము. కాదు- కాదు-

ప్రస్తుతా ప్రియురాలు,

చక్షోరాక్షి.

ఇట్లు వ్రాసినది. పాపము వెట్టియుండ నా మూలమున నెచ్చటఁ జచ్చిపోవునో యని యచటికిఁ బోవుచున్నాను.

(శృంగారశేఖరుఁడు పకపక నవ్వును)

వసం—(వీపుమీదఁ జేయివైచి చఱచి) నీవు వెళ్ళునప్పటికే మృతినొందిన నేమి చేయుదువు?

రంగా—ఏమి చేయఁగలను? శవముపైఁ బడి యింత నేపేడును.

వసం—సహగమనము చేయవా?

రంగా—ఁదా- నీ వేళాళాశముల కేమి? నీకు నిక్కమైన ప్రేమ యన నేమో తెలియదు.

వసం—(నవ్వుచు) వెట్టివాఁడా నీకు నీ భార్యవై ప్రేమ హెచ్చకుండఁజేసి నిన్ను

స్వవశము చేసికొనుటకై వ్రాసిన మోసపులేలు యిది. ఇట్టి టక్కరివ్రాతలను నమ్మకుము. నీవు చచ్చినను నది చావదు. 'కావేరిగొట్టుము తేవే' యనును.

శృంగా—(రంగారావు నుద్దేశించి) ఓయీ, అనుకూలముగా సంసారము చేసికొనుము.

పొమ్ము. (రంగారావు నవ్వుచు పరువెడుచున్నాడు.)

వసం—(పశ్చిమ దిశనుజూచి)

గీ. ఘనపథంబున బనువార • లనవరతము, భయదజలరాశి బడిపోవు • పట్టిదియని

తెలుపఁ గట్టిన యెట్టరి • దీప మనఁగ, నరుణరవిబింబ చుడరు న • సాద్రీకడను.

కవి—

గీ. ఘనపథంబున వేల బోవు • కాలపురుషు, ధూమశకటంబు వెనుకను • వొడరునట్టి

యెట్టరివం బనంగను • నెసక మెసఁగు, నరుణరవిబింబ మల్లదె • యు సగిరిని. 164

శృంగా—

గీ. చండకరధాక్షిణి జూపించు • చండధాముఁ

డక్షమించెడు సమయంబు • లడరు కతన

స్వేచ్ఛ లొడఁగూర్చుచుండెడు • స్వీయరాజు,

వచ్చునని కువలయు మెంతో • వఱలఁ జొచ్చె.

165

వసం—ఉపన్యాసవేళ యగుచున్నది. త్వరఁగఁ బోవుదము. (వసంతక శృంగారశేఖరులను గవియును వైద్యకాల వైపునకుఁ బోవుచున్నారు.)

పందొమ్మిదవ రంగము.

వైద్యకాలా ప్రవర్ణనము.

[వసంతక శృంగారశేఖర కవిగారల ప్రవేశము.]

వసం—మిత్రీమా! ఇటు. ఇటు. వైద్యకాలకు వచ్చినాము. వైద్యాచార్యుఁ డెవరి

కొఱికో యెదురు చూచుచున్నట్లున్నది. సభ్యులు పలువురు వచ్చిరి. (పరికించి

చూచి) వేళ్ళలుకూడ కొందఱు వచ్చిరి. అదిగో తాయాయు నందుఁగలదు.

శృంగా—వేళ్ళలంగూర్చిన విషయము గాన వాంఛివచ్చిరి. లోనికిఁ బోవుదము రమ్ము.

(లోనికిఁ బని) మిత్రీవర్యులారా, వైద్యాచార్యా!

వైద్యాచార్యుడ —(మండికు చూచి) ఓహో! శృంగారశేఖరాదులా? మీ రాకకై

యెదురు చూచుచున్నాము. ఇక నభి ప్రార్థించెదమా?

శృంగార—మంచిది. అట్లే యగుగాక.

వైద్య—శృంగారశేఖరులారా ! మీరు సభాధ్యక్షతను వహింపుడు.

శృంగార—ఇది మీయట్టి వైద్యశిరోమణులు సభాధ్యక్షతను వహించి ఉపక్రమింప సంహారోపన్యాసములచే కొనసాగింపవలసిన తరుణము. కావున మీరే యట్లు గావించుడు.

సభవారు—శృంగారశేఖరులు చెప్పిన దానిని మేము బలపరచుచున్నాము.

వైద్య—సభవారి వెలపుప్రకారము చేసెదను. (అని అధ్యక్షుని ఆసనముకడకుఁ బోయి నిలచి) సభాస్థానలారా ! భోగభామిను లారోగ్యఫలకాభిరంబంబు వేరు పురువులై యున్నారు. వారి కవరియందును వలపుండగు. వారు వెల కూనుకొని సామ్యిచ్చువారికే దేహ మర్పింతురు. ఎట్టినీచుని నైనఁ గూడుదురు వివేకులైన వారు వేశ్యను గూడఁదగినది కాదు.

“శ్లో. కత్తుంబతి కులపురుషో । వేశ్యాధర పల్లవం మనోజ్ఞమపి

చార భట చోర చేటక విట నట నిష్ఠిత కరావం.”

అని లోకజ్ఞుడగు భర్తృహరి చెప్పియున్నాడు. ఆ భోగభామినులు చూపు మాయామోహమునకు లోనై యవివేకులై లోకులు ధనప్రాణములఁ బోఁగొట్టుకొని నశించుచుందురు.

శ్లో. వేశ్యానై సౌ మదన జ్వాలా రూపేందన వివర్ధితా

కామిభి ర్యత్రో హూయంతే యావనాని ధనానిచ.

అని భర్తృహరి చెప్పియున్నాడు. ఈ భోగభామినులఁ గూడుటచే దారుణము లైన సుఖవ్యాధులు కలిగి దేహమును జెడఁగొట్టి పిన్న వారల సంతకునంతకమున కంపును. సుఖము నిమిత్తముగాఁ గల రోగము లగుటచే వీనికి సుఖరోగములని పేరు వచ్చినది. ఈ సుఖరోగములు గ్రంధియని పూతిమేహ మని ఉపదంశ మని మూడువిధములు. వీనిలో మిక్కిలి ఘోరమయినది ఉపదంశము. దీనికే ఫరంగిరోగ మని పేరు. ఇది ఫరంగివారి దేశమునుండి వచ్చిన విత్తన మగుటచే దీని కీ పేరు వచ్చినది. ఈ రోగము పొచ్చినవలగు సుశ్రోతిము, వాగ్భటము మున్నగు వైద్య గ్రంథములయందుఁ జేర్కొనఁబడి యుండ లేదు. అప్పటి కీ రోగము మనదేశ మున లేదు. భాషప్రకారకారారులసాటి కిది యీ దేశమున వ్యాపించినది. ఇది సాంక్రామిక రోగము. దీనినిగూర్చి వారిట్లు వ్రాసిరి.

శ్లో. ఫిరంగి నోఽంగ సంస్కృత్ ఫిరంగిణ్యాః ప్రసంగతః

“వ్యాధిరాగః తో హ్యేష దోషానా మత్రో సంక్రియః.

ఈ రోగము సంభోగము వలననే కాక రోగుల స్పృశించుట వలన గూడఁ గలుగును. వేళ్ళాసంపర్కము విత్తభంగ మొనరించును. చిత్తశుద్ధి చెఱుచును. పాపపంకమునఁ ద్రోయును. ఇతర పాపము లొనర్చు వారు తామె చెడుదురు కాని యీ పాప మొనర్చు వారన్ననో తాము సుఖభోగముల పాలయి చెడుటయే కాక తమ సం తానముం గూడఁ జెఱుతురు. ప్రజలు భోగభామినుల యెడ విముఖులై లోక సౌ ఖ్యము లనుభవించుటకై దేవుఁడిచ్చిన యారోగ్యమును గాపాడుకొని గుఱింతురు గాక !

మ. మతమా పాడగు, శీలమా తొలఁగు, ధ + ర్మంబా చెడుకొ, బంధుస
మృతమా యుండదు, పాపమా పెరుగుఁ గ + ర్మంబాకడుకొ ష్టీణమా
హితమా శూన్యతఁ గాంచెడుకొ, సుగుణసా + హిత్యంబ మాయంబగుకొ
వృతమా పాడఱు, భాగ్యమా యణఁగిపోఁ + బణ్యాం నా సంకతికొ.

నేను వైద్యుఁడను గాని వక్తను గాను, కాన నాకుఁ దోచినది ముచ్చటించితిని. లోకా నుభవము గల వక్త లీవిషయమై చక్కఁగా ముచ్చటించురు గాక!

శృంగా—నా యూహల లోక హితార్థమై విన్నవించుచున్నాను. ఓజనులారా ! వినుఁడు!

ఉ. మానము పోవు, సంపదలు + మాయమగుకొ, గులమేగు, సౌఖ్యముల్
కానఁగరావు, పెక్కులగు + కష్టపరంపర లాక్రిమించు, స
న్యాసము పూజ్యమాను, నవ + మానము వాటిలు, రోగజాలముల్
పూని పయంబడుకొ గణిక + పొందును నందినవారి కిందరకొ. 167

కాబట్టి బాగుపడఁ గోరువారు నన్ను విని దుస్సంగ దూరులగుటకు సర్వవిధములఁ బాటుపడ వలెను.

(సభ్యులు ఒకరి నొకరు చూచుకొని నవ్వుకొనుచున్నారు.)

కవి—ఓజనులారా ! నేఁజెప్పిన దాలకింపుఁడు.

చ. కులము నశించు, భంగము ల + కుంతితమై వధియించు, వ్యాధిసం
కులమయి దేహమేదు, సుమ + కోమల శీలము మాసిపోవు, వ్యా
కులమయి బుద్ధి పాడగును, + గూలు గృహంబును, పణ్య భామినీ
కులమునఁ జేరి దాని నొగి + కూడిన మాత్రన పాప ఘెక్కుడొ. 168

పిగ్గ—యూ మై పీపుల్! హియర్ మి—నన్ను వినండి.

పద్యము.

వేళ్ళలందు కలుగు మోజు
 వేడ్క నేయ నా డిసీజు
 పొందు వలనఁ బుట్టు పుండు
 మందు నేయ మానకుండు
 దేహ మెల్ల నాను పుల్ల
 శేహ మెల్ల నాను గుల్ల
 కీర్తి యంత మాని పోవు
 నార్తి పోవు వచ్చు జావు
 ఏమి లాభ మనుచు నీవు
 భూమి గణిక పొందుతావు
 వలదు వలదు వలదు నూ
 దాని గూడ జనదు నూ.

169

వసం—నేను కూడ వాడుకను బట్టి కొన్ని పలుకులు పలికెదను. వాడుకను బట్టి
 యననేల యందురా, యీ ధర్మోపన్యాసములఁ జెవులఁ బెట్టువా రెవరుదురు ?
 వినినను గ్రియలోఁ బెట్టువా రెవరుదురు ? లోకములో వేశ్యా సంపర్కము
 వలన మూడు కీడును బాడెడు గ్రంథములు లేకయో, లోకులు వేశ్యా ప్రియులగు
 చున్నారు ? కాదు, కాదు. లోకములో వేశ్యా ప్రియత్వమువలనఁ గలుగు
 పెక్కులగు చిక్కుల నన్నింటిని నొక్కి వక్కాణించు గ్రంథరాజములు లెక్క
 కు మిక్కిలిగఁ గలవు. అనుభవ రసకులు వ్రాసిన నాటకము లెన్ని, నవల లెన్ని,
 కావ్యము లెన్ని, యుపన్యాసము లెన్ని. ఎన్న వేసవేలుగలవు. కాని వీని
 నన్నిటిని బాగుగఁ జదివియుండిన పవేకులగు పండితవరులే మాయాంధకారమున
 నిమగ్నులయి వేశ్యలోలురయి పాడగుచున్నారు. తక్కిన వారి లెక్క యేమి ?
 శాస్త్రములు వేశ్యాసంభోగమును కునకగాడ్డభాది సంయోగములతోఁ దుల్యముగఁ
 జెప్పుచున్నవి. ఇంక వేశ్యాప్రియత్వమునం దెంతఁ సికత్వ ముండునో లోకము
 గ్రహించుకొనుఁ గాక! వేశ్యలకు దాస్యము చేయుటతోఁ గాలముఁ గడపిన దుర్వి
 టులు వేశ్యాప్రియత్వము వలదని బోధించిన నది లోకమునకు హాస్యాస్పదముగఁ
 గానిపించును గాని ధర్మబోధకముగఁ గానిపించదు. అయినను వారి బోధలకు విలవ
 నీయకున్నా. లోకులు వారు పొందు దురవస్థలఁ గ్రహించుకొని వారి వలె దుష్టము

వత్తనము పాలు గాక బాగు పడుచును గాక ! శాస్త్రబోధలాలించి ధర్మముఁ బాలింతురు గాక !

శా. ధర్మం బంతయు మాసిపోవును గదా + దైవ్యము వాటిల్లు గా
కర్మం తెల్లను పోయిపోయెను గదా వే + కష్టమి బాధింపదే
మర్మం బింతయు నిల్వఁ జాలదు గదా + మానంబు తూలుకొనదా
చర్మం బంతయుఁ దూట్ల నందు గదా వే + సాగింప వేశ్యాత్రిణ 170

వైద్యానాయక—లోకస్థులగు పండితు లిప్పుడు ముచ్చటించిన దానింబట్టి నేశ్వలం దు నిక్కమగు మోహ ముండదనియు వాండు) మోసకత్తెలనియు, సుఖమునకు మారుగ దుఃఖమును తెచ్చి పెట్టుదురనియుఁ జేలుచున్నది. ఆరోగ్యమునకు ముఖ్యముగ హాని కలిగించుచున్న వారు నేశ్వలే. ఇట్టివారి వలలో యువకు లెందులకు బడుదురో తెలియనవచ్చు లేదు. వారియందు నూపవిశేషమైన నుండదు. ఎవతె యైన నొక్కతె రూపవతి యున్న ను రోగముల మూలముగ నది చెడును. అయినను గణికలు తెచ్చి పెట్టుకొనిన పూత్ర మెఱుంగులచే సౌందర్య వతులై నట్లునటించి యువకుల మోసగింతురు. వారి నిజరూపములు మీకు బోధపడుటకై యీ పురియందు యువకుల మోహస్థిలో ముంచుచున్న యాచారముఖ్యయొక్క నిజరూప పటమును మీ కిప్పుడు చూపుచున్నాను. ఆమె సామాన్య వేషములో నుండుతఱి విటుఁ డొక్కఁడు రహస్యముఁ దీసిన ప్రతిబింబ పటమిది. ఆమె నిజరూపముం గని సత్యమును తెలిసికొనుడు. (అని పటమును చూపుచున్నాఁడు.)

(సభ్యు లాశ్చర్యముతో జూచి,) ఎవతె యిది ? (పరికించి) మం-గ-తా-యి, మం-గ-తా-యి.

ప్రధముఁడు—(ముఖము నీక్షించి)

సీ. మోము తామర యందుఁ మొదటను నెంచితి, మోము తామరపొల్పుఁ బొడి సడలఁగ

ద్వితీయుఁడు—(కనులఁ దిలకించి)

ఆ వాలుకను లందఁ మనుకొంటి కాటుక, కడుగంగ నావాలు + కన్ను లిదిగొ

తృతీయుఁడు—(నడుము పరికించి)

తనమధ్యయనుచును + తలఁచుచునుంటిని, కనఁగ నతను మధ్య + కాంచి విడువ

చతుర్థుఁడు—(తనువు పరిశీలించి)

కాంతఁ గాంచనయ్యె + గా నెంచఁచుద కామె, గాంచనయ్యె న + గలనువిడిచి

పంచముఁడు—(తనువెల్లఁ గలయఁ జూచి)

గీ. కొమ్మలం దొప్ప గోతిగాఁగ నమ్మ నిపుడు, కొమ్మలందునఁ గోతియైఁగోలయుండె
వేష విభవంబు లన్నియు * విడిచి యుంటు, గలికి చేసెడు మోసంబుఁ తెలిసివచ్చె

వైద్యా—బరన్ ఆను వాంగ్మయజ్ఞాని చెప్పినట్లు నృత్య వేషాదులు కుసూపములఁ గప్పి
పుచ్చి, లేని సౌందర్యముం గూర్చి, దృష్టల మోహాబ్ధిలో ముంచును.

వసంతకుండు—అదిగో మంగళతాయి వచ్చుచున్నది. ఏమైన ముచ్చటించునేమో ?
మంగ—(ముందుకు వచ్చి) సభాధ్యక్షులారా! మీ యనుమతిఁగొని కొన్ని వాక్యములు
ముచ్చటింపఁ బోవుచున్నాను.

సభాధ్యక్షుడు—ముచ్చటింపవచ్చును.

మంగ—ఆద్యులారా, సహజసౌందర్యము పురుషజాతిదిగాని స్త్రీజాతిదిగాదు. స్త్రీల
సౌందర్య మెప్పుడును పురుష మోహరోపితమే. వేశ్య ప్రకృతి స్వరూపయని
మీరెఱుంగరా ? ప్రకృతి మాయా స్వరూపము గలది. ఆమె యీశ్వరసాన్ని
ధ్యముచే ననంత వేషములతోఁ జెన్నారి లోకానందముఁ గూర్చును. అట్లే
ప్రకృతియైన వేశ్యయును నిజముచే నే వైభవము లేనిదయియును నీశ్వరు
లగు విటుల సాన్నిధ్యముచే బహువేషముల నలరారి లోకమును రంజింపఁజేయును.
మా పొట్టును, కాటుకలును, కాంచీబంధములును, కనకములును మాకీశులైన మీ
సాన్నిధ్యముచేతనే గలిగినవి. మీ కటాక్షము లేకున్న మేము లేము. ఏమియు
లేని మాయంగు మీరు వివిధరూపములఁ గల్పించుకొని యానందించుచు నా ప్రకృ
తి మిమ్ము మోసము చేసినదనుట ధర్మమా ? మీరు బాగుపడఁ దలఁచిన యెడల
బహు మాయా స్వరూప యగు ప్రకృతిని జయించి జగత్తత్త్వమును దెలిసికొని
శాశ్వత ముక్తికాంత నంది యానందింపుఁడు. (అని తన పూర్వస్థానమునకుఁ బోవు
చున్నది.)

వైద్యా—సభ్యులారా, మంగళతాయి మీకుఁ జక్కఁగ నిక్కమగు సత్యమును వెల్లడించి
యున్నది. మూలేమతార అనినట్లు రుణమున కంతకును మూల మేదో దానిని
దెలిసికొని సంస్కరించిన యెడల సచ్చిదానందముల నందవచ్చును. మనము
వేశ్య యను కొను స్త్రీ మాత్రమే లోకమునకు హాని చేయు వేశ్య యనుకొనఁ
దగదు. నీచమగు భవ సుఖమునకై నీచవృత్తులఁ బూని లోకము వంచించు వారెల్ల
రును వేశ్యావృత్తి కలవారె. పొట్టుకై యెడలమ్ముకొని పరుల దాస్యము చేయు
వేశ్యావృత్తి నశించినఁ గాని దేశము బాగుపడదు. నిజమగు వేశ్య న్యాయముచే
నానందదాయకములగు నృత్య గీతములచే జీవింపవలసినది గాని హేయమగు పడపు

వృత్తి చే లోకమును పంచించి పరిపాలన చేసినది కాదు. స్వర్తగాన కళలచే జీవించునది నింద్యకాదు.

ఉ. పాయక పల్లకం దొంగల * పాదము లుట్టును భీమనాథమే
స్వీయ ఘనాత్మగౌరవము * చేటుపహింపఁ నిష్కసిద్ధికై
కాయము నమ్మికొంచు బహు * కష్టము లోర్పుచు మాన్య భూమి క
న్యాయపు మచ్చదెచ్చు జను * లాగము నిందిత వేశ్యలేకదా ! 172

ఇట్టివారి సేవవృత్తులు తప్పక సంస్కరింపఁబడిన గాని దేశ మభివృద్ధి లోనికి రాదు.
ఇంక విటులఁ గూర్చి వినుడు.

ఉ. స్వీయ బహుభీ వృద్ధికిని * శ్రేయము గూర్పఁగఁ జాలి యుండు నా
స్వీయ లనాదరాఁగఁ బడఁ * జేయుచు భూజన విత్త సంక్రమణి
పాయములన్న జాణలగు * వారల మోసపు వేషభావలన
మాయపు మోహ చేర్చులను * మర్మములం దిలకించి మీరే
మా యనుకూలరంచు మతి * మందత నెంచెను వారెకా విటుల్. 173

ఇట్టి వారును సంస్కార మందకుండిన దేశము బాగుపడదు.

ఉ. ఈశుని కూర్మిచేఁ బవనపుటింపు * వృత్తి విఘ్న నివృత్తి
దేశము స్వేచ్ఛమీఱి ఘన * తేజుల నంది వెలుంగుఁ గావుతక
కోశము లగ్రహారత న * కుంతిత పతి నెసంగుఁ గావుతక
పాశ వివాశ మొంది భవ * బంధముక్తి ని జీవు లందుతక. 174

క. నీతిమతా చారంబులు, పూతస్థితిఁ దెచ్చి ప్రజలు * పురుషార్థములన
భూతలమునఁ బడయంగను, భూతేశుఁ డనుగ్రహించి * పోవుత సతముక.
నేఁ డాలోగ్యవారము గావున మీతో నింత సేపు ముచ్చటించితిని. మన పాపము తెల్ల
ననించి నునము బాగుపడుటకై వేదవేద్యుడగు పరాత్పరుని స్తుతింతుము గాక !

(అందఱును మంగళము పాడుదురు.)

సభ్యులు—సభాధ్యక్షులులకు మందనములు.

సభాధ్యక్షుడు—నేటి కార్యము ముగిసినది. (అని అందఱు వెళ్ళిపోవుచున్నారు.)

ఓం తత్సత్.

15 127